

Carles Vivó

Llegendes i misteris de Girona

QUADERNS
de la
REVISTA
de
GIRONA

13 MONOGRAFIES LOCALS

LLEGENDES I MISTERIS DE GIRONA

Carles Vivó i Siqués

24 QUADERNS DE LA REVISTA DE GIRONA

DIPUTACIÓ de GIRONA
CAIXA de GIRONA

Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 24

Sèrie: Monografies local (Núm. 13)

1^a. edició: novembre de 1989

1^a. reimpressió: abril de 1999

2^a. reimpressió: novembre de 2003

Edició:

Diputació de Girona / Caixa de Girona

Redacció i administració:

Pujada de Sant Martí, 5 – 17004 Girona

Apartat de Correus, 11 – 17080 Girona

Tel. 972185074 – Fax 972219655

A/e: publicacions@ddgi.org

Impressió:

Gràfiques Alzamora, S.A.

Girona

ISBN: 84-86377-60-9

Dipòsit legal: GI-1663/89

PORTADA:

La sirena del Galligants, esculpida pels quatre costats en un capitell del claustre de Sant Pere, és un símbol de la força de les aigües del riu, que a vegades, quan s'han desfermat, han causat nombroses víctimes. En un d'aquests aiguats es basa la llegenda sorgida entorn de la sirena de dues cuses. (Fotografia de Carles Mitjà).

Índex

— Plànol de Girona i situació	4
1-Gerió, fundador de Girona	6
2-L'Emperador de la barba florida	8
3-La creu de foc	10
4-La bruixa de la catedral	12
5-El falcó d'en "Cap d'Estopes"	14
6-Les mosques de sant Narcís	16
— Salvador Dalí i el patró de les mosques	18
7-Altres miracles de sant Narcís	20
8-Prodigis de sant Feliu	22
9-Sant Ponç i les xinxes	24
10-Florilegi de miracles	26
11-El Tarlà de l'Argenteria	28
12-El bou d'or	30
13-Llegendes del carrer del Llop	32
14-Àngels i campanes	34
15-Les fonts prodigioses	36
16-El fantasma de la jueva	38
17-La sirena del Galligants	40
18-La majordoma de sant Narcís	42
19-La Cocollona	44
— Plànol de la catedral	46
20-La catedral esotèrica	48
21-El drac sota el temple	50
22-Les claus de volta	52
23-La capella hermètica	54
24-La llet de la Mare de Déu	56
25-Carlemany a la catedral	58
26-El llibre de la fi del món	60
27-Bestiari fantàstic	62
28-El claustre musical	64
— Model musical del claustre	66
29-Petits misteris catedralicis	68
30-Simbolisme de santa Caterina	70
31-Sant Jordi a Girona	72
32-Escultures insòlites	74
33-Enigmes a les parets	76
34-La Girona enterrada	78
35-Monstres populars	80
36-Gegants al cementiri	82
37-La impremta imaginativa	84
38-Els gravats sàdics	86
39-Girona en la literatura fantàstica	88
40-Calaix de sastre	90
— Vocabulari	92
— Bibliografia, agraïments i procedència de les il·lustracions	94

Situació

Situar en un plànol llegendes, fantasmes o misteris és ben difícil. Tot i això, i per tal de facilitar la localització dels llocs que es mencionen en aquest Quadern, se senyalen en el plànol de Girona els indrets més importants citats en el text, tot indicant el capítol on es parla dels carrers, edificis o estàtues relacionades amb els misteris i llegendes que es relaten.

1. Catedral: 3, 4, 5, 14 a 29
2. Claustre: 28
3. Església de Sant Feliu: 6, 7, 8
4. Carrer del Llop: 13
5. Sant Pere dels Galligants: 17
6. Vall de Sant Daniel: 10
7. Carrer de Calderers: 4, 32
8. Passeig Arqueològic: 16, 18, 39
9. Torre Gironella: 16, 39
10. Museu d'Art: 13
11. Plaça de Sant Domènec: 10, 32
12. Palau Agullana: 33
13. Carrer de la Força: 40
14. Call jueu: 16
15. Carrer de l'Argenteria: 11
16. Rambla: 33
17. Voltes d'en Rosés: 33
18. Plaça del Vi: 33
19. Ajuntament: 32
20. Riu Onyar: 19
21. Barri del Mercadal: 10, 14, 19

GERIÓ, FUNDADOR DE GIRONA

1

*Segons la llegenda,
el terrible Geriò,
monstre de tres caps,
va fundar la ciutat
de Girona, i li va
donar el seu nom:
Geriona.*

6 **A** totes les ciutats els agrada de presumir d'antiguitat, i, si pot ser, d'haver estat fundades per personatges heroics, o d'origen més o menys diví. Deixant de banda els veritables inicis històrics de la ciutat de Girona, també alguns personatges mitològics es passegen per les llegendes que pretenen explicar-ne els orígens. Un d'aquests personatges és Geriò, mític fundador de Girona.

Sobre les característiques i facècies del tal Geriò hi ha diferents versions. Segons una d'elles, la més fantàsica, Geriò era un monstre amb tres caps, fill de Crisaor i Cal·líroo, que regnava a

Hespèria, pels voltants de l'actual ciutat de Cadis. En el seu intent d'engrandir les seves possessions, va arribar fins al nord de la península, on va fundar una ciutat a la qual va donar el seu nom: Geriona. I ja tenim fundador: un monstre tricèfal amb ambicions imperialistes. Però tot això seria massa senzill si no fos perquè altres personatges intervenen en la narració: Hèracles, el forçut heroi grec, més conegut entre nosaltres per Hèrcules, en la seva incansable feina de col·leccionar aventures, va

voler robar el gran ramat de bous que posseïa Geriò i, per fer-ho, va matar primer el bover i després el gos guardià Orte que, per ser digne del seu amo, tenia dos caps. Finalment, Hèracles, el gran lladre i aventurer, matà amb tres cops de la seva gran maça el monstre de tres caps.

Mossèn Jacint Verdaguer, a qui agradava embolicar la troca, va fer aparèixer Geriò en el seu poema èpic *L'Atlàntida*. El va fer originari del nord d'Àfrica i no el descriu amb gaire simpatia:

"Rey de toda España"

La recargolada prosa dels pseudo-historiadors, relata amb total convicció les més peregrines invencions sobre l'origen de Girona. Heus aquí una mostra, amb peculiar grafia de l'època:

“La Nobilíssima Ciudad de Gerona, siempre Ynclita, i fidelíssima, reconoce por su primer fundador el Rey que fue de toda España, llamado Gerion, de quien, como, quando, y porque causas vino contra èl Osyris Monarca de Egypto, escriben muchos Chronistas, è Historiadores, sacandolo de Iustino abreviador de Trogo Pompeyo, y de otros antiguos, haziendo larga relacion de sus hechos. Fue Gerion natural de Lybia, segun unos, ò de la Mauritania, segun otros, que todo anda en opiniones, y en cosas muy antiguas, como lo es esta, no tiene mas seguridad la una que la otra”.

Gerió de tres testes, dels monstres lleigs qu'amaga l'assoleuada Libia, lo mes odiable i fer.

Per tal de posar intriga a l'obra, Mossèn Cinto es va inventar Pirene, veritable pubilla del regne d'Espanya, a qui Gerió pren el tron. Pirene fugí cap al nord i es refugia

en unes muntanyes cobertes de boscos. I precisament quan Gerió estava per aquestes terres aixecant les muralles de Girona, va trobar la perseguida Pirene. Complint amb la seva obligació de personatge ferotge i odiós, va calar foc als boscos i la pobre Pirene va morir rostida enmig de les flames. En honor seu, les muntanyes on va expirar s'anomenen avui Pirineus. Però no s'acaba aquí la llegenda: Hèracles, perseguint Gerió, el va trobar i, després d'un terrible combat, el va matar.

Hi ha, però, una altra versió, igualment imaginària però amb intents de versemblança: Gerió, un africà originari de Líbia (ara, amb un sol cap!), va desembarcar prop de l'actual Cotlliure i, tot baixant cap al sud, va fundar la ciutat de Girona, a la qual donà, naturalment, el seu nom, i bastí el nucli fortificat de la part més alta de la ciutat, la Torre Gironella. Després de la fundació, Gerió va baixar més cap al sud, fins a arribar a Tartessos, on va fixar la capital del seu regne. Aquesta versió, encara que totalment mancada d'autenticitat històrica, seria més creïble que les anteriors si no fos que, de sobte, i sense saber com ni per què, Gerió morí assassinat per

Osiris, rei d'Egipte. Ningú no sap què dimonis hi feia l'egipci per aquestes contrades ni per què va cometre el reial crim.

Sobre el personatge Gerió i la fundació de Girona hi ha encara una darrera versió. Segons aquesta, Girona no fou fundada per Gerió, sinó pels seus tres fills, els germans Gerions, els quals, en honor del seu pare, li varen donar el nom. Segons els vells textos, els germans Gerions varen aixecar una ciutat triangular, amb una gran torre a cada un dels angles, prop d'un riu anomenat Onyar, que seria l'origen de l'actual Girona.

Totes aquestes llegendes, sense cap base històrica, continuen la tònica general de cercar orígens de prosàpia mitològica a les ciutats, i formen part del riquíssim recull que, a través dels temps, ha anat formant el patrimoni llegendari de la ciutat de Girona. La llegenda i la història no solen estar d'acord. Però, ara que es fan tantes i tan serioses excavacions arqueològiques, seria ben curiós si es trobés, en alguna zona i secreta tomba gironina, un esquelet amb tres calaveres, amb una espasa egípcia clavada entre les costelles...

L'EMPERADOR DE LA BARBA FLORIDA

2

Les llegendes sobre la fundació de Girona no es limiten pas a Gerió.

També hi ha una altra versió relacionada amb l'emperador Carlemany, aquell monarca franc que, a més de la seva veritable realitat històrica, apareix en moltes llegendes europees convertit en el mític emperador de la barba florida. En el cas concret de Girona, el fet que la ciutat es lliurés al Carlemany històric per tal de treure's del damunt la dominació musulmana, unit a la fama del gran rei de les narracions pietoses i fantàstiques, varen originar moltes llegendes lligades amb el coronat personatge.

La que explica l'origen de la ciutat de Girona és ben curiosa. Diuen que Carlemany amb el seu exèrcit havia acampat per les muntanyes de Campdorà i Sant Julià de Ramis, amb la intenció de foragitar els moros que havien conquerit l'Empordà. Com que l'exèrcit musulmà era poderós i les tropes franques escasses, Carlemany va tenir un genial acudit. En aquells temps tota la plana del Gironès i la Selva estava coberta per les aigües,

Un dels guerrers francs que formava part de les tropes que comandava Carlemany.

formant un gran llac. Les aigües, per sobre el nivell de la plana empordanesa, estaven contingudes per les muntanyes de Sant Julià. En tal situació, Carlemany, invocant el cel, va agafar la seva màgica espasa Montjoie i amb un cop titànic va partir la muntanya per on ara hi ha el Congost... Les aigües varen irrompre violentament, exterminant de forma implacable els moros. Allò que no diu la llegenda és què els va passar als cristians d'aquelles contrades. En tot cas, les aigües varen xarrupar tant la terra que encara hi ha aquelles zones humides que en diem aiguamolls. Per celebrar el fet, Carlemany va fundar una ciutat al lloc on varen "girar" les aigües. Per això, l'indret s'anomena Girona. Si no és veritat, és ben trobat. En aquest aspecte dels orígens etimològics de noms de pobles i ciutats s'ha de dir també, com a anècdota comarcal, que mentre Carlemany lluitava contra les hosts sarraïnes i després d'una batalla que va guanyar brillantment, va fundar en aquell indret un monestir i una petita vila que va anomenar Amer perquè en aquell lloc va resultar molt amarg per als musulmans, i en francès, amarg es diu *amer*!

Sembla que l'Emperador va

El personatge històric de Carlemany va ser transformat per les llegendes en el mític "Emperador de la Barba Florida".

quedar tan content de la seva gesta, que va disposar que, a la seva mort, havia de ser enterrat per aquells voltants. I no fa pas gaires anys que per Campdorà s'ensenyava la "tomba de Carlemany", prop de la font on diuen que va muntar el seu campament.

Continuant amb les llegendes de Carlemany pels voltants de Girona, i abans de parlar de la seva mítica conquesta de la ciutat, s'ha de mencionar la seva intervenció a foragitar el cèlebre drac de Banyoles. Aquest drac habitava al fons de l'estany, concretament en un lloc que encara se'n diu la Dragonera, i tenia el mal

costum de sortir de les aigües de tant en tant, i menjar-se els viatgers que anaven a Banyoles. Els banyolins, que no sabien com treure-se'l de sobre, varen aprofitar l'estada de Carlemany a Girona per a demanar-li ajuda.

I com que l'Emperador tenia prou feina, va enviar un dels eclesiàstics, membre de la seva cort, conegut per les seves virtuts i la seva capacitat d'obrar miracles. Es tractava de sant Mer, que acceptà l'encàrrec i, després d'uns dies de dejuni i oració, va anar cap a Banyoles, va cridar el drac i aquest va sortir del llac, manyac com un xai. Sant Mer

el va lligar i el va portar a Girona, davant de l'Emperador. Carlemany va ordenar que el matessin, i el pobre drac, enganyat i lluny de les seves estimades aigües, va morir de mala manera.

La suposada estada de Carlemany a les rodalies de Girona, aporta encara una darrera llegenda: la de la batalla perduda del bosc de Taialà. En aquell bosc, les tropes unides de francs i catalans, comandades pel valent guerrer Arnau de Cartellà, varen ser vençudes pels moros. El cavaller Arnau, fugint perseguit pels seus enemics, en direcció al seu castell de Cartellà, es va trobar amb una riera que li barrava el pas. Va invocar la Mare de Déu de l'Esperança, el seu cavall va fer un gran bot i va travessar la riera, de manera que es pogué salvar dels seus perseguidors. Per commemorar el fet, Arnau va fer aixecar una capella en el lloc, i des d'aquell temps la noble família dels Cartellà tenen un escut que diu:

AVE
MARIA

GRATIA
PLENA

DOMINVS
TECVM

LA CREU DE FOC

3

La part més important de les llegendes relacionades amb Carlemany a casa nostra es refereix a la seva suposada conquesta de la ciutat de Girona. Encara que el Carlemany històric mai no va posar els peus a Girona, és cert que els gironins li varen oferir vassallatge i que va ser el seu primer senyor després de la dominació musulmana. I aquest fet, a través dels anys, i barrejat amb la riquíssima saga de llegendes carolíngies que durant tota l'edat mitjana es varen estendre per Europa, va crear una mítica veneració dels gironins envers Carlemany al qual, fins i tot, van honorar

com a Sant. Algunes d'aquestes llegendes, presentades moltes vegades amb pretensions de certitud històrica, es poden trobar en un curiós llibre editat a Girona en el segle XVIII, anomenat *Conquista de la Ciudad de Gerona, y su Diócesi, hecha por el bellicosísimo y devoto Emperador Carlo Magno contra los moros*.

Tal com explica el llibre, els fets varen començar a Narbona, on Carlemany, després d'expulsar-ne els moros, havia instal·lat provisionalment la seva cort. I a Narbona, entre llums esplendorosos i músiques celestials, Carlemany va contemplar un dia l'aparició de la Santíssima Mare de Déu, escoltada, a dreta i esquerra, pels apòstols sant Jaume i sant Andreu. La Verge li va encarregar l'alliberació de Girona del jou musulmà, tot i prevenint-lo de les dificultats, però amb la promesa de la seva ajuda. Carlemany, engrescat per l'aparició, va endegar els seus exèrcits cap al sud,

*Una pluja de creus
molt semblant a la
de gotes de sang que
va caure sobre
Girona, tot
convertint-se en
creus en tocar la
terra.*

travessant els Pirineus pel Portús. Prop ja de Girona, va instal·lar el seu campament a la muntanya de Ramis, on va fundar l'església de Sant Julià.

La conquesta de Girona es preveia difícil, ja que, com diu el llibre: *La ciudad de Gerona era entonces fortísima, porque era bien murada, de mucho pueblo, y estaba en buen paraje para defenderse del enemigo, y justamente se hallaba con grandes provisiones*. Certament, el setge va ser llarg i difícil, i Carlemany ja començava a desesperar de poder entrar a la ciutat. Però, un Dijous Sant, al capvespre, va aparèixer sobre la ciutat una gran creu de foc, exactament sobre la mesquita i el palau del rei moro. Durant tres hores, la creu flamejant va brillar, i

d'ella va caure una pluja de gotes de sang que, en esbardellar-se contra els carrers i teulades de Girona, prenien la forma d'una petita creu de sang. Consultats els assessors religiosos, Carlemany va comprendre que el miracle anunciava que, després de tres dies, podria entrar amb la creu de Crist a la ciutat assetjada. I el Diumenge de Glòria, amb totes les seves tropes, amb les armes lluents i els ànims enlairats, es va dirigir a les muralles, disposat a la lluita.

Però no hi va haver ocasió d'adquirir honors i glòries militars: els moros, aterrits per l'aparició de la Creu de Foc, havien abandonat silenciosament la ciutat, i així Carlemany va entrar a Girona sense lluita.

Una gran processó, mig religiosa, mig guerrera, va fer la seva entrada triomfal a Girona. A més de l'Emperador, cobert amb totes les seves imperials gales, hi havia el bisbe Turpí de Reims, el gran cavaller

Rotllan, que va morir heroicament més tard a Roncesvalls, i tota la cort engalanada. I portada solemnement, la petita imatge de fusta de la Mare de Déu, recoberta d'or i pedreria, que Carlemany solia portar fixada a la sella del seu cavall durant les batalles. Es va celebrar una missa solemne a l'edifici que fins aleshores havia estat mesquita, i que, per ordre de l'Emperador va ser després enderrocada, aixecant en el seu lloc una catedral dedicada a Santa Maria, Mare de Déu, que amb el seu miracle havia fet possible la conquesta de la ciutat. Al costat de l'altar major, amb la imatge de fusta que Carlemany va regalar a la ciutat, es va bastir un altre altar dedicat a la Santa Creu, per commemorar el prodigi de la Creu de Foc.

Carlemany, a més de la catedral, la marededéu, i altres records, va deixar també un bisbe francès i uns quants canonges, però, a canvi, i segurament com a *souvenir*, es va emportar a París el cos de sant Feliu, el diaca de sant Narcís, que no s'ha de confondre amb l'altre sant Feliu, l'africà, i, segons diuen que diuen, encara és a la capital francesa, on, segons l'esmentat llibre, *Oy dia lo tienen en mucha reverencia*.

Una miniatura que molt bé podria representar el setge de Girona: l'exèrcit franc ataca la ciutat emmurallada, mentre Carlemany dirigeix l'operació.

LA BRUIXA DE LA CATEDRAL

4

Des de dalt d'un dels murs de la Catedral, la Bruixa crida la seva desesperació per haver-se convertit en pedra. A la plana següent, gravat que representa dues bruixes preparant malefics i que il·lustra la creença popular en les seves malignes activitats.

12

Quan plou, la immensa teulada de la catedral rep ingents quantitats d'aigua que acabaria ensorrant el sostre si no es desviés fora de la seva superfície. En els edificis gòtics, aquesta feina d'alleugerir les teulades de l'aigua de la pluja s'encomanava a una mena de canals de pedra, sortints, anomenades gàrgoles, que, des del final dels pendents de les teules recollien l'aigua i l'enviaven directament al carrer. Aquestes gàrgoles a vegades eren purament funcionals, però altres vegades tenien decoracions vegetals o prenien forma d'animals, monstres o

persones. A la catedral de Girona les gàrgoles, força nombroses, no tenen figura humana, amb una sola i rara excepció: al costat de la Torre de Carlemany, sortint directament de la paret, una dona de pedra, amb llarga vestimenta, amb el cap cobert amb una toca i un rotlle de paper o pergamí a les mans, obre perpètuament la seva boca per vomitar les aigües de mil pluges. Aquesta singularitat, la de ser l'única figura humana entre totes les altres gàrgoles, li ha donat un caràcter misteriós que, amb el temps, ha generat una de les llegendes més conegudes de Girona: la Bruixa de la Catedral.

Segons aquesta llegenda, hi havia a Girona, temps era temps, una dona dedicada a les diabòliques arts de la bruixeria que, per tal de mostrar el seu odi a la religió oficial, tenia el mal costum de llançar pedres contra el temple catedralici. Segons altres versions, les pedres les llançava al pas de la processó de Corpus. En tot cas, és clar que la seva dèria era la d'apedregar els símbols religiosos. I un bon dia, o un mal dia, per a ella, i per obra divina, la bruixa es va convertir en pedra i la varen posar a la part més alta de la paret del temple perquè de la seva boca no en sortissin

renecs o malediccions, sinó únicament neta aigua caiguda dels núvols. I la varen posar mirant perpètuament cap a terra, sense poder girar la vista cap al cel. Una cançoneta popular explica ingènuament la maledicció divina:

*Pedres tires, pedres tiraràs,
de pedra quedaràs.*

En tot cas, aquesta llegenda revela la força de la creença popular en les bruixes, com a dones que han fet pacte amb el diable i que es dediquen a fer malifetes als bons cristians. I aquestes malifetes que hom els atribueix són sempre les que podien fer més por a la gent d'aquells temps: avortaments, pedregades i destruccions de la collita, mort del bestiar, llamps, etc.

A les comarques gironines hi ha una rica tradició en matèria de bruixes, encara que, habitualment, es concentren en determinades comarques, com la Garrotxa o l'Alt Empordà, entre altres. No hi ha gaires tradicions ni documentació a la ciutat de Girona, però, tot i això, es pot trobar un acord dels jurats de la ciutat, adoptat l'any 1421, pel qual s'ordenava el tancament d'un carrer anomenat de les bruixes, situat, si fa no fa, al final del carrer de Calderers, a

causa de les queixes del veïnat per l'actuació de tals dones.

Relacionat amb aquest tema s'ha de dir que va néixer a Girona el més cèlebre caçador de bruixes de les contrades catalanes, fra Eimeric de Girona, frare dominic, que va ser Gran Inquisidor de la Corona d'Aragó i va escriure un llibre, el *Directorium Inquisitorium* que va ser el manual emprat pels inquisidors de bona part d'Europa durant més de cent anys. Encara que de la major part del llibre fra Eimeric es

dedica a la manera de perseguir l'heretgia en totes les seves formes, també es fica contra els *maléficos et incantatores* i els *de invocante daemones*, dient que, per a descobrir bruixes i bruixots, s'han d'observar símptomes tals com dir oracions execrables, tenir grimoris (llibres de màgia), fer genuflexions i prostracions davant d'imatges diabòliques, l'ús de vestimentes blanques o negres, llums, encens o ungüents per a ritus, o immolació d'animals. Amb els procediments minuciosament explicats en el seu llibre, es podien capturar bruixes i bruixots que, dissortadament, no es convertien en pedra, sinó que eren torturats i, posteriorment, penjats o cremats.

Com a anècdota curiosa s'ha de dir que aquest tenebrós personatge, fra Eimeric de Girona, apareix citat a *l'enderrocament de la casa Usher*, una de les *Narracions extraordinàries* de l'escriptor nord-americà Edgar Allan Poe, on l'inquisidor gironí es menciona enmig d'altres autors execrables o estranys. Ves per on, fra Eimeric de Girona, caçador de bruixes és, molt probablement, l'únic escriptor gironí que forma part de la literatura americana...

EL FALCÓ D'EN CAP D'ESTOPES

5

14

La tradició gironina del falcó d'en "Cap d'Estopes" és un típic exemple de com es poden arribar a barrejar la història i la llegenda. Ramon Berenguer I, comte de Barcelona, va tenir del seu matrimoni amb Almodis de la Marca dos fills bessons que, amb un cert sentit de l'humor, va fer batejar amb els noms de Ramon Berenguer i Berenguer Ramon. El primer, que lluia una ufanosa cabellera rossa, era conegut per aquest motiu com "en Cap d'Estopes". En morir el pare, va deixar ben clar en el seu testament que el Comtat havia de ser governat simultàniament pels dos bessons, en igualtat de

drets i obligacions. Naturalment, aquest règim de corregnat va ocasionar tensions, gelosies i picabaralles. I un bon dia el comte Ramon Berenguer "Cap d'Estopes" va anar de cacera al Montnegre, entre Hostalric i Sant Celoni, i, tot d'una va desaparèixer. L'endemà es va trobar el seu cos, assassinat per desconeguts, en un paratge solitari que més tard es va anomenar Voral de

l'Astor o Perxa l'Astor (en català són sinònims falcó i astor), dintre una fonda bassa que posteriorment es coneix com el gorg del Comte. El cadàver va ser traslladat a Girona i enterrat a la catedral, on encara reposa dins el seu sepulcre de pedra. El seu germà, Berenguer Ramon, va ser l'únic comte de Barcelona. Sempre es va sospitar de la seva intervenció en l'assassinat, però mai no va

A la catedral, dins un sepulcre d'alabastre, reposen les restes del comte de Barcelona Ramon Berenguer II, "Cap d'Estopes", assassinat mentre anava de cacera pels voltants d'Hostalric.

poder ser provada. Fins aquí, la història....

Però un fet tan colpidor (l'assassinat misteriós de tot un comte de Barcelona) i les circumstàncies que el voltaven (germans bessons que comparteixen el poder, cacera amb falcó, etc.) varen originar multitud de llegendes. La primera d'elles conta que el cadàver va ser trobat per un pagès en sentir els laments del falcó del comte, posat en una branca sobre el gorg on jeia el cos. L'altra, la que a Girona afecta, ens diu que, posat el mort dintre un taüt de fusta, va ser portat solemnement fins a Girona. Durant tot el recorregut, el seu fidel falcó va anar volant sobre la fúnebre comitiva. En arribar a la porta de la catedral, el pobre animal, defallit, va caure mort als peus del taüt del seu senyor. Per tal de commemorar el fet, es va fer tallar un falcó en fusta que va ser col·locat a la galilea (pòrtic exterior cobert) de l'antiga catedral romànica. Segles després, en construir-se la seu gòtica, es va posar un altre falcó (aquesta vegada, de pedra) en un dels nervis de la volta de l'entrada a les sales capitulars. Encara hi és, però profanat sacrílegament per unes cintes de plàstic vermell fosforescent per a cridar l'atenció dels turistes.

El seu fidel falcó de caça, que va presenciar la mort del comte, va seguir, volant, la comitiva fúnebre que portava el cos a Girona. A la porta de la catedral, defallit, va caure a terra mort.

Però les llegendes no s'acaben pas aquí. El poble va estar sempre convençut que el culpable de l'assassinat va ser el seu germà bessó, que va ser anomenat *el fratricida*. I diuen que, el dia dels solemnes funerals a la catedral de Girona, els capellans que havien de cantar l'Ofici de Difunts, erraven contínuament els seus càntics i, en comptes de les paraules corresponents, els sortia, una i altra vegada, una mateixa frase: *Ubi est Abel, frater tuus?*, o sigui: *On és Abel, el teu germà?*. Les

veus dels clergues, ressonant per la volta de la catedral, acusaven de Caín el comte de Barcelona.

Sobre la porta de l'antiga sagristia, on hi ha ara la capella conventual, hi ha la senzilla però majestuosa tomba de pedra de Ramon Berenguer II, Cap d'Estopes, comte de Barcelona, dins la seva armadura i amb la seva espasa sobre el cos. I un xic més enllà, sobre la porta de les sales capitulars, un falcó de pedra recorda la fidelitat d'un animal al seu amo.

LES MOSQUES DE SANT NARCÍS

6

No hi ha dubte que la llegenda més característica de Girona és la de les mosques de sant Narcís. Mentre en altres poblacions fan aparèixer en les seves llegendes dracs, àguiles o lleons, els gironins s'han dedicat a glorificar un petit insecte domèstic, força empenyador però cordialment casolà: la mosca!

El miracle de les mosques va succeir, diuen, el setembre de 1286, quan l'exèrcit del rei de França, Felip l'Ardit, va assetjar Girona amb motiu de les seves trifulgues amb el rei Pere d'Aragó. Encara que la ciutat va capitular sense lluita, els francesos, en entrar a la ciutat, es varen portar de

manera ignominiosa: varen robar, insultar i oprimir els gironins; varen assaltar esglésies tot fent riota dels objectes de culte i, finalment, varen profanar el cos incorrupte de sant Narcís, guardat a la col·legiata de Sant Feliu, i li varen trencar un braç. Això va ser massa: del cos del sant varen començar a sortir unes mosques gegants que es varen posar a picar furiosament tant els soldats francesos com els seus cavalls. I tot seguit de ser picats, els enemics morien espeternegant. Aquest suposat fet va ocasionar una multitud d'escrits, sermons i llegendes i va originar també la típica i tòpica iconografia gironina que lliga indissolublement la imatge de les mosques a la ciutat.

Però encara que aquest miracle de les mosques sigui el primer, no és pas l'únic.

Més tard, quan el 1653 els francesos, manats pel general Plessis-Bellière i el mariscal d'Hocquincourt, varen assetjar Girona, altre cop varen sortir les mosques del cos del sant patró de la ciutat, encara que aquesta vegada es varen limitar a picar els cavalls dels assetjadors, i causaren la mort a més de dos mil d'ells. L'anys més tard, el 1684, mentre els francesos (sí, els francesos!) a les ordres del mariscal Bellefond varen tornar a la seva mania d'assetjar Girona, van tornar els patriòtics insectes a picar tant els soldats com els cavalls, causant-ne una gran mortaldat.

Existeix una altra llegenda, menys coneguda, que ens explica que a València hi havia un francès (naturalment!) que tenia un aprenent gironí. Com que el noi li parlava sempre del miracle de les mosques, el francès, "mosquejat", li va demanar, tot foteta, que quan anés a Girona, li portés una mosca de sant Narcís de mostra. Dit i fet: una vegada que el noi va anar a veure la seva família a Girona, va agafar la primera mosca que va trobar, i la va posar dintre una canya buida, que va tancar amb un suro. En arribar a València, i un cop davant del

seu amo, va treure el tap i la mosca va sortir rabent i va picar el francès, que va caure mort!

És curiós que totes les llegendes sobre les mosques de sant Narcís es refereixin als francesos com a víctimes, quan Girona ha estat atacada per molts altres pobles. Qui sap si l'explicació de l'odi de sant Narcís envers els francesos es derivi del seu origen alemany... En tot cas, les tropes de Napoleó varen estar de sort que aquella vegada no sortissin les cèlebres mosques antifranceses. Potser perquè l'animal heràldic de l'Emperador era una abella i els insectes es respecten entre ells.

A part les matances de gavatxos, en dues o tres ocasions s'han aixecat actes sobre el fet que mosques estranyes sortien del cos de

Les mosques

Els Goigs sobre sant Narcís s'han publicat tant en català com en castellà. Aquestes són les dues versions del mateix fragment:

“Quant vingueren los francesos los dexareu a les fosques Y en els propis llochs offesos castigàreu amb les mosques. Miracle tan señalat sia de tanta excelència que deslliure est Principat de fam, guerra i pestilència”.

“Sitiando los franceses esta ciudad de Gerona por que fueron descorteses con vuestra santa persona las moscas han castigado pues reprimís su insolencia, librad este Principado de hambre, guerra y [pestilencia”.

sant Narcís, gairebé sempre d'una nafra al turmell dret del seu cos incorrupte. Tant d'aquestes actes com de les descripcions dels dits miracles, es poden obtenir diferents ressenyes de les cèlebres mosques. La primera menció diu que eren molt grosses, mig blaves mig verdes, amb ratlletes vermelles. La segona vegada diuen que eren de mida normal, de diferents colors,

però tirant a un blau molt transparent. La tercera descripció diu que tenien quatre ales: les de dalt eren de color un poco escuro, y de jaspe que tira a pardo i les de sota, transparents, i totes tenien sobre el cap una petita banya punxeguda. La darrera descripció diu que les mosques tenien a l'esquena una petita creu argentada i daurada. De tot això hom en treu l'evidència que les mosques de sant Narcís deuen ser mosques mutants...

Si a tot el que acabem de dir, hi afegim la riquíssima iconografia de les mosques de sant Narcís en quadres, imatges, estampes, llibres o gravats, haurem de reconèixer que l'aspecte gràfic de les mosques ha marcat la seva presència obsessionant com a element distintiu de la ciutat.

Gravat que recrea el famós miracle de les mosques: del cos incorrupte del sant surten unes grans mosques que ataquen els francesos i els causen la mort.

L'innegable aspecte surrealista de la iconografia de sant Narcís i les seves mosques va impressionar, naturalment, el pintor empordanès Salvador Dalí. Des de quadres, dibuixos i escultures, fins a acabar una conferència amb aquell crit de "Glòria a sant Narcís!!!" que, amb lletres lluminoses finalitzava els focs artificials de les Fires i Festes de Girona, Dalí va estar obsessionat per aquells insectes mortífers que sortien de l'interior d'un cadàver incorrupte. Segurament la imatge que més el va sorprendre va ser la de la immensa pintura barroca que hi ha a l'església de Sant Feliu, on el sant duplicat, viu i mort, és envoltat de mosques, francesos, àngels i cavalls espetergant amb convulsions d'agonia.

A més de portades de diaris i revistes, Dalí va dibuixar el cartell d'una de les exposicions d'art organitzades per la Diputació Provincial. En quasi totes, les mosques no són dibuixades, sinó que són mosques veritables, mortes,

naturalment, enganxades sobre el paper. A més, Dalí va modelar també una estatueta de sant Narcís, amb una mosca a la falda. D'aquesta escultura se n'han fet rèpliques més petites que es venen com a joies per penjar del coll amb una cadena.

Però l'obra capital de Salvador Dalí sobre aquest tema és un gran quadre a l'oli, representant el sant com un jove que vola sobre un munt d'elements, entre els quals no hi podien faltar les omnipresents mosques.

Una imaginació com la de Salvador Dalí, que sempre es va fixar especialment en els aspectes més insòlits, necessàriament havia d'impressionar-se amb una iconografia que, molts anys abans de l'inici del moviment surrealista, havia inventat una situació realment fora d'allò que és normal. I ara, gràcies a Dalí, les mosques de sant Narcís han emprès el vol més enllà de Girona, i estan en museus, catàlegs i llibres d'art, com uns humils animalons emblemàtics de la ciutat de Girona.

*Mosques de veritat
enganxades sobre el
dibuix mostren
l'obsessió de
Salvador Dalí pel
sant patró de Girona
i els insectes que
sempre
l'acompanyen.*

ALTRES MIRACLES DE SANT NARCÍS

7

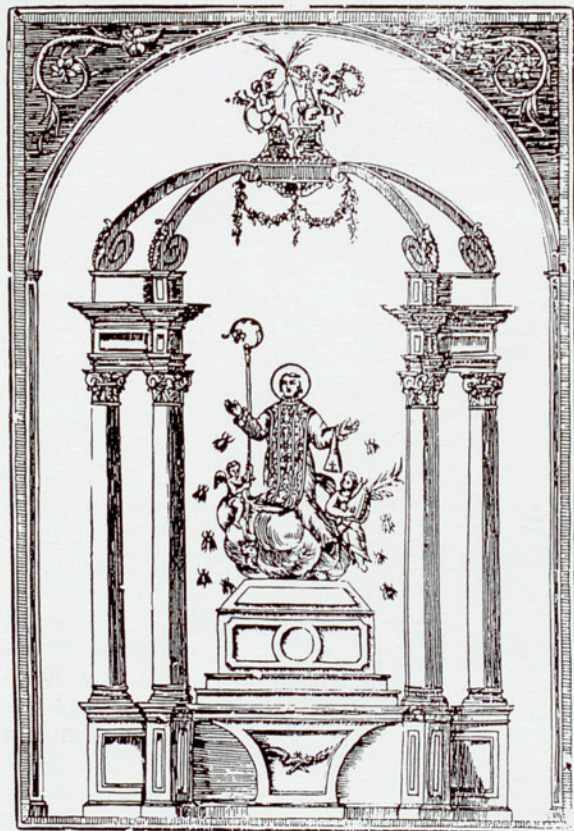
20

El famós miracle de les mosques no és pas l'únic que les llegendes pietoses atribueixen al sant patró de Girona. Passem molt ràpidament sobre la seva estada a la ciutat alemanya d'Augsburg on, en sojornar en una casa de meuques, sense saber que ho era, el sant va convertir d'un cop la mestressa, santa Afra (que en aquells temps encara no era santa), la seva mare Hilària i les seves serventes i pupil·les Digna, Eumènia i Eudoxia. També a Augsburg va enganyar el dimoni, obligant-lo a deslliurar la ciutat d'un terrible drac.

Durant la seva estada a Girona, on diuen que va ser

bisbe, va sofrir martiri per part dels romans, que ja se sap que tenien molta mania als cristians. Enterrat el seu cos als afores de la ciutat, on ara hi ha la col·legiata de Sant Feliu, es va convertir en el patró indiscutible de la ciutat i, fent honor a la seva condició de protector de Girona, va fer molts i molts miracles. S'ha parlat ja de les mosques. Ara és hora de

parlar de les pomes. Molts anys més tard de la mort del sant, els capellans que tenien cura de la capella on es guardava el cos tenien una propietat prop de Banyoles, amb un hort amb unes magnífiques pomes. I diuen que el dia de sant Narcís, es posaven algunes pomes a dintre i al voltant del seu sepulcre. Les pomes tenien una finalitat molt adient per a

Al voltant de l'altar de sant Narcís, a l'església de Sant Feliu, es desenvolupen cerimònies per gaudir de les miraculoses virtuts curatives del cos incorrupte del sant.

solucionar un dels problemes endèmics de Girona: quan els rius pujaven i sortien de mare, originant els tan tristament cèlebres aiguats, es tiraven aquestes pomes al riu i les aigües baixaven sense causar gaires desperfectes.

A part les pomes, també s'ha de mencionar el cotó miraculós de sant Narcís. Durant segles, i encara ara, el dia de sant Narcís, el cotó beneït, posat dintre unes bossetes de paper, es repartia als devots gironins i servia per a guarir de forma instantània el mal d'orelles. Però les habilitats curatives i

Aquesta és la inscripció que hi ha a la bosseta de paper que conté el cotó beneït de sant Narcís, cotó que guareix el mal d'orelles.

miraculoses del sant no s'acaben pas amb el cotó. En els antics documents s'hi troba una recepta ben curiosa: per a guarir les nafres, s'han d'untar amb oli de la llàntia que crema perpètuament al costat del sepulcre del sant. Però, una vegada agafat l'oli, perquè faci efecte, s'han de donar nou voltes al voltant del sepulcre amb un ciri encès, canviant-lo cada volta. A més de guarir les úlceres de la pell, l'oli serveix també per a guarir trencadures (hèrnies), especialment dels nens. I per això, les mares amb fills "trencats" donaven les nou voltes de consuetud al voltant del sagrat cadàver amb la seva petita ració d'oli de llàntia.

Quant a la seva feina primordial, custodiar la ciutat de tot dany, hi ha una altra llegenda que conta que quan el pervers mariscal Bellefond va assetjar la ciutat, unes estranyes llumenetes recorrien la teulada i les voltes de l'església de Sant Feliu, durant tres dies. En el quart dia, els gironins varen aconseguir que els francesos abandonessin el setge. De totes maneres s'ha de reconèixer que de totes les llegendes populars relatives a la protecció de la ciutat per part del sant, la

més curiosa i inversemblant és aquella que diu que, durant els setges napoleònics, sant Narcís es va aparèixer vestit de general!

Hi ha una versió popular que ens conta que, durant la Guerra de la Independència (la guerra del francès com n'ha dit sempre el poble) dues ciutats es varen distingir pel seu valor i resistència davant l'enemic: Girona i Saragossa. Els habitants de la ciutat de l'Ebre, per agrair la protecció de la Mare de Déu del Pilar, la varen nomenar honoríficament capitana general. I perquè en quedés senyal visible varen posar el faixí de general sobre el mantell que cobreix la imatge. Els gironins, que no volien quedar enrera, també van nomenar capità general sant Narcís. Però com que no era pas qüestió de vestir-lo de general o posar-li una espasa, varen posar a la seva imatge uns mostatxos i un masclet com els que habitualment portaven els militars d'alta graduació de l'època. I és per això que algunes imatges de sant Narcís porten el bigoti i la barbata propis dels generals. L'única falla d'aquesta versió és que, força abans dels setges napoleònics, en els pietosos gravats impresos a Girona, el sant ja lluia els mateixos ornaments capil-lars.

PRODIGIS DE SANT FELIU

8

Segons les llegendes gironines, sant Feliu va ser el company inseparable de sant Narcís. En realitat, es tracta de dos sants: sant Feliu diaca, fill de Girona i mort màrtir a la mateixa ciutat, probablement junt amb sant Narcís; i sant Feliu l'Africà, nascut al nord d'Àfrica i mort a Iacsalis, on el varen tirar al mar amb una pedra de molí lligada al coll, i que va estar un temps a Girona predicant la fe cristiana. El fet de tenir el mateix nom va crear confusions i els gironins varen crear un sant que tenia les característiques dels dos. I és per això que, a vegades, se l'ha representat amb les vestidures litúrgiques de diaca i la pedra de molí penjada al coll. Encara que l'Església ha tingut sempre molt clar que es tractava de dos sants diferents, ha respectat la devoció popular i el sant Feliu que els gironins veneren és la barreja dels dos sants Felius veritables.

Una de les habituals imatges gironines de sant Feliu, on es barregen els símbols dels dos sants Felius: la dalmàtica de diaca i la pedra de molí lligada al coll.

Encara que no tan espectaculars com el de les mosques de sant Narcís, també al nostre sant Feliu se li atribueixen força miracles. Diuen que després del seu martiri va ser enterrat a Santa Maria Extramurs (o sigui, fora muralla), però que, amb el pas del temps, els gironins en varen perdre el record. Fins que un bon dia, per a recordar als ciutadans la seva estada a Girona, es va produir un gran miracle. Del lloc on estava enterrat, en va sortir una suauíssima aroma, que devia ser allò que en diuen "olor de santedat", cada vegada més penetrant. En anar a cercar l'origen de l'estrany perfum, es va trobar que sortia de la tomba on jeia el cos del sant. Amb tota solemnitat se'l va desenterrar i se'l va col·locar a l'altar major de l'església, que des d'aquell moment es va consagrar a la veneració del sant. Però no hi és pas allà, ara. Quan Carlemany va alliberar Girona, va transportar les relíquies del sant a París, a l'abadia de Saint Denis, tal com s'ha dit en parlar de l'entrada de l'Emperador a la ciutat.

Però no totes les restes es guarden a la capital francesa. Diuen que un pietós francès guardava un os de sant Feliu dintre un reliquiari d'argent, i

*La torre de l'església
de Sant Feliu es
llança cap al cel com
una fletxa que cerca
l'Absolut.*

un dia, veient que un dels ritus amb què es venerava el cos incorrupte del patró de Girona, sant Narcís, consistia a tocar amb reverència la nafra oberta i fresca al turmell del sant, va demanar que la toquessin també amb l'os de sant Feliu. Així es va fer i, oh prodigi!, en entrar en contacte amb la nafra de sant Narcís l'os de sant Feliu, *después de haberlo tocado, salió, todo roxo, y teñido de color sangre.*

I diuen també que, gràcies a la seva relació tan directa amb l'aigua, per haver mort ofegat, quan s'havia de demanar pluja, per alguna prolongada sequera, es portaven les seves relíquies processionalment fins a la vila de Sant Feliu de Guíxols, on es creu que el varen tirar a l'aigua amb la pedra al coll. Allí es remullaven les relíquies amb aigua de mar, i la pluja era segura. Però la curiositat del cas és que el camí de Girona a Sant Feliu no es

podia fer tot seguit. En arribar a un lloc anomenat Penedes, les relíquies no volien seguir i els que les portaven es veien obligats a fer una parada. Segons la llegenda, després de tirar-lo els romans al mar, els seus amics i deixebles el varen treure mig ofegat i el varen portar a l'esmentat lloc on es va morir del tot.

I es veu que el fantasma de sant Feliu tenia el costum d'anar a donar voltes per les rodalies de Girona per tal de protegir-la. Una de les llegendes ens conta que un malvat francès anomenat Mestre Bernat es dedicava a emmetzinar els pous i les fonts de l'Empordà i de la

Selva, però que mai no ho va fer al Gironès. Capturat i sotmès a tortura, segons els habituals costums de l'època, va confessar que no s'havia atrevit mai a fer les seves malifetes pels voltants de Girona perquè en arribar, amb males intencions, a una font de Pedret, en un lloc anomenat Ca la Manela, se li va aparèixer sant Feliu i el va amenaçar dient que no fes cap mal als gironins perquè, en cas contrari, es recordaria d'ell. I, en la mateixa línia, es conta que hi havia a Girona un lladre especialitzat a robar casulles i altres ornaments litúrgics. Un dia, després d'haver robat a l'església de Sant Feliu, portant a l'esquena el farcell que amagava el robatori, es va trobar amb un desconegut que li va dir: "Anem a un lloc on podràs deixar el que portes". El lladre va seguir l'estrany personatge fins que es va adonar que havien arribat a la mateixa església que havia robat. I el desconegut li va dir: "Deixa-ho aquí, que estem a casa meva", i tot seguit va desaparèixer. Tot esverat, el lladre va deixar els ornaments robats i en sortir del temple va mirar cap a la imatge de sant Feliu, que presidia l'altar major, i va quedar esglaiat: tenia la mateixa cara que el seu misteriós acompanyant!

SANT PONÇ I LES XINXES

9

24

La relació de sant Narcís amb les mosques és sobradament coneguda, però no ho és tant la de sant Ponç amb les xinxes. Si sant Narcís ha estat vinculat tradicionalment amb les mosques, és perquè aquests insectes, sortint del seu cos, perseguen els enemics de Girona. En canvi, la relació de sant Ponç amb les xinxes és ben diferent. La seva advocació, a les nostres terres, és "Sant Ponç, bisbe i màrtir, advocat contra les xinxes". No se sap pas gaire de la vida i miracles de sant Ponç. Segons la versió popular, va ser bisbe de Girona abans que sant Narcís. Segons el Santoral Romà, sembla que es tracta d'un màrtir cristià, víctima de les persecucions romanes, mort

a Niça en el segle III. Per raons confuses va esdevenir força popular a Catalunya i venerat a diferents llocs, des de Sant Ponç de Corbera, fins a Sant Ponç de Puigsec. Encara avui dia, a Barcelona, on se'l considera patró dels herbolaris, se celebra la seva diada amb una gran fira al carrer on es posen a la venda tota mena de productes relacionats amb herbes i plantes curatives o alimentàries.

A Girona va ser venerat al barri que porta el seu nom, oficialment dintre el terme municipal de Sant Gregori, però en realitat barri suburbial de Girona. Com que en aquell indret, abans del pont actual, hi havia una barca per a passar els viatgers d'una

GOIGS DEL GLORIOS

Y MARTIR, ADVOCAT

SANT PONS, BISBE,

CONTRA LAS XINXAS.

La imatge tradicional de sant Ponç, que consta com a advocat contra les xinxes, però on els insectes no hi són representats.

banda a l'altra del riu Ter, encara es coneix popularment el lloc com a Sant Ponç de la Barca.

Quant a les xinxes, són uns empipadors insectes que en els llibres de Ciències Naturals ostenten el pompós nom llatí de "Cimex lectularius" i que tenen el mal costum de xuclar la sang a la bona gent. Abans de fer-ho, injecten un xic de la seva saliva que és la que produeix la típica i temuda picor.

La relació del sant amb les xinxes no és gaire clara, però en tot cas les diverses versions coincideixen amb la

mateixa truculència. Segons una d'elles, el cos del sant, un cop decapitat, va estar exposat públicament com a escarment per als cristians que no volien adorar els déus de Roma. Mentre estava exhibit, a sol i serena, les xinxes van entrar dintre el seu crani i se li varen menjar el cervell. Per aquest motiu, una invocació al Sant és un remei segur contra el mal de cap. L'altra versió és una prova més de la delirant i sàdica imaginació dels redactors de les pietoses Vides de sants de l'època. Segons ella, per tal de torturar refinadament el sant, i després de les habituals tandes d'assots, els malvats romans varen inventar un repulsiu brebatge per fer-li beure: el brou de xinxes! Com diuen els seus goigs:

*Entre tants torments que us
feren
en que inichs se demostraren,
xinxas immundas prengueren
y ab caldo vos las donaren.*

En tot cas, i encara que no és clar si va morir de fàstic o decapitat, és evident que sant

*L'absència
d'iconografia de sant
Ponç amb les xinxes
ha obligat a crear
aquesta imatge.*

Ponç tenia prou motius per a no tenir cap simpatia envers les xinxes i per això se'l considera protector contra les esmentades bestioletes. A la festa de Fontajau, a Taialà, el dia de sant Ponç es beneïen roses i es repartien els pètals entre els devots. A la festa, hi anaven moltes dones de Girona que recollien els perfumats pètals i els guardaven fins al dia de la neteja anyal de la casa. En aquell moment, després de bastonejar i airejar màrfeques i matalassos, es posaven els pètals sota la post del llit i això garantia l'absència de xinxes durant tot l'any. Alguns pètals es remullaven amb vi i servien per a curar talls i ferides. Les virtuts miraculoses de les roses de sant Ponç són reconegudes en els seus Goigs, que diuen:
*Tota herba que es behida
lo dia de vostra mort,
lleva a les xinxes la vida,
las quals nos molestan fort.*

És absolutament injust que sant Narcís s'emporti tota la fama amb les seves mosques i que el pobre sant Ponç quedi arraconat amb les seves xinxes, que mai no surten representades junt amb la seva imatge. Per a reparar aquest tort, s'ofereix aquí una nova imatge del sant, adequadament envoltat pels seus insectes particulars.

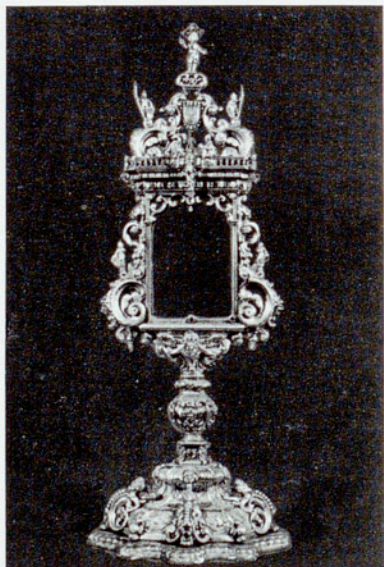
FLORILEGI DE MIRACLES

10

Es veu que la Girona d'altres temps estava molt més animada per fets extraordinaris que no pas en els temps actuals. A més dels miracles que la devoció popular atribueix a sant Narcís o a sant Feliu, o els que envolten la mítica conquesta de la ciutat per l'emperador Carlemany, n'hi ha molts d'altres que també van deixar petja en les tradicions gironines. Un dels més coneguts és el miracle dels "Sants Dubtes". Es diu que, mentre un capellà de fe vacil·lant deia missa a la catedral, en el moment de la consagració va tenir el dubte de si les santes hòsties es convertien veritablement en el Cos de Crist. I en aquell moment, les sagrades formes es varen quedar d'un color vermell vivíssim, com si estiguessin tacades de sang. El capellà, corprès, va quedar confirmat en la seva fe, i les petites formes vermelles, sobre el mateix corporal blanc en què estaven dipositades, es van tancar dintre un riquíssim reliquiari d'argent daurat. Durant molt de temps, el reliquiari, anomenat "dels

Sants Dubtes", es va guardar a la capella del Santíssim. Ara, el reliquiari, buit, es pot admirar al Tresor de la Catedral, mentre el corporal i les santes formes són dipositades en lloc més adient.

Si la ciutat de Girona té una infinitat de llegendes, no és menys cert que la vall de Sant Daniel, tan propera i tan vinculada a la ciutat, en té també moltes. A part les ja mencionades anteriorment, s'ha de contar la del sant que li dona el nom. Sant Daniel era un cristià armeni que va morir màrtir a Arles per allà al segle IX, quan els musulmans varen envair la Septimània. Els moros li varen tallar el cap i és fama que el seu cadàver obrava miracles. I per això els seguidors de Mahoma cercaven el cos per fer-lo desaparèixer. Per tal de protegir-lo, els cristians el varen portar en secret a Catalunya i va ser enterrat reservadament a la Vall Tenebrosa, vall que ara porta el nom del sant. Va ser enterrat en una cova prop d'una font d'aigua ferruginosa. I els gironins tenien el costum d'anar a aquella font per cercar la ferritja, la terra rogenca de la cova on va ser enterrat el màrtir. I aquesta terra prodigiosa, posada dintre una bosseta de roba, servia per a

Reliquiari del segle XVII, que es guarda al Tresor de la Catedral, que abans contenia els Sants Dubtes.

guarir dolors i malures. Més tard, la comtessa Ermessenda va fundar l'actual monestir benedictí, fent construir sota l'església una cripta per a guardar-hi el cos del sant.

Una poètica llegenda ens conta que una noia que vivia en una adrogueria pels voltants del convent de Santa Clara, al barri del Mercadal, anava molt sovint al convent de Sant Domènec per resar davant la imatge de la Mare de Déu del Roser. Un sagristà tafaner solia mirar-la pel forat del pany d'una porta i veia com la noia parlava amb la santa imatge. Fins que un dia el sagristà va sentir la Verge que deia a la noia: "Filla meva, aviat ens veurem al cel". Pocs dies després, la noia va morir pietosament.

Però de tots els fets prodigiosos, els que han quedat més vius a la memòria popular són els relacionats amb la cèlebre i històrica prèdica de sant Vicent Ferrer, davant el convent de Sant Domènec, el 13 d'abril de 1409. El sermó va ser tan sonat que les veus diuen que hi havia més de vint mil persones aplegades per a sentir-lo. I que una dona de Salt, que volia escoltar el sant però no va poder-ho fer per ser impedida, des del terrat de casa seva, a tres o quatre

quilòmetres de distància, va sentir i entendre perfectament el sant. I que també les persones que no varen cabre a la plaça i s'amuntegaven pels carrerons dels voltants el sentien clarament, segles abans d'inventar-se els serveis de megafonia. I diuen també que per aquells temps, hi havia a Girona una dona molt mal vista per haver estat injustament acusada pel seu marit d'adulteri. La dona ho va dir a sant Vicent i ell li va recomanar que anés a sentir el sermó amb el seu fill, suposadament fruit del pecat. Efectivament, en els primers esglaons de l'escalinata hi havia la dona amb un infant de pocs mesos a la falda, aquell que el marit no volia

reconèixer com a seu. El sermó es va referir, entre altres coses, als judicis temeraris, i en acabar, va dir a l'infant: "Tu, vé's a cercar el teu pare". I el nen, que per la seva tendra edat encara no sabia ni podia caminar, es va aixecar de la falda de la seva mare i trepitjant fermament l'empedrat va travessar la plaça entre la multitud i es va dirigir directament cap al seu pare que, davant el prodigi, es va posar a plorar i va proclamar públicament la innocència de la seva muller.

Sant Vicent Ferrer, en una de les seves prèdiques, com la que va fer a la plaça de Sant Domènec davant de milers de gironins.

EL TARLÀ DE L'ARGENTERIA

11

28

Una de les figures més típiques de Girona és la del Tarlà, un ninot que, penjat d'una barra que va de banda a banda del carrer de l'Argenteria, fa giravoltes durant determinats dies de l'any. Es tracta d'un ninot amb cap de fusta i cos de roba, farcit amb serradures. Les seves vestimentes han canviat durant el pas dels anys i, darrerament, i des de fa molt temps, va guarnit com una mena de joglar, amb esquellarincs a les puntes del seu barret. Té uns braços, rígids, articulats per l'espatlla, i les mans estan fixades en una barra (abans de fusta, ara de ferro) que es pot fer girar mitjançant una maneta que actua des d'un dels balcons

on reposa la barra. Abans, actuava durant les festes de l'Argenteria, als voltants del 28 d'agost, dia de sant Agustí, patró del carrer. Darrerament, les festes de Sant Agustí ja no se celebren i, per tal de conservar la tradició, es penja durant les festes de primavera de la Rambla i Argenteria, pels voltants de sant Jordi.

La llegenda que justifica la seva actuació és ben coneguda pels gironins: En una època en què la pesta era un dels temors col·lectius més arrelats, per les seves mortals conseqüències, un petit brot d'aquella terrible epidèmia es va manifestar al carrer de l'Argenteria on, com diu el seu nom, hi havia els obradors dels argenters (sinònim de joiers) de la ciutat de Girona. Per a evitar els possibles contagis a la resta de la ciutat, el carrer va ser posat en quarantena i tancat i barrat pels seus dos extrems amb una tanca feta de canyes, que també es varen posar a les portes i finestres perquè es creia que impedièn la transmissió de la pestilència. I, durant tot el temps en què els veïns es varen veure obligats a romandre aïllats, sense poder sortir cap als altres barris, les llargues hores de tristesa i avorriment varen ser

amenitzades per l'actuació d'un personatge popular, anomenat el Tarlà, que feia cabrioles pel bell mig del carrer, com els acrobates del circ. Per a recordar el simpàtic personatge, es va construir posteriorment un ninot que, penjat d'una barra giratòria, imitava les giragonses del seu antecessor de carn i ossos.

La figura del Tarlà va esdevenir molt estimada pels gironins pel seu caràcter alegre i gens protocol·lari i ha estat sempre a Girona símbol de gresca i diversió. Aquesta popularitat va anar generant uns petits ritus ciutadans que, sortosament, s'han conservat amb el pas dels anys. Abans de penjar-lo entre les cases de cada banda del carrer, el passejaven pels voltants assegut dintre un carretó ornat amb canyes, mentre el seguia una comparsa de nens i nenes que cantaven, al ritme d'un tambor: "Visca el Xato, rampataplam, plam, plam!". El sobrenom del Xato ve d'una vegada que, en caure contra l'empedrat, el ninot va sofrir una espectacular fractura del seu nas de fusta. Però el temps passa i el clàssic ninot, que durant les seves acrobàtiques exhibicions havia sofert molts altres desperfectes, ha estat reproduït en fibra de vidre,

Passeigen al Xato

Gravats de Joaquim Pla, en el seu llibre Estampes de Girona, on es reflecteixen els costums ciutadans lligats al popular ninot anomenat el Tarlà.

mentre l'original reposa, cansat i satisfet, al museu de la Ciutat. I continuant la mateixa tònica de posar-se al dia, la darrera vegada que el ninot (abans de fusta, ara de plàstic) va sortir al carrer, ho va fer, no pas en un carretó, sinó en un luxós automòbil descapotable.

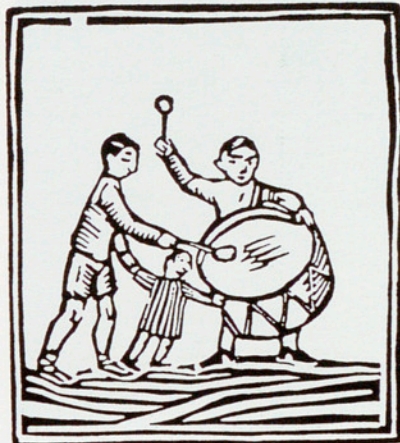
La simpàtica popularitat del personatge es reflecteix també en el crit que, abans, se sentia quan se'l passejava processionalment pels carrers. Algun vell cridava airat: "Mori el Veixina!", nom

El Tarlà de l'Argenteria

d'un operari maldestre que una vegada va ocasionar que es trenqués la barra, ocasionant un dels múltiples accidents del personatge.

La tradició no està documentalment provada

Visca el Xato!

però és versemblant, ja que el que sí hi ha són antecedents d'algunes pestes a Girona, i en particular a l'Argenteria. I seria natural recordar l'actuació de qui alegrés el tètric ambient d'una ciutat empestada. Els goigs de sant Agustí diuen:

De peste se vió herida esta ciudad de Gerona su Platería pregona hallarse favorecida de Agustín, y redimida de este mal que causa horror.

Com que ara la prevenció d'epidèmies és a cura de les autoritats sanitàries, el Tarlà té una feina encara més important: la de protegir els gironins contra el mal humor, la tristesa i l'avorriment, mals, ai las, endèmics a la ciutat.

EL BOU D'OR

12

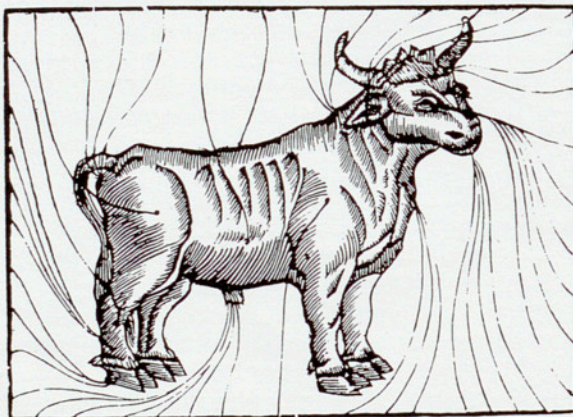
Si l'estada dels jueus a Girona va originar llegendes, la seva absència encara n'ha creat més. Sense contacte amb els jueus de carn i ossos, a qui podien conèixer i amb qui es podia parlar, la fantasia va

substituir la realitat de cada dia. D'una banda, les imaginàries riqueses que se'ls atribuïa, i d'altra banda, l'existència de nombroses làpides sepulcral amb textos de caràcters hebreus, que si pels entesos eren fàcils de traduir, pel poble ignorant eren inscripcions misterioses en llenguatge màgic, varen crear un conjunt de llegendes totalment inadequades als fets reals.

A la banda de la muntanya de Montjuïc que dóna sobre Pedret, hi va existir l'antic cementiri jueu on els fills de Judà enterraven pietosament els seus difunts. És per això que a la muntanya, com a la del mateix nom a Barcelona, se li diu Montjuïc, o sigui, muntanya jueva. Després de la seva forçada sortida de Girona, al final del segle XV,

deixant al seu darrere les tombes dels seus avantpassats, es va començar a estendre la llegenda que, en la seva precipitada fugida, havien deixat enterrat un fabulós tresor, la peça més important del qual era un bou d'or massís, de gran volum. Encara ara aquell indret és conegut com el Bou d'Or. Segons una de les versions, un jueu molt ric, anomenat Alfabis, va ser enterrat en aquell indret amb una gran caixa que contenia el seu tresor personal i que, entre joies i monedes, contenia també un bou d'or. Molta gent, volent-se enriquir ràpidament, va intentar trobar-lo. Però cada vegada que algú, fos perquè no anava errat, fos per casualitat, s'acostava al lloc exacte, un terrible bramul del bou ressonava de forma esfereïdora i l'obligava a fugir, espaordit i esmaperdut.

Segons una altra versió, al peu del cementiri, a la carretera de Pedret, hi havia una font, anomenada la font del Bou d'Or perquè tenia la sortida de l'aigua col·locada a la boca d'un cap de bou tallada en pedra. I diuen que el dimoni, per tal d'excitar la cobdícia dels qui passaven per aquells contorns, va substituir el cap de pedra per

Segons una antiga tradició, a la muntanya de Montjuïc hi ha enterrat, en lloc desconegut, un fabulós bou d'or, abandonat pels jueus en marxar cap al seu obligat exili.

un altre d'or. Però els gironins, alertats, feien el senyal de la creu i passaven de llarg, sense caure en la temptació.

...Segons una altra tradició que, com d'altres, relacionava els jueus amb els poders infernals, al bell mig del terreny del Bou d'Or hi havia una làpida de pedra, de força grandària, en forma de caixa, coneguda com la "caixa encantada", que era, en realitat, una de les portes de l'infern. Precisament per aquell lloc el dimoni tenia el mal costum de sortir al món a fer malifetes. Però, si bé era un lloc molt perillós per la presència habitual del Maligne, també era fascinant perquè el llarg recorregut subterrani, ple de passadissos, escales i coves, que portava cap a l'infern, tenia a mig camí una caverna plena de tresors fabulosos.

Però la "caixa encantada" no era pas l'única entrada d'accés al cobejat tresor.

*Pels antics gironins,
les grans lloses del
vell cementiri jueu
de Montjuïc,
cobertes
d'indesxifrables
inscripcions
hebraïques, eren les
portes de pedra que
tapaven l'entrada de
l'Infern.*

Prop de la pedra hi havia un pou i, un bon dia, tres lladres varen decidir anar a robar el tresor sense haver d'entrar per la porta que vigilava el dimoni. Varen entrar al pou, baixant per una escala de corda i, efectivament, en arribar al fons varen trobar un fosc passallís que s'introduïa en les profunditats de la terra. El camí subterrani s'anava convertint en un veritable laberint i els pobres lladres, a la llum de les seves torxes, ja no sabien pas què fer per sortir-ne. Fins que a un d'ells se li va acudir demanar ajuda a la Mare de Déu. Invocar la Verge dintre els dominis diabòlics pot tenir resultats sorprenents. Efectivament, una vegada pronunciat el Sant Nom, una terrible explosió va commoure el soterrani i, en mig de fresses espantoses i fums amb pudor de sofre, els

tres lladres varen sortir disparats a gran distància per la força de l'explosió. I diuen que, l'endemà, en varen trobar dos d'ells, mig morts de por i trastornats per l'esglai, agafats, amb mans i peus a la campana Feliua, a dalt del campanar de la catedral. Al tercer, igualment commocionat, el varen trobar penjat per les mans de la barana de l'antic pont de Sarrià.

Molt probablement la llegenda del bou d'or es derivi de la narració bíblica del vedell d'or adorat pels jueus que portava Moisès pel desert tot cercant la Terra Promesa. El vedell d'or, la fam de riquesa, l'assimilació del judaisme amb el dimoni i aquelles inscripcions intel·ligibles a les làpides sepulcralcs feren la resta.

LLEGENDES DEL CARRER DEL LLOP

13

Són molts els carrers de Girona que tenen dos noms: l'oficial i el que els dona el poble. Un d'ells és l'oficialment denominat Pujada del Rei Martí, i conegut pels gironins com el carrer del Llop. El nom oficial es deriva del fet que un dels seus edificis, en temps més esplendorosos, va ser residència temporal del rei Martí l'Humà. L'antic palau és ara una desferra decrepita que amb prou feines s'aguanta dreta. La llegenda popular ens explica l'origen de l'altre nom. En una de les

cases del carrer, al costat d'una porta, hi ha un relleu amb una mà que sosté una creu. Molt probablement es tracta d'algun símbol religiós procedent d'un altre edifici, qui sap si alguna església. Però la veu arcaica del poble diu que en aquell indret, quan passava una processó que baixava des de la catedral cap a Sant Pere de Galligants, va aparèixer tot de sobte un gran llop que venia de Sant Daniel i que va matar i devorar allà mateix l'escolanet que, al davant de tots, portava la creu processional,

fent fugir esparverats els capellans i tot el seguici. Al Museu d'Art de Girona es conserva un relleu en pedra que representa un lleó menjant-se un infant. Potser una nena o potser un escolanet amb les seves llargues i blanques vestidures. Aquesta pedra estava abans a la llinda d'una porta del carrer del Llop. No se sap si l'escultura representa el fet esmentat o si, al contrari, la seva presència en aquell lloc va originar la llegenda. Podria ser la clàssica representació

A l'esquerra, escultura que abans es trobava a la Pujada del Rei Martí, i ara és al Museu d'Art, que recrea l'escena en què un llop, representat exageradament com un lleó, devora un escolà que precedia una processó. En una paret del carrer hi ha encara una mà amb una creu -foto d'aquesta plana- que assenyala el lloc exacte on el pobre escolanet va ser víctima de la voracitat d'un llop.

del pecador devorat pel pecat. En tot cas és curiosa la identificació que feien els antics gironins entre llops i lleons. L'escultura i la llegenda en són una mostra. Una altra és el nom de la coneguda Font dels Lleons, a la vall de Sant Daniel, denominada així perquè en aquell indret hi solia haver llops. Potser vingués d'aquella font el nostre llop que, mig mort de gana, va arribar a ciutat per devorar el pobre escolanet.

El carrer del Llop era abans molt més baix de nivell, però les contínues inundacions varen obligar, cap al 1750, a pujar el sòl fins a l'alçària actual. Així resulta que les veritables portes de les cases originals estan enterrades (encara es poden veure algunes de les llindes a nivell de les voreres) mentre que les portes actuals són, en realitat, els balcons del primer pis. Tot un carrer enterrat (i no és pas l'únic a Girona) que ajuda a fomentar la sensació de misteri d'aquella costeruda pujada, tan pintoresca i suggerent, i molt especialment quan s'ha fet fosc o quan hi ha boira...

En el mateix carrer es conserva encara una fornícula, sobre la porta d'un silenciós convent de monges, on

abans hi havia una imatge de la Mare de Déu de la Llet. Aquesta invocació de la Verge va tenir molts devots en temps passats, especialment per part de les mares amb infants a qui donar de mamar. Quan, per aquelles coses que a vegades passen a les mares, es quedaven sense llet, anaven a resar davant la imatge per demanar que el blanc aliment els tornés als pits. Cada any, el dia de la festa de la Mare de Déu de la Llet, els devots cantaven els goigs, que deien així:

*Visita l'home i la dona
a l'imatge que tenim
en un carrer de Girona
que carrer del Llop es diu.
Les dones que son parteres
si per criar sos infants
vos demanen llet de veres.*

I una vegada aconseguida la tornada de la llet, per tal de conservar-la, hi havia la curiosa tradició de demanar, a la primera persona que es trobés, que els donés un quarto, una moneda de l'època de molt poc valor. I en arribar a casa seva, es feia un forat a la moneda i, passant-hi un cordó, la convertien en un collaret que es penjaven al coll fins que el nen o la nena haguessin crescut prou per a no necessitar la llet materna.

ÀNGELS I CAMPANES

14

34

La ciutat de Girona està presidida per la catedral. I més amunt de la gran nau, hi ha el campanar, i per sobre de les campanes, l'Àngel. L'àngel i les campanes són elements omnipresents a la vida ciutadana des de fa segles. Els àngels, aquests esperits divins, servidors del Déu Pare, símbol de les forces del bé, protectors dels fidels cristians, emplenen amb les seves grans ales esteses les nostres esglésies, esculpits en pedra o tallats en fusta, brodats en tapissos o ornaments litúrgics, pintats sobre el pergamí dels vells llibres o sobre els quadres que ornem els altars, o brillant

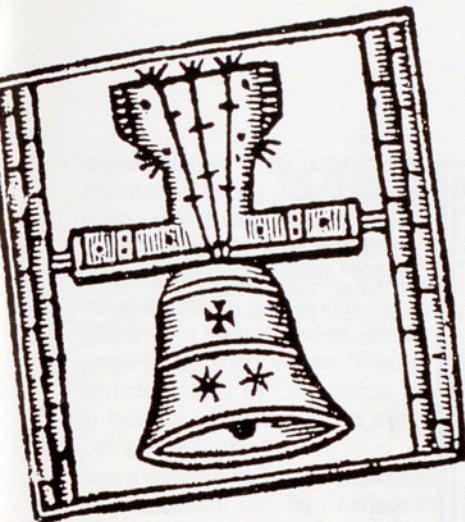
en el vidre transparent i lluminós dels vitralls. Milers i milers d'àngels protegeixen Girona de tot mal. Però per damunt de tots, com un germà gran, el gran àngel de la catedral, amb les seves immenses ales metàl·liques vigila la ciutat.

En realitat, en el seu origen, l'àngel de la catedral no era cap àngel. Abans que una bala francesa, durant els setges napoleònics, li arrabassés el cap, es podia veure que tenia els ulls tapats amb una bena. Encara que portés ales, representava la Fe. Però estava tan alt i tan lluny que el detall dels ulls tapats passava desapercebut

L'àngel presideix Girona des del punt més alt de la ciutat, el cim del campanar de la catedral, vetllant atent pels gironins, amb les seves grans ales esteses.

pels gironins i les seves ales el varen convertir, per al poble fidel, en un àngel. Naturalment, l'absència del cap va contribuir en aquest error d'identificació. I com a Àngel ha quedat per sempre. Amb molt bon criteri, en restaurar no fa gaires anys l'escultura, molt malmesa pels llamps, els vents, els freds i el sol, a més de les ferides de guerra, se'l va proveir d'un cap amb els ulls ben oberts. Això dóna constància que el desig del poble està per

Quan era necessari, les campanes de la ciutat alertaven els gironins dels perills, especialment durant els innumerables setges que ha patit.

damunt de la versió històrica dels erudits.

Sota l'Àngel, les campanes de la catedral donen un ritme sonor a la ciutat. Toquen les hores i marquen la fita de les festes joioses tocant a glòria o els luctuosos funerals, amb toc de difunts. Les campanes tenen també la seva història i la seva llegenda. Totes les campanes tenien un nom, i la més coneguda era la Beneta. El seu nom ve del fet que estava dedicada a sant Benet, però encara que estigués batejada, pels gironins va ser coneguda sempre com el Bombo per la seva grandària i la seva immensa capacitat sonora. Quan Girona era

assetjada, amb el seu so alertava els gironins tocant a sometent. Però entrant en els dominis de la llegenda, diuen que quan un canonge estava a punt de morir, la Beneta, sense que ningú toqués la corda del seu batall, tocava tres vegades i el seu so ressonava per les voltes de la gran nau, anunciant la mort imminent del clergue.

I diuen també que, pel seu gran volum, la seva fosa va ser especialment difícil. I el fonedor, després d'haver-la fet fondre tres vegades, sense èxit, a la quarta es va esmerçar amb tots els seus coneixements per tal que tingués un bon so. En treure el motlle, el fonedor, nerviós, amb un martell li va donar un cop per provar-la. Es va sentir un so estrany i esquerdat i, desesperat i atemorit per la seva incapacitat, va fugir de Girona sense que mai més se'n sabés res d'ell. Va ser una llàstima, perquè, quan la campana va ser penjada al campanar, i va tocar per primera vegada, el seu so era magnífic, poderós i net, com mai cap altra campana no l'havia tingut.

Però no són pas les campanes de la catedral les úniques que tenen la seva llegenda. A l'església de Santa Susanna del Mercadal,

al campanar, ara enderrocat, hi havia una altra campana molt coneguda, anomenada la Susanna en honor a la santa que es venerava en aquell lloc. I diuen que durant els setges napoleònics de 1808 i 1809, la Susanna tocava tota sola cridant els gironins a defensar la ciutat. I això venia de lluny, perquè cap al segle XVII, quan Girona estava assetjada pels francesos del Mariscal Bellefond (que ja havia tingut problemes amb les mosques de sant Narcís), la nit de Tots Sants de l'any 1683 les tropes enemigues s'estaven infiltrant secretament dintre la ciutat seguint l'areny de l'Onyar, degollant silenciosament els gironins que trobaven al seu pas. Però en arribar els francesos a l'església del Mercadal, la campana Susanna es va posar a tocar a sometent tota sola, alertant els gironins, que varen poder salvar la ciutat.

El metàl·lic àngel de la catedral, els ingenus àngels pintats per la monja Eudes en el llibre del Beatus, els sants Miquels que estan a les claus de volta i als vitralls, i els innumbrables àngels dels altars, les estampes, les casulles i els capitells, estenen les seves ales, agombolats pel so de les campanes gironines...

LES FONTS PRODIGIOSES

15

La vall de sant Daniel és plena de fonts on els gironins solien anar a beure les seves aigües. D'algunes d'aquestes fonts, se n'expliquen misterioses llegendes.

36

Ales valls que envolten Girona hi havia una gran quantitat de fonts, molt conegudes pels gironins: la font del Bisbe, la font dels Lleons, la font d'en Pericot, la font del Rei, la font del Canó, la font del Fetge, la font de l'Abella, la font del Ferro, etc. Encara hi ha qui fa tot un safari, ben proveït de garrafes o altres recipients, per cercar les aigües, de les que es conserven. Aquestes deus, generalment situades en llocs isolats i foscos, han originat llegendes que s'han transmès de boca en boca a través dels temps.

Una d'elles diu que, temps era temps, de la font d'en

Pericot no rajava aigua sinó oli. Però que ningú no s'atrevia a anar-ne a cercar perquè la font estava protegida per una enorme serp que devorava qui s'hi acostava. Però heus aquí que una vegada, un pagès de la vall de Sant Daniel, més valent que els altres, va anar a espigar el monstre. Amagat darrere les bardisses va veure com la gran serp s'acostava a la font per beure l'oli. Però, abans de fer-ho, va deixar a terra una meravellosa pedra, que brillava en mil esclats, i que duia agafada entre les dents. El pagès va decidir obtenir la gemma i, veient els perills, es va inventar un estrany artefacte: va agafar

una bóta de vi buida i hi va clavar molts claus de ferro, llargs i punxeguts, de dintre cap a fora, de manera que la bóta es va convertir en una mena d'eriçó. A la tapa, que es tancava per dintre, hi va obrir una mena de trampa per a poder-hi treure la mà. Al matí, abans que arribés la serp, va anar a la font d'en Pericot, es va posar a dintre la bóta i va tancar per dintre. Un xic més tard, en arribar el monstre, el pagès va veure com deixava la joia a terra i es posava a beure l'oli que sortia de la font. I ell, passant la mà pel forat de la tapa, va agafar la pedra. En adonar-se'n, la serp va atacar furiosament la bóta i s'hi va

entortolligar amb tota la seva immensa força. Naturalment, com més força feia, més se li enfonsaven al seu cos els llargs claus. El pagès, esverat, va invocar la protecció de la Mare de Déu. La bóta, el pagès i la serp varen baixar rodolant fins el Galligants, on la bèstia va arribar ben morta. I el pagès, agafant la meravellosa joia, va anar cap a la catedral i la va oferir a la Mare de Déu per haver-lo salvat. I diuen que, durant molts anys, aquesta pedra misteriosa va ornar la gran corona daurada que cobreix el denominat Llit de la Mare de Déu, que es muntava cada any a la catedral el dia de l'Assumpció.

Segons una altra llegenda, més poètica, hi havia a Girona una noia molt enamorada d'un xicot que no li feia cap cas

perquè estimava una altra mossa. Desesperada, la noia va demanar ajuda a una gitana que tenia fama de mig bruixa, perquè el noi s'enamorés d'ella. La gitana no la va poder ajudar i, al contrari, li va predir que el noi mataria a qui estimés i que seria castigat. I un dia el noi, tot anant de cacera, pels voltants del Congost, va veure una colometa blanca i, sense pensar-s'hi gaire, va disparar la seva escopeta i la va matar. En anar a recollir-la, la colometa s'havia convertit en aquella mossa a qui estimava. I el noi, allà mateix, va ser castigat convertint-se en una alzina. Més tard va arribar la primera noia i en veure el cos del seu estimat convertit en arbre, el va abraçar plorant tan desesperadament que es va

convertir en una font. I al Congost, al peu d'una alzina, ara centenària, hi brolla una font d'aigua picant.

Parlant d'aigua picant, i més en el terreny de l'anècdota que de la llegenda, s'ha de dir que a Pedret hi havia algunes fonts d'aigua picant, a sota Montjuïc i al peu de la carretera. A cada font es va construir una mena d'hostalet i era tradició a Girona anar els diumenges, tot xano-xano, a beure uns vasos d'aigua picant, acompanyats d'unes delicioses merengues. La competència entre els diferents hostalets va originar una lluita propagandística entre ells. Mentre uns deien que la seva aigua era molt picant, altres replicaven que la seva era la més picant del barri. Fins que un, per tal de sobresortir dels altres, es va inventar un eslògan definitiu: "La nostra aigua és més picant que l'aigua picant".

37

A la font d'en Pericot una monstruosa serp espantava els qui s'hi acostaven. Fins que un dia, un home sense por hi va anar i...

Altres llegendes s'inspiren en les fonts dels voltants de Girona, com la font del Bou d'Or, de la qual s'ha parlat abans. I recordem que, a Campdurà, on va muntar el seu campament l'emperador Carlemany per conquerir Girona, hi ha una font al mateix lloc on diuen que va ser enterrat el rei franc durant un temps.

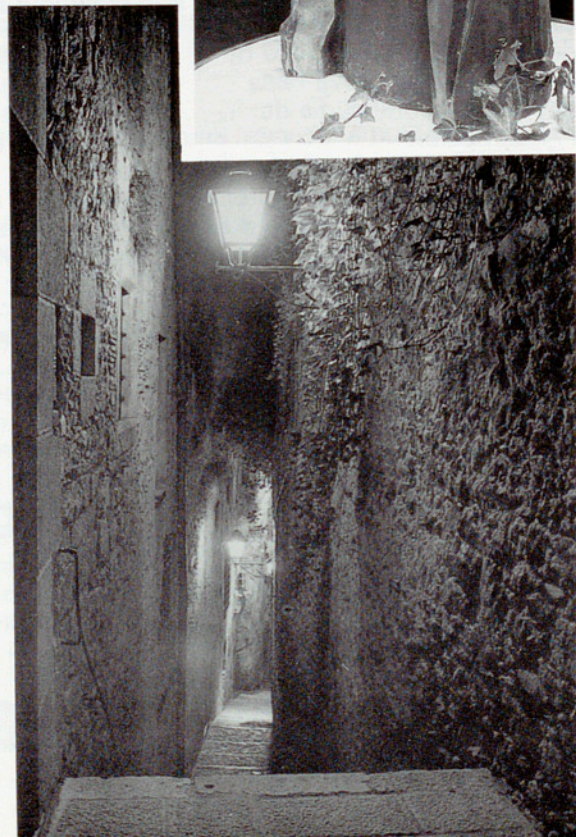
EL FANTASMA DE LA JUEVA

16

38

Dintre l'àmbit dels carrerons de la part vella de Girona hi ha una zona que va ser habitada pels jueus i que, segons la denominació corrent a Catalunya, es va anomenar el Call. No és pas aquest el lloc per a fer una història dels jueus a Girona. Diguem, però, que la seva llarga convivència amb els cristians va ser a vegades pacífica i a vegades tempestuosa. Les bones relacions alternaven amb els avalots antijueus i la història és plena de fets sagnants i conversions forçoses, alternades amb bones relacions comercials i laborals ben normals. Si interessa parlar del call de Girona en

aquest recull de llegendes és perquè, a part dels fets històrics, també hi ha hagut rondalles més o menys fantàstiques relacionades amb la seva estada a la ciutat. I la major part d'elles deriven del fet que el call gironí va ser un dels centres més importants d'estudis cabalístics. Explicar en què consisteix la Càbala seria massa llarg i totalment impropedent ara i aquí. Però es pot dir, d'una manera

Pels estrets carrerons del call jueu vaguen encara els fantasmes dels seus habitants.

A dalt, el cap de la Tolrana, modelat per l'escultora Pia Crozet, que ens recorda amb la seva enigmàtica mirada aquella jueva morta violentament. La seva veu es pot sentir, a vegades, com un lament llunyà.

simplista i barroera, que consistia en l'estudi dels textos sagrats, no en el seu sentit literal, sinó cercant el significat simbòlic de les paraules, el valor numèric de les lletres, de la seva situació o repetició en els texts, l'oculta significació soterrada en un text aparentment clar. Això permetia a uns aprofundir en una recerca espiritual i a altres obtenir determinats poders. La tradició cabalística sempre ha volgut que la transmissió de coneixements fos oral i per això els seus escrits tenen molt poc sentit per al qui no és un iniciat. Tot això va produir una confusió i un foment de la fantasia entorn de la Càbala, que sempre s'ha barrejat amb connotacions màgiques i esotèriques.

El personatge més conegut de la Càbala gironina va ser Isaac el Cec, que en realitat no va habitar mai a la ciutat. Però el que sí és cert, és que tots els grans cabalistes gironins varen ser deixebles directes o indirectes seus i que el seu nebot va viure molts anys a Girona impartint les ensenyances del mestre. El cabalista més important de Girona va ser Moisès-ben-Nahmàn, conegut entre els jueus per Nahamànides i pels cristians com a Bonastruc de Porta.

Quan, perseguit, va haver de fugir cap a Palestina, va fundar a Jerusalem una escola cabalística inspirada en la de Girona.

Entre les llegendes relacionades amb els jueus gironins, n'hi ha una envoltada per una estranya circumstància: no s'ha escrit mai i sempre s'ha transmès de boca en boca. Quan algú ha intentat escriure tota la llegenda, algun poder misteriós ho ha impedit. Això lliga amb la tradició cabalística de transmetre els coneixements de paraula, sense deixar-ne constància escrita. És natural, doncs, que respectant aquesta tradició, es resumeixi aquí la llegenda i que constin tan sols els trets més essencials, però respectant el secret de detalls i circumstàncies que no és bo que siguin escrits.

Diuen que al call hi havia una dona jueva, molt culta i respectada, seguidora aferrissada de la llei mosaica, que anomenaven la Tolrana. Aquest nom, d'origen confús, podria ser un derivat de la Torana, o seguidora de la Torah, llibre bàsic de la religió hebrea. En tot cas, i per circumstàncies que ara, pel que s'ha dit, no seria prudent escriure, es va trobar el seu cadàver decapitat el 17 de

setembre de 1391 a la Torre Gironella, on s'havien refugiat els habitants del call a causa d'uns aldarulls produïts per un atac de part d'uns camperols, atiats per uns quants canonges. No se sap si va ser víctima dels cristians o dels mateixos jueus. Però el cas és que, des d'aleshores, el seu fantasma vaga pel barri vell de Girona, no en forma visible, sinó com una veu de dona que, entre plors, canta uns planys inintel·ligibles però impressionants. El més curiós del cas és que moltes persones de Girona, gens sospitoses que siguin fantasioses, histèriques o supersticioses, tot passejant de nit pels carrerons del barri vell o de l'actual Passeig Arqueològic, han sentit aquests laments i aquesta cançoneta trista, que sembla acostar-se o allunyar-se, sense concretar-se mai. La llegenda completa ha de quedar sense ser escrita, però el fet de les experiències personals és indiscutible.

Durant algun temps, en el centre Isaac el Cec, en un racó del pati ombrívol que hi ha sota el pati dels Rabins hi va haver un cap de bronze representant la Tolrana, fet per l'escultora de Girona Pia Crozet. Deixem que el misteri protegeixi aquest entranyable fantasma gironí.

LA SIRENA DEL GALLIGANTS

17

En un capitell del claustre de Sant Pere, la suggerent imatge de la sirena del Galligants, agafant amb les mans les seves dues cues, se'ns presenta com un símbol de les aigües.

40

En el petit i discret claustre del monestir de Sant Pere de Galligants, hi ha un capitell únic i meravellós. En els seus quatre costats es representa, repetida, la figura d'una sirena. Però no és pas l'habitual sirena que coneixem per les imatges populars que ens la presenten sempre com una dona amb les cames substituïdes per una cua de peix. La sirena del Galligants no té una cua: en té dues! No és pas un cas únic en la iconografia medieval, però sí que és un cas molt poc habitual, del qual resten pocs exemplars. La sirena, molt prima, amb les costelles marcades, i amb una llarga cabellera, està sobre les aigües aguantant amb les

mans els extrems de les dues cues de peix que, sortint del cos, es recargolen cap endalt. A l'inici de cada una de les cues hi ha un dibuix gravat que no és clar si representa dos ulls o dos sexes.

Pels psicoanalistes i els experts en simbolisme, les aigües representen el món subconscient, l'immens i desconegut món que jeu sota la part conscient de l'home.

Si els signes de la cua de la sirena són ulls, podrien representar el coneixement del món ocult. Si són sexes (dos per falta d'un!) podrien significar l'immens poder de la potencialitat sexual que està amagada sota la censura que ens imposen el seny i la

realitat. No oblidem que pels iniciats en esoterisme, i fins i tot pels místics, la polaritat sexual té una significació molt més profunda que la simple genitalitat. En tot cas, la sirena constitueix un símbol que hauria de ser analitzat pels qui estudien el fosc univers, l'immens i profund territori que tots tenim sota el que sabem i coneixem racionalment.

En realitat, no hi ha cap llegenda que es conegui sobre aquesta sirena, però la seva presència fascinant, la seva personalitat única i la seva estranya significació ens obliguen a considerar la sirena del Galligants com un dels símbols distintius de la ciutat de Girona.

Però encara que no hi hagi llegendes sobre la nostra sirena, sí que és evident que és un símbol aquàtic, un símbol de les aigües que es poden desfermar i envair el món habitual. I precisament en aquell lloc, els voltants del Monestir de Sant Pere, el riu Galligants, en temps passats va sortir-se de mare causant molts estralls i nombroses víctimes. En commemoració d'aquells fets, en la mateixa església de Sant Pere, no gaire lluny del claustre on hi

Una patètica escena d'aiguats, com els que tantes vegades ha sofert Girona, i que ens recorda aquell terrible desbordament del Galligants que tantes víctimes va ocasionar.

ha la sirena, hi havia una inscripció que deia:

*Por los que el Galligans fiero
sumergiera en su furor,
misericordia, Señor!*

En un d'aquells aiguats, els fets varen ser particularment calamitosos. Per sobre l'escarransit pontet que cobreix l'ara minsa corrent del Galligants, hi havia la muralla que, baixant de la catedral, passava sobre el riu i s'enfilava cap a Montjuïc. I per tal que pogués passar l'aigua, però privant que entressin estranys a la ciutat, hi havia una reixa de ferro. En un dels aiguats, algú es va descuidar d'aixecar la reixa que va fer de resclosa, tapada pels troncs i pedres que l'aigua arrossegava. Les

aigües es varen embassar i, quan varen estar massa altes, varen irrompre furiosament pels voltants. En aquells temps, l'edifici que hi ha davant de Sant Pere era la seu del Govern Militar. El governador va sortir per anar a ajudar la gent, deixant la seva família dintre l'edifici. I diuen que, quan les aigües varen baixar, varen trobar les dues filles del governador, ofegades, amb les trenes enganxades a la reixa de la porta del Govern Militar. En tractar de fugir, arrossegades per les aigües, l'excessiva longitud dels seus cabells trenats es va convertir en una trampa mortal. I és per això que en lloc d'una normal porta de fusta, aquell edifici està tancat amb una reixa de ferro.

41

La Sirena del Galligants està quieta i silenciosa en el seu capitell, amb els seus grans ulls de pedra oberts. Qui sap si és un avís que ens arriba de temps llunyans i ens alerta dels perills que representa l'embassament d'aigües torrencials (reals o simbòliques) sense deixar que continuïn el seu lliure curs.

*La Sirena del Galligants
té dues cues.
Protegiu-nos amb ambdues,
Sirena del Galligants!*

LA MAJORDOMA DE SANT NARCÍS

18

Totes les llegendes que fins ara s'han referit aquí, són rigorosament autèntiques com a tals llegendes. És a dir, que són tretes de llibres, documents o tradicions orals fidedignes. Però ha arribat l'hora de relatar dues llegendes apòcrifes, dues llegendes nascudes no fa pas més de quinze anys, fruit de la inventiva de gironins actuals, que si primer han restat dintre un petit cercle, més tard, per una causa o altra, han arribat a tenir un cert ressò popular. És just que se'n parli, ja que,

comptat i debatut, totes les llegendes, per antigues que siguin, han començat en un moment determinat perquè algú les ha inventades. Potser aquestes dues llegendes apòcrifes arribin, amb el temps, a esdevenir veritables llegendes gironines, com la de la bruixa de la catedral o el falcó d'en Cap d'Estopes.

La primera és la de la majordoma de sant Narcís, creada pel poeta gironí Josep Tarrés. Segons el seu creador, la majordoma era una tia-àvia de santa Afra, que va acompanyar el sant Bisbe quan va venir a residir a Girona. Es tractava d'una dona que, encara que tenia més de cent anys, tenia un aspecte ufanós, amb una pell tan tendra que semblava de flor de mató. Era immensament grassa, ostentosa presumida, i una xafardera impenitent, amb dots de remeiera i de cuinera i que dominava les ciències dels astres i les plantes. El seu pas pels carrers de Girona era tot un espectacle, ja que solia anar guarnida amb vestits llampants, amb esquellerincs cosits a la vora de la faldilla per fer-se notar, amb el cap cobert per tocats immensos i que es feia acompanyar per criats que la precedien amb encenser i amb una cadira

Al peu de la torre Cornèlia, al començament del passeig Arqueològic, l'opulenta figura de la Majordoma manté tancat a les seves mans el Llibre dels misteris.

especial per a descansar al bell mig del carrer quan ja no tirava més. Les seves dots de cuinera li havien fet inventar menjars tan saborosos com l'oca amb peres, les pomes farcides i la botifarra de sang. I les seves habilitats més o menys màgiques li van permetre que una vegada que es va enfadar molt, fes que totes les esglésies de Girona quedessin plenes de teranyines amb unes aranyes immenses i de tots colors. Però un dia, per culpa d'una irreverent xafarderia sobre sant Narcís, aquest li va retirar tots els poders. La majordoma es va convertir en

la riota de la ciutat i anava esmaperduda pels carrers mentre la gent al seu pas, li tirava al damunt els sobrants de plats i olles. Fins que un bon dia, la majordoma va tenir una visió i va preveure la tràgica mort de sant Narcís i sant Feliu, víctimes del martiri per la seva fe. Quan els seus tristos pressentiments es varen fer realitat, la majordoma va practicar la humilitat i la penitència i es va dedicar, sobretot, a tenir cura dels malalts i ajudar els desvalguts. En trobar-se prop de la seva mort, com un últim gest d'amor, va fer encendre un foc davant la porta de la

catedral i allà mateix va inventar per als pobres i els malalts la sopa de menta. En morir, els gironins que es varen preocupar de l'enterrament varen observar amb sorpresa que el seu immens cos no pesava més que el d'un pardalet.

Les conseqüències més curioses d'aquesta llegenda va ser que els Amics de Girona Antiga i la Societat Arqueològica Provincial varen obrir una subscripció popular per pagar una estàtua dedicada a la majordoma. Les despeses es varen cobrir ràpidament i es va instal·lar l'estàtua, obra de l'escultor Piculives, al començament del passeig Arqueològic, al peu de la torre Cornèlia. Va ser una inauguració amb assistència no tan sols d'amics i simpatitzants, sinó també de tota la plana major de les autoritats locals i provincials de la Girona d'aquella època. I encara ara, la rotunda escultura, treballada en pedra de Girona, està als jardinetes de davant dels Banys Àrabs, amb la seva gran panxa i el Llibre dels Misteris a les mans. Encara que fos tan sols per aquesta pètria realitat a la Girona monumental, la llegenda de la majordoma de sant Narcís es mereix figurar en aquest recull.

Versió actual de la Majordoma de sant Narcís, representada en el moment d'inventar la sopa de menta davant la façana de la catedral.

LA COCOLLONA

19

L'altra llegenda apòcrifa que mereix ser relatada en aquest recull és la de la Cocollona. El creador del personatge va ser Emili Massana que, davant la mala pronúncia d'una neboda seva, va entendre la paraula cocollona. Immediatament va copsar que podia ser una paraula composta de *coco*-dril i *papa*-llona. I així va néixer el monstre gironí que neda pel riu Onyar les nits de lluna plena.

El personatge va anar sent enriquit posteriorment en

converses i tertúlies fins que, amb la col·laboració dialèctica d'unes poques persones, es va constituir el cos definitiu de la llegenda. I diu aquesta llegenda que a la banda esquerra de l'Onyar, pel barri del Mercadal, hi havia un convent de monges que practicaven molt poc les devocions i penitències que els pertocaven i que més aviat es dedicaven a una vida força disbauxada. Però entre elles hi havia una novícia, carregada de bona fe i amb veritable vocació religiosa, que no volia seguir les altres germanes en el seu errat camí i els retreia contínuament la vida pecaminosa que portaven. I aleshores, les germanes, per no haver de sentir sempre el corc dels constants retrets, la varen tancar amb pany i clau en una cel·la subterrània, molt a prop d'on ara té sortida al riu la sèquia Monar. Durant molts anys, la pobra novícia va restar empresonada a la tèntrica cova fins que la persistent humitat, la falta de llum i la mala alimentació, varen fer que li anessin sortint

Aquest gravat presenta, per primera vegada, una veritable escena de l'aparició de la Cocollona al riu Onyar, davant dels astorats gironins.

Cos de cocodril i ales de papallona

Amb motiu d'una representació de titelles, l'autor d'aquest Quadern va escriure aquesta Cançó de la Cocollona:

unes escates a tot el cos fins que, a poc a poc, va sofrir una metamorfosi total i es va quedar convertida en una mena de cocodril. Però encara que tingués un aspecte repulsiu, la seva santedat i la puresa de la seva ànima varen contribuir d'una altra manera a la transformació del seu cos: li varen sortir a la seva esquena de rèptil unes meravelloses ales de papallona, de lluminosos colors. I així la novícia es va transformar en la Cocollona.

Quan va morir, sola i abandonada, el seu fantasma va començar a ser vist nedant per les aigües del riu Onyar, pels voltants del lloc on havia estat injustament tancada, més o menys entre els actuals ponts de Pedra i de les Peixateries Velles. I diuen que, únicament les nits de lluna plena, cap a l'alba, en aquella hora boirosa en què els fantasmes són visibles, aquells gironins que siguin veritablement sensibles poden veure l'espectre mig transparent i borrós d'un cocodril amb ales de papallona que va nedant, amunt i avall, fins que, al primer raig de sol, s'esvaeix.

Aquesta llegenda, que primerament va ser una broma privada entre amics,

*Jo sóc la Cocollona,
el monstre de Girona,
les nits de lluna plena,
amb pluja o amb serena,
passejo per l'Onyar.*

*Vivia en un convent
tot ple de mala gent.
Estava situat
en lloc privilegiat
a prop del riu Onyar.*

*Jo era pura i bleada,
m'agradava la seda,
jo no feia mai bromes
ni anava al llit amb homes,
ni nedava a l'Onyar.*

*Però les altres monges
anaven amb canonges
i jo, escandalitzada,
volia estar allunyada,
molt lluny del riu Onyar.*

*La Mare Superiora
no em deixà sortir a fora
i em tancà sota terra*

*en el costat esquerre
del nostre riu Onyar.*

*Com que era un lloc humit
i podia a florit
i estava ple de rates,
em varen sortir escates
com carpa de l'Onyar.*

*Em vaig tornar rèptil
com si fos cocodril.
Del cos monstre semblava,
però l'ànima volava,
gavina de l'Onyar.*

*Per ser tan bona dona,
ales de papallona
a l'esquena em van créixer,
i així fou com va néixer
el monstre de l'Onyar.*

*Amb cos de cocodril,
i ales de colors mill,
com les de papallona,
jo sóc la Cocollona,
i nedo per l'Onyar.*

es va anar escapant de les mans dels seus creadors i va anar adquirint vida pròpia. A poc a poc, el personatge de la Cocollona va ser motiu de converses en altres cercles aliens als dels seus inventors, va aparèixer en algun conte publicat a la premsa local, va ser relatat en alguna publicació dels estudiants de l'Escola Normal del Magisteri, i, fins i tot, va ser motiu d'algunes representacions de titelles que recreaven el curiós personatge. I és també un fet

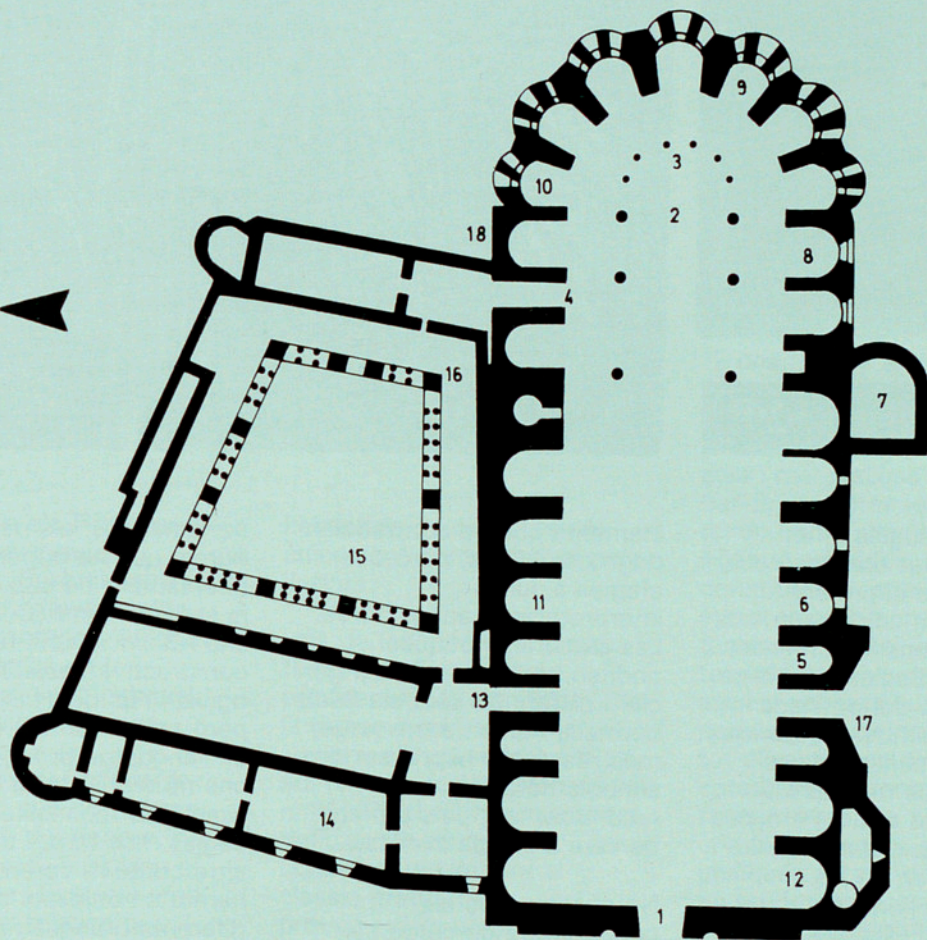
que hi ha a Girona una petita editorial que s'anomena la Cocollona i fa servir un dibuix del personatge com a logotip. I els creadors de la llegenda s'han trobat astorats en comprovar que el que era primitivament una mena de broma, ha anat arrelant i s'ha anat convertint en una veritable llegenda gironina. La Cocollona, nascuda d'unes divertides bromes privades, s'ha convertit en un mite real. Potser sigui així com han nascut les altres llegendes...

PLÀNOL DE LA CATEDRAL

El complex conjunt de la catedral és format pel temple pròpiament dit i per altres construccions tan íntimament lligades que s'han de considerar com un sol edifici. Com un organisme viu, la catedral ha anat creixent sobre temples anteriors i s'ha engrandit amb el temps amb noves edificacions, tot conservant restes de l'antiga catedral romànica. En el plànol s'indiquen els llocs que es mencionen en el text.

1. Façana principal
2. Altar major
3. Cadira de Carlemany
4. Sepulcre d'en Cap d'Estopes
5. Capella del Sant Crist
6. Capella de sant Iu i sant Honorat
7. Capella d'accés al palau episcopal
8. Capella del Corpus o de l'Eucaristia
9. Capella de sant Jordi
10. Capella del Roser
11. Capella del Sagrat Cor
12. Capella de sant Isidor (abans, de sant Dalmau)
13. Porta de sant Miquel
14. Sales Capitulars (museu)
15. Claustre
16. Torre de Carlemany
17. Porta dels Apòstols
18. La Bruixa

N

0 5 10 15 20 m

LA CATEDRAL ESOTÈRICA

20

48

Durant segles s'ha acceptat comunament que les catedrals gòtiques eren únicament llocs de culte segons les creences i normes de l'Església Catòlica, aixecades en determinada època i seguint les tendències artístiques i constructives d'un estil, que més tard va ser anomenat gòtic. Però des de la publicació del cèlebre llibre *El misteri de les catedrals* de l'enigmàtic i desconegut Fulcanelli, s'han fet nombrosos estudis, molt especialment sobre catedrals franceses, i ha quedat molt clar que, encara que la funció fonamental era la que sempre s'ha acceptat, hi havia també altres elements significatius d'un caire força diferent.

Elements que no contradieien dogmes ni usos, però que afegien algunes interpretacions enriquidores. Les catedrals gòtiques tindrien, doncs, un missatge clar i diàfan, de cara als fidels normals; i un altre missatge, més restringit, expressat per símbols de difícil reconeixement pels profans, de cara a alguns iniciats.

No oblidem que els constructors de catedrals, que corrien per tot Europa bastint aquells magnífics temples, formaven una mena de confraria universal que tenia gelosament guardats alguns coneixements que sobrepassaven els purament tècnics. Eren els

francmaçons, els paletes lliures, que no depenien directament de cap rei, bisbe ni senyor feudal. Coneixien una revolucionària tècnica constructiva basada en l'arc ogival i l'ús dels contraforts, però tenien també, entre ells, un llenguatge propi, un argot, uns ritus d'iniciació i uns signes de reconeixement que, segles més tard, i dins d'un altre context, varen ser heretats i utilitzats per les diferents branques de la Maçoneria. Des del compàs i l'escaire fins al davantal que usaven els paletes a l'obra i que s'han convertit en signes rituals maçònics. I quan aixecaven els temples se seguïen rigorosament les normes religioses oficials i

Les voltes gòtiques de la catedral amaguen tot un món misteriós, ple de significats esotèrics, que enriqueixen paral·lelament el missatge religiós.

En aquest vitrall de la catedral de Chartres, obra mestra del simbolisme esotèric, es poden veure els companys constructors en la seva feina.

s'adaptaven els llocs per al culte al qual estaven destinades. Però hi havia una desviació dissimulada. Un missatge esotèric s'amagava sota l'aparença de la imatgeria religiosa habitual. Aquestes significacions dissimulades eren expressades per cristians convençuts que no negaven cap aspecte del dogma, però que, entre ells, enriqueixien el missatge de l'Església amb simbolismes místics que havien begut no tan sols de la doctrina cristiana, sinó també de la Càbala jueva, de la tradició alquímica i fins i tot de més allunyades fonts en el temps i en l'espai. I tot això de forma críptica, en un llenguatge que no estava a

l'abast de qualsevol, sinó únicament comprensible pels iniciats.

Una de les més interessants teories de Fulcanelli és precisament la significació de la denominació art gòtic. Segons ell, no seria, com se sol dir, una forma despectiva amb la qual els renaixentistes definien un art que consideraven inferior al clàssic greco-romà i que provenia dels bàrbars pobles gots. Al contrari, art gòtic voldria dir, al peu de la lletra, argòtic, o sigui llenguatge en argot, en aquella forma d'expressar-se els membres d'un grup que no volen que els que no en formin part se n'assabentin.

La de Girona no seria pas una excepció a aquesta direcció ideològica dels constructors de catedrals. Però s'han de tenir en compte dues qüestions. La primera, que la planta del temple que en altres llocs, com Notre-Dame de París o la catedral de Chartres, es basa en proporcions simbòliques molt estudiades, no té cap sentit a Girona, ja que el plànol inicial va ser modificat en decidir seguir la construcció d'un temple de tres naus amb una sola i meravellosa nau. D'altra banda, no totes les catedrals tenen un pla únic i totalment lligat. A vegades, els constructors, que dominaven extraordinàriament els secrets tècnics de l'ofici, no tenien tots els coneixements d'un iniciat i, encara que sabien les paraules, no sempre coneixien tot el text. És a dir, que a la catedral de Girona, com a tantes altres, no s'hi troba una força rectora que unifiqués tota la construcció en un determinat sentit (fora, és clar, del sentit religiós comú, com a temple per als fidels cristians), però sí una infinitat de detalls significatius en determinats llocs: claus de volta, vitralls, escultures, etc., que són els que es tractarà d'analitzar, en els següents capítols.

EL DRAC SOTA EL TEMPLE

21

Les serioses investigacions que s'han fet sobre algunes catedrals gòtiques i algunes ermites de pelegrinatge a França han permès conèixer alguns elements fins fa poc no coneguts i, per tant, no tinguts en compte a l'hora de cercar significats en aquests edificis. Els rigorosos estudis sobre les creences religioses dels pobles europeus anteriors al triomf del cristianisme, difícils per falta de documentació escrita, han permès d'entreveure el complex entrellat procedent del paganisme, que encara subsisteix sota l'aparença de pura ortodòxia cristiana.

Un dels aspectes més remarcables és l'antiga

creença en forces tel·lúriques que circulen per sota la superfície de la terra i que es manifesten amb força en determinats indrets. Aquestes forces segueixen unes línies determinades que solen coincidir amb corrents d'aigua subterranis; amb falles de terrenys que han posat en contacte masses de diferent naturalesa, que acusen diferències de potencial amb els canvis de temperatura; amb presència de masses magnètiques o amb esquerdes que entren molt al fons de la superfície; o amb altres fenòmens geològics científicament detectables. Aquests corrents tel·lúrics prenen, dintre la cultura que tenien els druides, el nom de "vouivre", que vol dir, aproximadament, "serpent". D'una manera simbòlica s'assimilaven amb serps o dracs i es veien com a forces de la naturalesa que es podien conèixer i, fins a cert punt, dominar o aprofitar. En determinats llocs l'entrecruament de dues o

més d'aquestes "vouivres" creaven indrets on el poder tel·lúric es manifestava de forma més poderosa i allà, es diu, es produïen curacions o es podia assimilar el poder de la terra. Sobre aquests punts es varen aixecar, en temps remots els "menhirs" o els primitius santuaris pagans, i més tard els romans varen edificar els seus temples i sobre ells, més tard, els cristians varen bastir les seves esglésies. Les tradicions locals solen parlar

Hi ha la teoria segons la qual algunes esglésies s'han aixecat sobre antics temples pagans, en llocs sota els quals hi ha poderoses forces tel·lúriques, representades en forma de drac.

de pous, fonts, o coves miraculoses i moltes vegades es varen convertir en fites de peregrinació per als fidels cristians.

No hi ha cap dada fidedigna, històrica o arqueològica que pugui constatar que la catedral de Girona hagi estat aixecada damunt d'un d'aquests llocs especials, on el drac simbòlic treu el cap. Se sap que la catedral gòtica s'aixeca sobre la romànica i aquesta sobre

una església primitiva que se suposa sobre un temple romà. També se suposa, sense certesa, que el conjunt s'aixeca sobre algun primitiu temple pagà bastit sobre el turó de l'antiga "Gerunda". Però sí que hi ha un indicatiu extremadament significatiu: tota la catedral és plena de referències al drac. El copatró de la seu (junt amb Santa Maria) és sant Miquel, representat dominant el dimoni en forma de drac com a símbol del cristianisme dominant les antigues forces paganes. La imatge sobre la porta lateral que dóna a les sales capitulars i la gran rosassa que presideix la nau central són vestigis dels sants Miquels que podia haver-hi a l'anterior catedral romànica. Però els dracs no s'acaben amb l'arcàngel. A les claus de volta, en una columna a la nau central, també sant Jordi mata el drac, i santa Margarida i santa Marta tenen els seus dracs dominats. A les quasi invisibles mènsules de les capelles laterals, hi ha també una munió de dracs. La imatge del drac és obsessiva,

i sempre apareix controlat pels personatges de l'hagiografia cristiana. Hi passa alguna "vouivre" sota la catedral de Girona? Potser les excavacions a la recerca de la cripta o les investigacions geològiques puguin donar una pista. Però, en tot cas, és cert que a la catedral hi ha un punt determinat on es manifesta una força estranya. Algunes persones, especialment sensibles, han coincidit que hi ha un lloc a la catedral de Girona amb unes vibracions molt diferents de les de la resta del temple. En contra del que seria fàcil suposar, aquest punt no és situat on hi havia l'altar major, sinó un xic més enrere. Exactament al lloc on hi ha situada l'anomenada "Cadira de Carlemany". Un tron episcopal col·locat en indret no gaire lògic, ja que és més preeminent que el mateix altar major i, d'altra banda, queda tapat pel retaule. Sabien els que varen aixecar el tron que qui allà s'asseia tenia accés a un poder que venia de la terra?

Cap d'aquestes elucubracions s'ha d'interpretar com una teoria o com una afirmació. Són, tan sols, un suggeriment. No sabem si sota la catedral de Girona hi ha o hi ha hagut un drac adormit. Però, i si hi és...?

La cadira de Carlemany. lloc de poder on convergeixen les misterioses forces que actuen sota la catedral.

LES CLAUS DE VOLTA

22

Clau de volta de la capella de sant Iu i sant Honorat, amb les dues bessones coronades, imatge enigmàtica que també es troba en els antics gravats alquímics.

52

De la catedral gòtica original tan sols en resta l'edifici. Gairebé tots els altars de l'època han desaparegut, com també molts objectes litúrgics. Tothom coneix la meravella de la gran nau i la suggerent penombra de l'absis. Però gairebé ningú no ha tingut ocasió de veure de prop les claus de volta que centren els nervis que formen les voltes. Però aquestes 78 claus de volta són, precisament, la resta més significativa de la decoració primitiva. La restauració de les esquerdes de les voltes va permetre de fer-ne fotografies de molt a prop i aquestes varen ser publicades l'any 1975 en un llibre amb un documentat text

de Mn. Josep Calzada. Estudiant aquesta apassionant iconografia es pot veure que moltes d'aquestes claus de volta tenen un significat religiós i ortodox únic i obvi. Però algunes d'elles tenen, a més, un significat alternatiu, una altra possible lectura a la llum dels coneixements no divulgats dels constructors de catedrals. Sense aprofundir gaire i deixant la total interpretació pels experts, se'n pot fer l'estudi d'algunes.

A l'actual capella del Sant Crist es pot veure, en la clau de volta, sant Domènec de Guzman, acompanyat, com diu el mencionat llibre, "per un personatge de difícil identificació". El personatge,

amb vestit seglar, porta a la seva mà esquerra un ocell negre. I resulta que una de les figures més habituals als llibres d'Alquímia és, precisament, el corb negre, que representa el *nigredo*, una de les fases del procés alquímic. Què hi fa un possible practicant de l'art hermètic al costat de l'incansable perseguidor de tota mena d'heretgies?

A la capella de sant Iu i sant Honorat hi ha una altra interessant clau de volta amb els dos sants: sant Honorat

L'inequívoc significat alquímic d'aquesta clau de volta s'evidencia amb la imatge d'una dona davant l'athanor, lligant el monstre que simbolitza les forces de la Naturalesa.

està representat de forma habitual, com un bisbe amb mitra i bàcul; però el seu company, sant lu, també vestit de seglar, ensenya un llibre tancat a les mans i del seu cap surten unes flames, mentre un ocell negre (altra vegada!) vola cap a ell. Podria representar un altre iniciat que té un coneixement ocult (el llibre tancat), mentre es converteix en un Athanor vivent, en un forn alquímic humà, mentre el fosc ocell de la *nigredo* se li apropa. Aquesta clau de volta està rematada per dos caps idèntics, representant dues dames coronades. És molt

diffícil acceptar el suggeriment que es podria tractar dels donants de la capella. Si la donant va ser, com sembla, Na Leonor de Cabrera, no hi ha cap constància històrica del fet que tingués una germana bessona. És evident, en canvi, que els dos caps iguals representen el signe zodiacal de Gèmini, els bessons, que en els gravats alquímics solen representar-se amb corones.

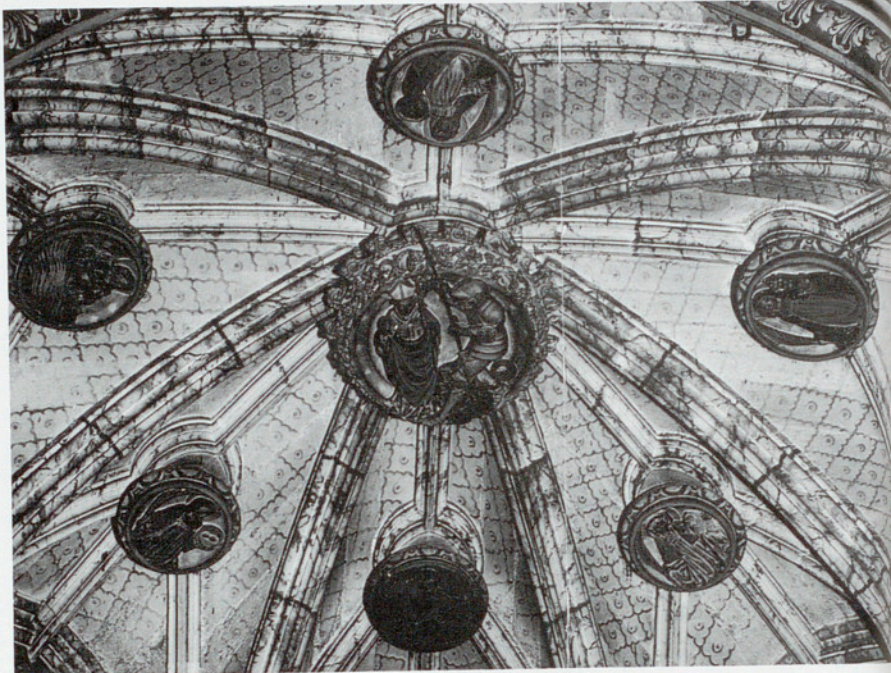
A la clau de volta de la capella d'accés al palau episcopal hi ha una estranya figura: un jove despullat, totalment calb, amb una gran ganiveta a la mà dreta i el que semblen vestidures al braç esquerre. Es diu que representa sant Guillem de Norwich, crucificat pels jueus als dotze anys. Si va ser crucificat, per què porta a la mà la ganiveta com a instrument de martiri? I mirant bé el que porta al braç es pot descobrir que no són vestidures sinó que més aviat sembla una pell humana, amb dits i tot. La pell, la ganiveta i el crani sense pèl suggereixen més aviat algú que va ser escorxat. I recordem que l'escorxament, en sentit simbòlic, representa el que es desprèn de les aparences superficials per a arribar a la seva autèntica naturalesa. Qui pot ser el misteriós escorxat?

Deixant de banda la clau de volta de Santa Caterina, de la qual es parlarà més endavant, arribem a l'actual capella de la Verge del Roser, amb una clau de volta en què figura una santa Margarida. La santa, estranyament, sorgeix de la panxa d'un enorme drac i porta una creu a la mà. D'acord amb el que hem dit anteriorment sobre les *vouivres*, podria simbolitzar que la força del cristianisme procedeix de les forces tel·lúriques anteriorment actuants al temple.

A la clau de volta de l'actual capella del Sagrat Cor hi ha una figura especialment significativa: es tracta de santa Marta que, a primera vista, remena l'olla amb una gran cullera i que té lligat un monstre fantàstic. Però aquí sí que el significat alquímic és evident: el forn és l'"athanor" i el monstre representa les forces de la Naturalesa dominades. Figures molt semblants es troben en els llibres que reproduïxen gravats alquímics. Totes aquestes interpretacions són subjectives i no demostrables. Però el que és cert és que els anònims artistes que varen esculpir les claus de volta de la catedral de Girona, algunes vegades volien dir més del que era evident.

LA CAPELLA HERMÈTICA

23

54

En tractar de les claus de volta no s'ha dit res, voluntàriament, de les que corresponen a la capella de sant Dalmau, actualment, de sant Isidor. El conjunt, format per set claus de volta, té prou interès per a dedicar-li tot un capítol. La clau central representa el titular de la capella, sant Dalmau, junt amb sant Jordi matant el drac. És voltada per unes altres sis claus que representen, respectivament santa Caterina, santa Bàrbara, santa Agnès, santa Marta, santa Llúcia i santa Susanna, cadascuna d'elles amb els seus atributs corresponents. Cap altra capella de la catedral ofereix la riquesa

simbòlica d'aquesta, on s'acumulen els simbolismes més significatius.

Deixant de banda sant Dalmau, que com a titular de la capella havia forçosament de ser-hi, i que llueix els habituals atributs episcopals (mitra i bàcul), s'ha d'entrar en el significat de sant Jordi. Com s'ha dit en parlar de les *vouivres*, sant Jordi representa el vencedor del drac, és a dir, aquell que, en nom de la religió cristiana, domina les fosques forces tel·lúriques que bullen sota terra. És, doncs, un simbolisme molt semblant al de sant Miquel vençant el dimoni-drac.

Sis santes, cadascuna d'elles plena de significats no exclusivament religiosos, envolten un sant Jordi matant el drac, mentre un bisbe beneeix la seva acció.

Aquestes figures centrals són envoltades per sis dones, sis santes, cada una de les quals té un significat que va més enllà del purament pietós. El simbolisme de santa Caterina, portadora de la roda, és tan complex que, més endavant, se li dedica un capítol exclusiu. Al seu costat, santa Bàrbara porta una torre a la mà. Segons totes les llegendes pietoses, santa Bàrbara, filla d'un noble, va

convertir-se secretament al cristianisme. El seu pare li va construir una torre amb dues finestres i una piscina. Ella va fer obrir una tercera finestra i, més tard, en ser descoberta la seva nova fe, va ser martiritzada i finalment degollada pel seu propi pare. En el moment de la seva mort, un llamp va esfondrar la torre i va matar el pare-botxí. I resulta que en l'Arcà XVI de les cartes del Tarot es representa sempre una torre amb tres finestres, partida per un llamp que cau del cel. Seria massa casualitat la similitud. A més, la piscina és un símbol iniciàtic i la torre representa la Saviesa.

La següent clau de volta representa santa Agnès. Fent un joc de paraules, Agnès porta com a atribut característic un anyell (*agnus* en grec). Encara que, en principi, l'anyell és símbol de mansuetud, per assimilació a la paraula llatina *ignis* i a la sànscrita *agni* que volen dir totes dues foc, molts

Una imatge molt poc convencional de santa Susanna, nua i sortint de les aigües, que sembla copiada del Naixement de Venus, de Botticelli.

simbolistes atribueixen al tendre animal un caràcter de força, dissimulada sota el seu aspecte dòcil. En una església d'Armènia hi ha un Anyell Místic amb la inscripció "*Vocor agnus, sum leo fortis*", és a dir, "Em diuen anyell, sóc lleó fort". És santa Agnès el símbol d'una força oculta?

La santa que segueix a l'anterior és santa Margarida que, una vegada més, a la catedral gironina, subjecta i domina un drac. El seu simbolisme, per massa repetit, no cal explicar-lo. Al seu costat, la clau de volta representa santa Llúcia, amb uns ulls sobre una safata. Cap llegenda pietosa explica per què els portava, però sempre se l'ha representada d'aquesta manera. En tot cas no consta que fos martiritzada traient-li els ulls i,

a més, llueix els seus propis a la cara. L'origen s'ha de cercar en el nom. Llúcia vol dir en llatí portadora de llum. No porta, per tant, els seus ulls sobre la safata, sinó que porta un ulls que simbolitzen la llum i el coneixement.

Finalment, la sisena clau de volta és la que presenta un aspecte més insòlit. Es tracta, teòricament, de la Susanna bíblica, convertida en santa Susanna, que va ser sorpresa per uns vells verds quan es banyava al riu. No sembla que això fos motiu suficient per a santificar-la, però el cas és que està al santoral. L'aspecte insòlit d'aquesta clau consisteix que, mentre totes les dones que figuren a les altres claus de volta de la catedral van púdicament vestides, aquesta llueix una esplèndida nuesa. Això no podia escandalitzar ningú, ja que, en el lloc on és col·locada és pràcticament invisible tant pels fidels com pels clergues. Amb la seva llarga i ufanosa cabellera rossa, sorgeix de les aigües d'una forma que fa pensar, inevitablement, en el "Naixement de Venus", de Botticelli. I potser és per aquí per on s'ha de cercar la seva veritable significació. Però, en aquest cas, què hi pinta una dissimulada deessa de l'Amor enmig de tantes santes dones?

LA LLET DE LA MARE DE DÉU

24

56

Encara que avui dia un fals respecte i una certa carrincloneria fan que es parli molt poc de la lactància del Nen Jesús, en altres temps era un aspecte molt respectat dintre les devocions marianes. Segurament la realitat quotidiana de la lactància natural per part de tantes mares i el perill que representava per a tants infants la pèrdua de la llet materna, varen originar aquestes devocions.

D'una banda, ja s'ha parlat abans de la imatge de la Mare de Déu de la Llet en una fornícula del carrer del Llop amb els costums relacionats amb ella. Però també a la

capella dels Quatre Màrtirs, a la catedral, el sarcòfag que conté les restes dels sants és ornat per la part del davant amb uns relleus en marbre que representen els quatre personatges escoltant la figura central de la Mare de Déu de la Llet, que està representada en el moment de donar de mamar a un Nen Jesús força crescut; i que constitueix una altra prova de la veneració dels gironins envers aquesta advocació de la Verge. En el Museu d'Art es guarda, també, un retaule procedent de l'església de Canapost, del segle XV i d'autor desconegut, que representa la Mare de Déu de la Llet voltada d'àngels músics, i pintada amb una tendra habilitat.

Però, sens dubte, la peça més curiosa relacionada amb aquesta advocació és l'anomenat Reliquiari de la Verònica, una magnífica peça d'argent daurat, del segle XV, que sosté una fusta retallada i pintada com a retaule, al Tresor de la Catedral. El nom

Els gironins sempre han tingut una especial devoció de la Mare de Déu de la Llet. Aquí està representada en el centre del sarcòfag que conté les restes dels Quatre Màrtirs.

ve del fet que, a la part del darrere, hi ha representat un cap de Crist, que es relaciona amb la imatge-retrat que Jesús va deixar marcada sobre el drap que la Verònica li va posar a la cara per eixugar-li la suor i la sang, camí del Calvari. Però allò més interessant del reliquiari no és la part del darrere, encara que li hagi donat el nom, sinó el davant. Es tracta d'una imatge de la Verge amb el Nen, aquest en actitud de beneir. A la part de baix de la imatge hi ha el reliquiari pròpiament dit. Consisteix en un petit disc de vidre,

El Reliquiari de la Verònica conté una misteriosa Pedra Blanca. És la llet de la Mare de Déu o un producte dels secrets procediments alquímics?

envoltat per uns ornaments daurats amb perles i gemmes, que conté una petita pedra de color blanc. Voltant la pedra hi ha un recargolat pergami amb una inscripció quasi il·legible. El seu text, complet, és el següent: "*Ex lacte beatæ mariae virginis pulvere facta*", és a dir: "Feta amb pols de la llet de la Beata Maria Verge".

Segons les tradicions populars gironines, es tracta d'un tros de llet de la Mare de Déu petrificat, i, com a tal, va ser venerat en temps llunyans. Segons una altra

versió, força versemblant, l'origen és diferent: hi ha a Palestina una cova de pedra blanca que, amb un sentit més poètic que dogmàtic, s'anomena Cova de la llet de la Mare de Déu. Algun pietós peregrí va portar un fragment d'aquella blanca pedra a Girona i per aquelles coses que passaven (falta d'informació fidedigna, traspàs per moltes mans, devocions populars i, fins i tot, picardia dels venedors de relíquies) es va convertir en llet de la Mare de Déu autèntica.

Aquestes són les dues versions, la pietosa i la probablement històrica, de l'origen de la relíquia. Però hi ha una tercera possibilitat, no contemplada per cap estudiós ni tinguda en compte per cap historiador sagrat. Els alquímistes, en la seva recerca de la pedra filosofal que podia convertir el material més vil en or pur, tenien una sèrie de procediments que guardaven gelosament en secret. Per tal de preservar

aquest secret, empraven, en escriure sobre el tema, un llenguatge obscur i esotèric, moltes vegades manllevat del llenguatge religiós habitual, i únicament comprensible pels iniciats. Encara que els alquímistes cercaven la Pedra que podia convertir-ho tot en or, en realitat sembla que es tractava d'un procés espiritual que volia transformar l'home vulgar (el material vil) en una mena d'home superior, il·luminat, representat per l'or. La recerca espiritual s'acompanyava d'una sèrie de manipulacions de materials que, en les seves successives transformacions, eren signe d'èxit o fracàs en el camí emprès. Doncs bé, una de les fases del procés alquímic era l'obtenció d'una matèria blanca que els antics llibres d'Alquímia anomenaven "llet de la Mare de Déu!".

Què és realment la misteriosa Pedra Blanca del Reliquiari de la Verònica? Una sagrada relíquia de la veritable Llet de la Mare de Déu? Una pedra d'una cova de Palestina transformada erròniament en relíquia? Una mostra de la matèria alquímica anomenada Llet de la Mare de Déu? El misteri persisteix. La cosa certa és que, en el Tresor de la Catedral, el reliquiari de la Verònica conté una estranya Pedra Blanca...

CARLEMANY A LA CATEDRAL

25

58

La persistència obsessiva de la figura de l'emperador Carlemany dins la memòria dels gironins ha creat, a més de les llegendes que ja s'han narrat, una vinculació amb determinats elements de la catedral. Una vinculació sense fonaments històrics però que relaciona l'Emperador de la barba florida amb llocs o objectes de la seu. El més visible és, sens dubte, l'anomenada Torre de Carlemany, resta de l'antiga catedral romànica, força posterior a l'existència real del monarca franc però, que, per la seva antiguitat el poble ha relacionat sempre amb el suposat alliberador de Girona. S'aixeca majestuosament en

un costat del claustre, incrustada en els grans murs de la nau gòtica, amb els seus diferents pisos amb sòbries finestres dobles, com un alt senyal de l'esplendor de temps passats.

Una altra peça, molt coneguda, és l'anomenada Cadira de Carlemany. També en aquest cas l'atribució és falsa: es tracta en realitat d'un tron episcopal del segle XI, tallat en una sola peça de marbre, amb algunes ornamentacions vegetals i els símbols dels quatre evangelistes en relleu. La seva aparença majestuosa i solemne fa que es pugui identificar fàcilment amb un tron imperial i més tal com és colocada al cim d'una escala doble, darrere l'altar major i traient el cap pel damunt del retaule d'argent, presidint la immensa nau de la catedral. Hi ha una curiosa tradició gironina segons la qual si una parella s'hi asseuen junts, abans d'un any seran casats, però si s'hi asseu un home sol, mai no es casarà. I deien les males veus que, en començar el curs, els professors del Seminari hi feien asseure els seminaristes, d'un en un, per garantir el seu celibat.

La peça més bella relacionada amb l'Emperador és la

magnífica escultura en alabastre policromat, anomenada de sant Carlemany. Encara que hi ha algun dubte sobre si representa el mencionat emperador o el comte de Barcelona Pere el Cerimoniós, el cas és que la seva majestat, la corona i llarga espasa, i, sobretot, la seva ufanosa barba que es descabdella en sinuosos rínxols, fan que la identificació popular sigui inevitable.

Aquesta magnífica escultura d'alabastre, obra del mestre Aloi, va ser venerada molt temps pels gironins com a imatge de sant Carlemany.

Fins aquí, els elements que, encara que indègudament relacionats amb Carlemany, existeixen realment. Però hi ha, a més, alguns objectes sagrats dels quals es parla en les cròniques i dels quals no es té constància de la seva real existència. En primer lloc, la petita marededéu de fusta, recoberta d'argent i pedreria que, segons diuen els vells

Les restes del campanar de l'antiga catedral romànica s'alcen, poderoses i suggerents, sobre el claustre. Els gironins l'han anomenat torre de Carlemany, en honor al mític alliberador de la ciutat.

escrits, l'Emperador portava fixada a la sella del seu cavall quan entrava en combat i que, en entrar a Girona, va donar a la catedral per agrair la miraculosa protecció de la Verge en la conquesta de la ciutat. També es parla d'una "copa d'or i argent", probablement un calze, del qual també va fer donació a la Seu gironina. Fins i tot menciona "la famosa Bíblia" que va regalar a Girona, de la qual s'ha perdut la petja.

Una de les campanes de la catedral portava també el nom de *campana de Carlemany* i va sofrir moltes vicissituds, ja que consta que es va trencar pel cap baix tres vegades: el 1583, el 1636 i el 1684. Cada vegada va ser refeta i se sap que, almenys el 1771, encara repicava en el seu campanar per guiar els gironins en les seves devocions.

La part més interessant de la vinculació de Girona amb l'Emperador és el fet, rigorosament històric, que, durant molts anys va ser venerat aquí com a sant Carlemany. Per imposició de l'emperador Frederic, Barba-roja, el papa Pasqual III va canonitzar Carlemany el 1165, però el culte no es va estendre més que per Flandes i per Alemanya. Fins que el

bisbe Arnau de Montrodon, va impulsar, cap al 1345 el culte al nou sant a Girona. Se celebrava la festa el 28 de gener de cada any, i es dotà el Breviari de la catedral amb un ofici propi: el de sant Carlemany. El culte al discutible sant, de vida pietosa però violenta i disbauxada, va ser suprimit pel papa Sixt IV, amb gran desconsol dels seus devots. En la pràctica, però, va ser tolerat a Girona i a Aquisgrà. A Girona, els oficis litúrgics varen continuar fins al segle XVII, substituïts després per un panegíric a la segona dominica de Quaresma i acabant en un senzill sermó commemoratiu. En tot cas la seva imatge va estar exposada a la devoció gironina a la capella dels Sants Màrtirs fins que l'any 1883 va ser traslladada a les sales capitulars on ara s'exposa a la devoció turística dintre una protectora urna de vidre. Segons diuen, sant Carlemany era advocat de cecs, coixos, mesells i esguerrats, que eren els qui més acudien a pregar d'avant la seva imatge.

La figura de Carlemany, el nostre sant Carlemany, continua com un fantasma viu en la memòria popular voltant per la catedral amb la seva corona i la seva florida barba.

EL LLIBRE DE LA FI DEL MÓN

26

Una de les més preuades joies del Tresor de la Catedral és el còdex (llibre escrit i pintat a mà) anomenat el Beatus. Es tracta d'uns comentaris al llibre de l'Apocalipsi de Sant Joan, fets pel religiós Beat de Lièbana amb motiu d'unes picabaralles teològiques amb el bisbe de Toledo, Elipand. Es deixa aquí totalment de banda l'estudi històric o artístic del llibre per entrar dintre un món fantàstic, ple de monstres esgarrifosos i d'imatges de corprenedora grandesa. El tema s'ho val: la fi del món, les darreres facècies de la humanitat enfrontada amb la lluita final entre el Bé i el Mal, entre Déu i els seus àngels, i el Dimoni i els seus sicaris.

Els autors de les il·lustracions, el frare Emeteri i la monja Eude, tenien models de versions anteriors del Beatus, però la seva imaginació creadora va enriquir la còpia de forma esplendent. Precisament perquè no

Eudes i Emeteri varen pintar aquestes al·lucinants escenes de la fi del món a les pàgines del Beatus, tot seguint el text de l'Apocalipsi de sant Joan.

podien representar el que veien habitualment, sinó batalles apocalíptiques, visions celestials, inferns terribles, animals impossibles o ciutats imaginàries, no podien copiar, sinó que havien d'inventar. I com ho van fer!

Les poètiques i brillants imatges simbòliques de sant Joan a l'Apocalipsi tenen una forma literària i, per tant, van dirigides a l'intel·lecte més que no pas a la recreació visual. La grandesa dels miniaturistes que varen il·lustrar el Beatus està a saber representar, a vegades de forma ingènuament literal, les atrevides metàfores de l'Evangelista. Figuren en el nostre llibre descripcions gràfiques de diferents monstres, dels quals dos són els més característics: el Drac i la Bèstia. El primer representa les malèfiques forces de l'infern i el segon l'Anticrist. Emeteri i Eude varen pintar un recargolat Drac amb llarg cos de serp i set caps que surten a vegades tots junts del coll i a vegades de qualsevol inesperada part del rèptil. La Bèstia, amb cos de quadrúpede, té també set caps i deu banyes que surten totes del cap central, o repartides irregularment entre els altres set. Fins i tot alguna

vegada porta un petit cap extra a la punta de la cua. La cosa més remarcable és l'estranya bonhomia dels monstres, que semblen innocents animals disfressats per a fer por.

Però hi ha també altres animals fantàstics. Com les llagostes en forma de cavall, amb banyes, i una llarga i elegant cua al final de la qual espeterneja un pobre home. També el *Tetramorfs*, la quàdruple representació dels evangelistes a través del seu respectiu símbol: l'àngel, l'àguila, el bou i el lleó, gairebé sempre representats per homes amb ales i el cap de l'animal corresponent. Al *Beatus* hi ha de tot en el ram de la zoologia fantàstica: immenses granotes que surten de les boques del Drac i de la Bèstia, dimonis negres i peluts amb urpes inquietants, felins amb quatre caps o amb un sol cap i deu banyes i un petit caparró d'home al capdamunt i, com a detall al peu d'una pàgina, un tritó (una mena de lleó amb cua de peix) i un estrany cavall que en comptes de cap té una gran mà que agafa el nas del genet que el munta.

A més d'aquest bestiar tan imaginatiu, el *Beatus* mostra escenes de condemnats llançats a l'infern; el dimoni

En un scriptorium com aquest, els freres il·lustraven els llibres sagrats amb les seves meravelloses miniatures.

vençut, lligat de mans i peus, en un pal horitzontal com si anessin a coure'l a l'ast; multituds amb palmes adorant l'Anyell místic; àngels amb trompetes, amb espases, amb incensaris o amb llibres; el sol i la lluna enfosquits al mig de radiants estrelles; la Gran Bandarra de Babilònia, amb una copa d'or i enfilada a la Bèstia; esglésies sense parets que deixen veure altars daurats; ciutats vistes a vol d'ocell; o arbres en què el que predomina és el grafisme per damunt del rigor botànic. Tota una parafernàlia apocalíptica que mostrava als que no sabien llegir el terror que arribaria, l'esglai davant la consumació dels temps, el dia del temut Judici Final.

Eude i Emeteri varen pintar la fi del món amb colors brillants i amb gran domini de la composició gràfica. Les seves figures, tot i representar escenes realment terribles, tenen sempre una impassible serenitat, una majestàtica quietud, com si representessin un paper, però conscients de la seva importància. Pàgina darrere pàgina, el *Beatus* de Girona ens mostra un univers inquietant, fantàstic, poderosament expressiu. Davant d'aquesta potència creadora, els estudis erudits queden com a problemes menors. El *Beatus* és una de les meravelles de Girona, i els gironins tenen la fi del món a l'abast de la mà.

BESTIARI FANTÀSTIC

27

A les mènsules de la porta dels Apòstols, uns monstres exhibeixen les seves anatomies impossibles.

62

La catedral de Girona, que, a primer cop d'ull, dóna una aparença de serenitat i de pau, té en el seu interior, per qui els sàpiga veure, una immensa quantitat de monstres estranys, una fauna grotesca que formigueja darrere les columnes, sota els sepulcres, en un racó d'un vitrall, o en les pàgines de pergamí d'un vell llibre. Centenars d'animals fabulosos la converteixen en una mena de fantàstica Arca de Noè tripulada per visionaris.

Ja abans d'entrar per la porta dels Apòstols, es poden veure dues mènsules, les quals abans sostenien les estàtues dels dotze deixebles de Jesucrist, una de les quals

representa una mena de drac amb cap de dona (per cert, impecablement pentinada) junt amb una bèstia no identificable. En l'altra hi ha esculpida la lluita d'un home contra un terrible monstre amb dos cossos i un sol cap, amb grans orelles, ulls malignes i una esfereïdora boca amb dents que mosseguen l'espasa del seu desgraciat contrincant. Ja a dintre, els sepulcres que contenen les restes de Ramon Berenguer, Cap d'Estopes, i de la comtessa Ermessenda (o de Mahalta de Sicília, cosa que no és del tot clara), estan recolzats sobre uns blocs de pedra amb unes mènsules esculpides que representen confusos i

imaginatius animals, mig drac mig serp, en una rítmica barreja de caps, potes i cues.

I si mirem cap amunt, cap a les claus de volta que centren els nervis dels arcs, tan enlaire que gairebé no es poden veure, hi ha una zoològica profusió de monstres: sant Jordi mata un dragó, santa Margarida surt d'entre les escates d'una tarasca, santa Marta porta lligada pel coll una estranya bèstia, mentre petits dimoniets tracten de fer trampa quan un arcàngel pesa

amb una balança les bones i les males obres dels difunts.

Sortint de la nau principal, pel portal que dona al Tresor i al claustre, si aixequem els ulls podem tornar a veure l'omnipresent sant Miquel, que té sota els seus peus un dimoni d'anatomia molt dubtosament humana, amb banyes, ales i cua. Ja a les Sales Capitulars, una pedra ostenta un relleu amb la Gran Bandarra de Babilònia sobre l'apocalíptica Bèstia de set caps, col·locats de manera insòlita: sis al coll i un a la

La Gran Bandarra de Babilònia, amb la copa de les abominacions, acompanya la Bèstia de l'Apocalipsi.

cua. Més endavant, l'estàtua de Carlemany aixafa amb els peus un garbuix de monstres indefinits que es reboten derrotats. El mànec del punyal que l'Emperador porta a la cintura és ben curiós: un cap humà amb una llarguíssima cabellera que, per la part inferior, es transforma en dos altres caps d'home més petits.

Ja en el claustre, els capitells floreixen en una variada exposició d'animals imaginats pels creatius picapedrers: un toro immens devorant un home, ocells amb cap humà, paons amb cua de serp, grifons alats i, fins i tot, un petit ocellet amb cap de lleó. I en un dels capitells, les restes quasi destrossades,

però encara recognoscibles, d'una sirena amb dues cues... Deixant els monstres de pedra i mirant cap als vitralls, en la lluminosa rosassa central, un dimoni-drac, força descolorit pel temps, es debat sota els peus de l'arcàngel sant Miquel. I mentrestant, lluny de la llum, en la penombra de la sala on hi ha el Tapís de la Creació, neden uns brodats animals marins que voldrien ser reals però són pura invenció, que obren les seves boques lluint esmolades dents.

Però on hi ha més desplegament d'imaginació creadora és en els llibres, en aquells meravellosos llibres pintats a mà que sempre són oberts per una mateixa pàgina. Dintre dels altres amagats fulls, a la Bíblia de Carles V de Valois, a l'altra Bíblia que l'acompanya, que s'exposen a la Sala del Tresor, o dins el Missal i el Pontifical que es guarden a l'Arxiu, tots els marges són saturats d'inversemblants animals compostos de peces de tota mena de bèsties barrejades: ocells amb cos humà i cua vegetal, bous amb cua de peix, dimonis amb ales membranoses, micos caçant amb ballesta i tota mena de bestioles que tenen tant d'animal com d'humà o de vegetal.

EL CLAUSTRE MUSICAL

28

Els capitells del claustre tenen un significat musical que permet entonar una melodia litúrgica, tot seguint el recorregut adequat.

Un dels aspectes més interessants sobre possibles significacions esotèriques a la catedral de Girona, i probablement el que ha estat més seriosament estudiat, és el del significat musical del claustre. Aquest claustre, una de les poques restes que queden de la primitiva catedral romànica, té una forma trapezoïdal i 59 capitells amb representacions diverses que van des del pur ornament vegetal fins a escenes bíbliques fàcilment identificables, passant per una sèrie d'animals, reals o

fantàstics. Els estudis del professor Màrius Schneider, que unia les seves dots de musicòleg amb els seus coneixements sobre simbologia, mitologia i etnologia, el varen portar a elaborar una teoria força documentada: els capitells del claustre de la catedral de Girona, com els del monestir de Sant Cugat, tenen un significat musical i els clergues podien donar la volta al recinte entonant una determinada melodia litúrgica tot seguint els signes esculpits a cada capitell.

La teoria completa, tècnicament ben documentada, seria massa llarga i complicada si haviem de referir-la totalment. Resumint les troballes del professor Schneider, es podria dir, de forma simplista, que determinats animals esculpits als capitells representen un so determinat. Així, per exemple, el Lleó, animal valent, victoriós i relacionat amb el Sol, equivaldria a la nota *fa*, mentre que el bou, animal pacient, sofer i vinculat a la fosca, equivaldria a la nota *mi*. Després d'haver estudiat minuciosament el significat musical del Claustre de Sant Cugat, millor conservat i més estructurat que el de Girona, i descobrir la melodia que li

Ocells, dracs, bous, lleons, grifons, tota una fauna de pedra que conté un secret missatge musical, esculpí en el seguit dels capitells.

corresponia, Schneider va cercar la que correspondria al recinte de la nostra Seu. Sabent que la catedral de Girona ha estat sempre dedicada a la Mare de Déu i partint de la base que la forma trapezoïdal del claustre està relacionada simbòlicament amb el toro (sacrifici i dolor), va arribar a trobar un Himne a la *Mater Dolorosa* que figura al *Antiphonale rom (Festa Septembris 15)* que corresponia quasi exactament al contingut musical dels capitells. Encara que el culte de la Mare de Déu dels Dolors és oficialment posterior a l'edificació de l'antiga catedral romànica, s'ha provat que hi havia antecedents devocionals en aquesta advocació de la Verge molt

anteriors al seu reconeixement canònic.

La dificultat principal va estar en determinar el punt exacte on s'havia d'iniciar el càntic. I aquí el va ajudar altra vegada el simbolisme. El capitell representat al planell amb el número 1, situat a la part oest del claustre, seria el que marca el principi del recorregut, ja que representa l'escena de la benedicció, per part d'un bisbe, de la primera pedra de l'església. No va costar gaire relacionar la primera pedra amb la primera nota musical i, sorprenentment, si se segueix el recorregut des del punt mencionat, la melodia litúrgica esmentada lliga perfectament amb els capitells de signe sonor.

D'altra banda, el contingut del claustre no és únicament musical i religiós, sinó que també té a veure amb l'esdevenir de les estacions de l'any. Encara que es podria

explicar més detalladament, diguem, només de passada, que la tardor seria representada per una escena de veremes, o l'hivern per una escena de cacera o l'inici de la primavera per un home que mata un animal fabulós, simbolitzant la mort de l'hivern.

Potser el contingut de la teoria sobre el claustre musical de la catedral de Girona tingui encara algun punt fosc, però el que és ben cert és que, en estudiar l'art romànic cercant alguna cosa més que les pures dades arqueològiques, apareix cada vegada més clar com a fruit d'una cultura que, encara que basada en l'Església, s'arrela també en coneixements tradicionals molt anteriors al cristianisme i que fa patent la relació, subterrània però omnipresent, entre el microcosmos humà i el macrocosmos universal: les aparences no són més que el símbol d'una realitat única.

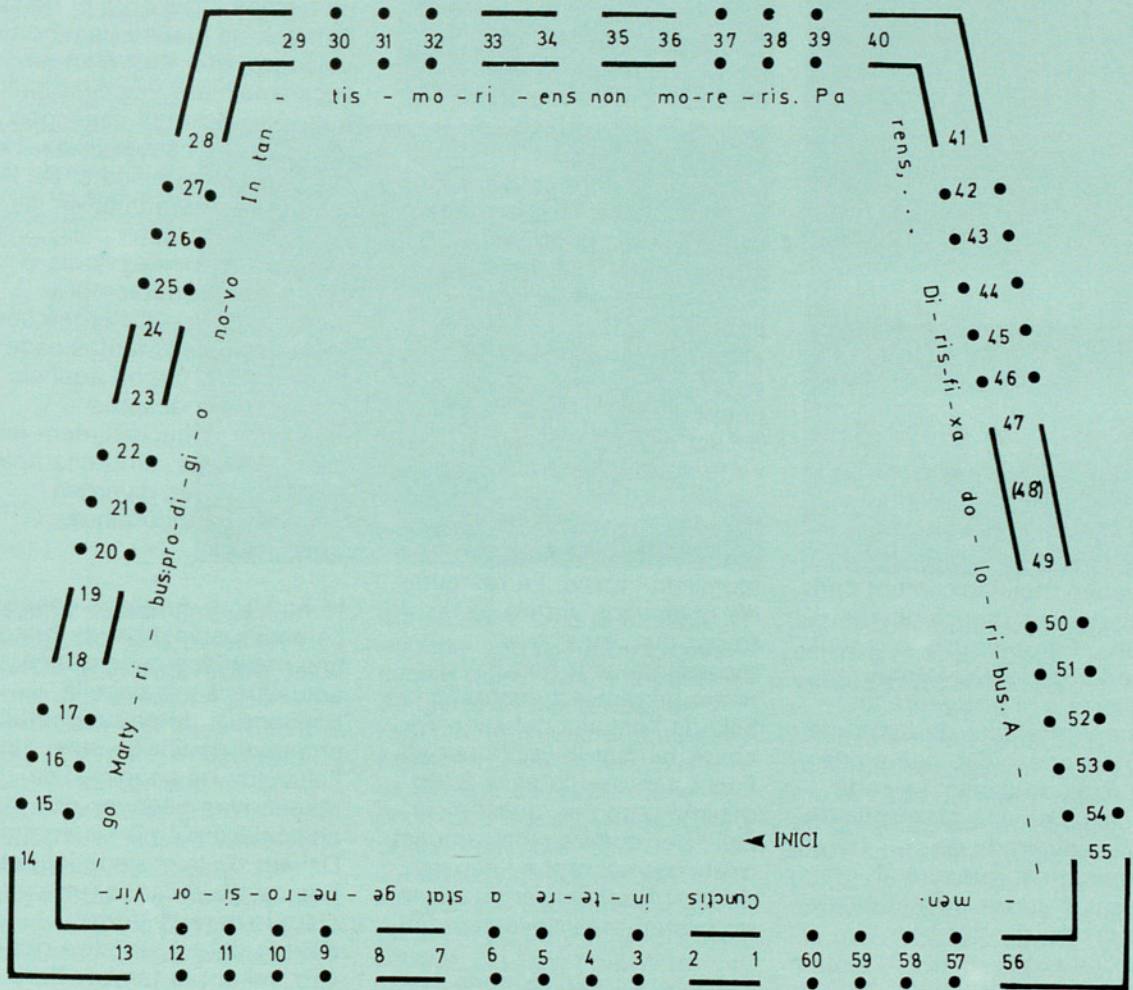
EL CLAUSTRE

En aquest plànol, fet segons la teoria de Màrius Schneider, s'indica la situació dels capitells i la correspondència entre les figures representades i la melodia que es pot entonar tot seguint el recorregut. L'inici d'aquest recorregut musical està fixat en el capitell marcat amb el número 1.

A:	au	L:	lleó
B:	bou	LV:	lleó
C:	centaure		victoriós
F:	animal fabulós	P:	paó
G:	gall	S:	sirena
		T:	toro

Segons la teoria de Schneider, la melodia que correspon al Claustre de la Catedral de Girona és la que es transcriu en aquesta pàgina, on s'indiquen les figures significatives musicalment i el capitell on es troben. Els capitells s'indiquen pel seu número d'ordre, que es pot localitzar en el plànol d'aquesta pàgina.

The image shows a musical score for the piece 'EL CLAUSTRE'. It consists of three systems of music, each with a vocal line (a, b, c) and a figured bass line. The first system has a figured bass line with numbers 1-30 and letters T, S, B, C, G, F, P, P, A, P, P, F, F, F, F, F, P. The second system has a figured bass line with numbers 31-60 and letters P, P, F, L, P, P, F, L, V, L, P, L, B, F, L, V, F, P, L. The third system has a figured bass line with numbers 61-90 and letters P, P, F, L, P, P, F, L, V, L, P, L, B, F, L, V, F, P, L. The lyrics are: 'Cunctis in te, re o stige, na, ru, si, or Vir - go Mar ty, ri bus: pro digi, o no, vo, In tan - tis' and 'mo, ri, lens, nume, ro, ris, Pa - trem, Dixit fi, xa do, lo, ri, bus A - - men'.

0 2 4 6 m

MMM

PETITS MISTERIS CATEDRALICIS

29

68

La catedral de Girona és un món tan complex que els seus misteris i els seus aspectes insòlits no s'acaben mai. Únicament com a mostra, en mencionarem alguns. Per exemple, a la part superior de la nau lateral esquerra s'hi pot veure un estrany artefacte de fusta, de forma trapezoïdal, que conté una roda de carilló. La roda de carilló és una gran roda de fusta, envoltada de campanetes, que gira al voltant d'un eix quan s'estira una corda, produint un sorollós repic, molt poc harmoniós. Certament, la seva finalitat no és pas musical, i sembla que es feia sonar en determinats moments de la missa. La roda

de carilló està present en molts temples i hi està des de temps immemorials, sense saber-se gaire per què hi és. Però uns estudis fets sobre les rodes de carilló a la Bretanya han permès entendre el seu significat. En realitat constitueixen un símbol solar i són restes dels antics cultes pre-cristians. Molt probablement la roda de carilló de la catedral de Girona no es va pas instal·lar en el seu moment continuant aquesta tradició pagana, sinó com a imitació de les que estaven en altres catedrals de l'època. Però el fet no deixa de ser una reminiscència d'un culte solar ancestral.

Un petit misteri s'ha descobert en els vitralls que il·luminen l'absis. En restaurar els malmesos vitralls es va trobar que, en el que representa sant Pau, hi ha pintat un diminut escorpí a la fulla de l'espasa del sant. És absolutament invisible per als fidels, tant per la seva mida mínima com per la distància. Qui i per què va pintar aquest misteriós escorpí a l'espasa de sant Pau? Deixem-ho com un misteri més de la catedral.

Però no tot són misteris ni secrets esotèrics. També hi ha aspectes senzillament curiosos i, fins i tot, divertits. A les mènsules que sostenen

els arcs de les capelles, hi ha tota una fantàstica gernació d'estranyes figures: animals impossibles, micos, camells, un home-cargol com el de la Rambla, un bisbe i una monja voladors, etc. I tot això en llocs totalment inaccessibles a la vista dels qui passen per les naus catedralícies. No hi ha ocults significats. De la mateixa manera que, en les pàgines il·lustrades dels manuscrits medievals, la figura central és sempre seriosa, però els marges són plens de detalls fantasiosos o humorístics, també aquí els picapedrers, després d'esculpir minuciosament les claus de volta, amb una rica significació, es divertien tallant figures còmiques i grotesques.

Hi ha altres detalls curiosos. La cadira episcopal de fusta, una magnífica peça gòtica, actualment a la capella conventual, té en un costat, una marededéu de talla, i a l'altre, un rei anònim. Les respectives peanyes no coincideixen amb les imatges. Davant de la marededéu, als braços de la cadira, un clergue mira la Verge, i, davant del rei, un altre gira el cap, mirant-la també. Però sembla que abans no era així. Segons es conta, el rei representa Carlemany i les dues figures davant seu el

A dalt, un dels inquietants dimonis que decoren les mènsules de les capelles catedralícies.

A sota, a l'esquerra els ulls al·lucinats de Salvador Dalí que des del segle XVII s'obren en un dels rostres de pedra que ornena la façana de la catedral, i, a la dreta, les estatuets de fusta canviades de lloc que, en la vella cadira episcopal, ens parlen de les preferències dels fidels gironins.

miraven directament, sense que cap dels dos mirés la Mare de Déu. Això podia ser normal en l'època en que floria a Girona el culte a sant Carlemany, però, més tard, en donar-se compte de la falta de respecte que significava el fet, es van intercanviar les figures principals de lloc. Per això no coincideixen els peus de les figures amb el seu suport.

La catedral té diferents escales de cargol, de pedra, per a tenir accés al trifori i al campanar. Totes són

construïdes amb la tècnica habitual que fa reposar cada escaló d'una part a la paret i de l'altra a l'eix central de l'escala. Però una d'aquestes escales recargolades, la que és situada a la dreta de la porta que dona entrada a les Sales Capitulars, és construïda de forma ben insòlita: els escalons surten de la paret, però no hi ha eix central. Un llarg i perfecte forat va de dalt a baix del centre geomètric de l'escala. Si es posa una espelma encesa a l'inici del forat, des de la part de dalt es pot

veure la llumeneta tan sols si es mira amb perfecta verticalitat.

I, finalment, un aspecte realment sorprenent. Entre els molts caps de pedra que ornena la façana principal, entre sants, columnes, volutes i angelets, hi ha un rostre conegut: Salvador Dalí. Els mateixos ulls oberts, el mateix bigoti característic, els mateixos cabells. Coneixia Dalí el rostre i el va imitar? Una casualitat? O és una estranya premonició del futur adveniment d'un geni?

SIMBOLISME DE SANTA CATERINA

30

Durant segles ha existit, tant a la ciutat de Girona com a les seves comarques, una especial devoció a santa Caterina. A la catedral, a part els antecedents històrics a l'antiga església romànica, hi va haver una capella de santa Caterina, testimoniada actualment per la clau de volta que la presideix; una altra clau de volta en la capella de sant Isidor, una representació als baixos del retaule d'argent de l'altar major i també un relleu al frontispici de la capella de sant Honorat. També al Museu d'Art la santa està pintada en el retaule de sant Miquel de Cruïlles i hi ha

alguns gravats sobre la mateixa santa en la col·lecció de xilografies procedents de la impremta Carreras. L'Hospital Provincial porta el nom de Santa Caterina i, a les comarques, seria massa llarg relacionar les capelles i ermites dedicades a la santa.

Però, qui era santa Caterina? Segons les llegendes sacres, santa Caterina era una noble dama d'Alexandria, famosa per la seva cultura, que en una discussió amb 40 savis pagans els va convertir de cop, i que va sofrir martiri amb una roda eriçada de punxes esmolades que li varen anar tallant la pell i la carn fins a la mort. Està sempre representada amb la palma del martiri i amb la roda punxeguda. Sembla, però, que aquesta santa Caterina és una transformació pietosa de la famosa Hipàtia, personatge històric que va ser una coneguda "intel·lectual" a la culta ciutat d'Alexandria, coneguda pels seus coneixements, especialment de caire esotèric, que va ser una veritable guia per a molts estudiosos i que, per instigació del bisbe de la ciutat, va ser perseguida per la xusma i va morir escorxada viva, tallant-li la pell amb petxines esmolades. Les similituds són massa evidents. La veneració per

Hipàtia es va transformar, per raó de les circumstàncies religioses, en una veneració a una santa que es va anomenar amb el nom simbòlic de Caterina, ja que en grec *catharos* vol dir puresa. I se la va dotar d'un símbol ben especial: la roda.

D'una banda, la roda ha tingut sempre un significat solar i zodiacal, i és directament representada en l'Arcà X del Tarot, la Roda de la Fortuna. D'altra banda, és la representació simbòlica d'un univers cíclic, no lineal, representant el gir etern i constant de la vida.

El fet de portar la roda converteix santa Caterina en posseïdora i transmissora de coneixements, i ha estat sempre considerada pels ocultistes com una mena de Gran Mare, símbol de la Saviesa. La seva presència, doncs, no es pas únicament un objecte de devoció popular, sinó també un signe secret per als iniciats.

Un altre aspecte altament interessant de santa Caterina és l'antiga farmàcia que existeix a l'Hospital gironí que porta el seu nom. Encara que d'origen força més antic, l'actual emplaçament data del segle XVIII i té un gran interès, tant des del punt de

Una de les pintures del segle passat que hi ha al sostre de la farmàcia de l'Hospital de Santa Caterina i que representa una dona manipulant estris de laboratori.

que té fama de saber descobrir les plantes curatives. En l'alquímia, la presència del cérvol i l'arbre signifiquen la Natura, ja controlada, al servei de l'home.

Els significats són evidents, però hi ha un problema. Ni l'època en què es varen pintar (el segle XIX) ni el lloc (la farmàcia d'un hospital públic) tenen gaire a veure amb la recerca alquímica que va estar tan viva en temps anteriors dintre de determinats ambients. L'explicació més plausible és que, molt probablement, es va encarregar al desconegut artista que pintés uns símbols més o menys relacionats amb la farmàcia i les plantes medicinals. I el pintor, per inspirar-se, va copiar descaradament antics gravats alquímics, sense saber-ne el veritable significat. És a dir, que les significacions esotèriques hi són, però no conscientment sinó de segona mà.

vista artístic com històric, en el seu aspecte farmacològic. Però la circumstància més curiosa d'aquesta farmàcia són les pintures del segle XIX que emplen el sostre. Aquest sostre, quadrat, està dividit en quatre plafons triangulars que tenen unes pintures de molt poc valor artístic, però d'un caire alquímic evident. Dos d'ells representen unes dones manipulant estris de laboratori davant d'uns forns amb alambins i altres recipients. Semblen directament extrets dels antics gravats que representen les operacions

alquímiques, amb la presència de l'*athanor*, o forn, i altres objectes com la clàssica *cucúrbita* o recipient de vidre en forma de carbassa. En un altre dels plafons, hi ha una dona, coronada de flors, que s'abraça a un arbre amb un braç, mentre amb l'altre ho fa a un boc o cabró, i és un símbol claríssim de la Naturalesa en el seu estat primigeni. L'altre plafó, en canvi, conté una altra dona, amb llarga túnica blanca, abraçada també a un arbre del qual pengen uns estranys fruits allargats, que amanyaga amb la mà un cérvol, animal

SANT JORDI A GIRONA

31

Sant Jordi, patró de Catalunya, ha estat també venerat, naturalment, a Girona, a través dels temps. Però el seu impacte a nivell popular va ser molt petit en èpoques passades. És en els temps actuals que la figura del sant ha adquirit una importància entre el poble, en convertir-se en una mena de símbol nacional. Però l'antic sant Jordi medieval estava vinculat a una classe determinada, la noblesa, i per això el ressò entre el poble plebeu tenia poca força. La llegenda que ens conta les seves fetes és ben aclaridora: un drac aterria un determinat país i es cruspia, una darrera l'altra, les donzelles, procedents totes de les capes populars. En el moment en què va tocar el torn a la princesa, la filla del rei de ser devorada pel monstre (i únicament en aquell moment) va aparèixer el cavaller sant Jordi, amb llampant armadura i muntat en un formós cavall blanc, el

qual la va salvar de les urpes de la terrible fera. Segons un curiós i intel·ligent personatge gironí actual, el drac no representa les forces del mal sinó la immensa però confusa força del poble, que és dominat per un guerrer a sou de les classes dominants, representades pel rei i la princesa.

La presència iconogràfica de sant Jordi a Girona és ben petita quant a èpoques passades: una única representació del sant entre els milers de gravats de sants de l'antiga impremta Carreras; una clau de volta a la catedral, compartida amb sant Dalmau; una estàtua en una de les columnes de la nau central, i una imatge falsa (en realitat representa sant Miquel), en una capella de la girola. I precisament aquesta escultura confirma el que hem dit anteriorment. Efectivament, la capella de sant Jordi és reservada per a una associació gironina poc coneguda i estrictament elitista, que porta el ressonant nom de *Noble Estamento Militar de Gerona*. Tot i el seu nom, no té res a veure amb l'Exèrcit, sinó que aplega els gironins que puguin acreditar títols de noblesa, des del senzill *de* abans del cognom fins a barons, marquesos i l'altra fauna aristocràtica.

Imatge de sant Jordi situada a la part de dalt d'una de les columnes que envolten l'altar major de la catedral.

Però, si des del punt de vista de sant Jordi com a noble cavaller armat, les devocions populars són mínimes, en canvi, tant a la rodalia de Girona com en tot el camp català, se'l venera com a protector de les collites. Recordem que el seu nom original, *Georgios*, en grec vol dir, senzillament, pagès, i segons alguns estudiosos de la matèria podria ser la versió cristianitzada d'algun antic déu pagà de la fertilitat. I probablement per aquest motiu, se'l relaciona també amb l'amor mundà, amb els sentiments entre home i dona. Encara que la Festa del Llibre sigui un invent relativament recent, ja des de temps molt antics se celebrava, el dia del sant, una fira de roses. I segons un costum, tan gironí com català en general, les noies fadrines a la recerca d'un formós noi de qui poder enamorar-se, la nit de sant Jordi posaven una rosa blanca sota el coixí, i en anar a dormir, recitaven una cantarella que deia:

*Rosa blanca, rosa d'amor,
per la virtut que Déu t'ha
[donat,
fes-me somniar en el meu
[enamorat.*

Passat el temps, i per connotacions ben diferents a la devoció dels nobles pel

sant cavaller, s'ha engrandit el culte popular a sant Jordi, amb un garbuix on es barregen sentiments nacionals, interessos comercials, amor a la lectura i afecte entre parelles. Es venen roses, es venen llibres i, fins i tot, es venen uns pastissos de sant Jordi, oportunament inventats pels confiters.

Si bé en èpoques antigues la iconografia relacionada amb sant Jordi era, com s'ha dit, ben petita, en canvi, des de la Renaixença i coincidint amb el moviment artístic que a Catalunya es va anomenar Modernisme, varen florir les representacions actualitzades

La típica imatge de sant Jordi matant el drac i alliberant la princesa, mentre el rei i la reina contemplen l'espectacle d'un balcó estant del seu palau.

del sant, en forma d'estàtues, ceràmiques, medalles, quadres o impresos. A Girona es va fer una de les millors peces relatives al tema: una immensa bandera de cinc metres de llarg per dos d'ample, dissenyada pel gran arquitecte gironí Rafel Masó. En aquesta peça, de seda blanca, hi ha brodat, a part una gran creu vermella i uns escuts, un sant Jordi muntat en el seu cavall, que clava la llança a un drac que es recargola als seus peus. Curiosament, el principal valor artístic està concretat en la figura del drac, amb profusió de brodats, aplics de riques teles i cordons daurats, i incrustacions de vidres tallats, tot en un sinuós i vibrant moviment. Una gran peça decorativa que es va exposar públicament per darrera vegada a Girona l'any 1977, amb motiu d'una exposició de tapissos. Al sant Jordi i al drac de roba segurament els agradaria de tornar a sortir al carrer...

ESCULTURES INSÒLITES

32

74

En els carrers de Girona hi ha, o hi ha hagut, escultures realment insòlites que surten de l'habitual temàtica sobre personatges històrics, imatges religioses o commemoració de fets. Tot fent una tria entre aquestes escultures atípiques, s'ha de parlar en primer lloc de l'animal més típicament gironí després de les mosques de sant Narcís: la Lleona. Durant molts anys va estar instal·lada al carrer de Calderers una alta columna de pedra en la qual s'enfilava un lleó. No es coneix el seu significat, però se suposa que podria ser una mena de reclam de l'anomenat "Hostal de la

Lleona", situat allà mateix en temps passats. El cas és que una part de la columna estava empotrada al sòl del carrer i això feia que, estirant-se un xic, la quitxalla podia arribar a tocar el cul de l'animaló. Aquest ritu ciutadà, tocar el cul a la lleona, tenia confuses significacions, mig eròtiques mig escatològiques, però en tot cas sembla que era garantia que qui ho feia, o mai se n'aniria de Girona o, si se n'anava, tornaria indefectiblement. Encara que l'animal representa clarament un lleó mascle, per no se sap quins estranys desconeixements zoològics, primer es va confondre amb un mico (potser pel fet d'enfil·lar-se àgilment per la columna) i més tard amb una lleona, com ha quedat fixat per la tradició ciutadana. S'ignora si es tractava d'un animal transvestit. L'estàtua original, força apedaçada, es guarda al Museu d'Art, mentre que una correcta reproducció en fibra de vidre s'alça ara prop del lloc original d'emplaçament. Una altra escultura que en

La lleona s'enfila per una alta columna: qui pugui tocar-li el cul mai no abandonarà Girona.

altres temps va arribar a ser molt popular és la de l'anomenat *Home de Sant Domingo*. A la porta del convent de Sant Domènec hi va estar col·locada molt de temps una estàtua d'un home, quasi de mida natural, amb característiques molt poc usuals en una església. Un corpulent home nu, que cobreix púdicament el seu sexe, sens dubte descomunal, amb una gran fulla de parra, i que llueix una ufanosa cabellera i una llarguíssima i recargolada barba, portant una amenaçadora porra a la mà dreta, mentre que amb l'esquerra sosté un escut

episcopal amb una àguila i un cap humà, portant una llarga serp que s'entortolliga a la cintura de tan terrible personatge. Se'n desconeix la seva veritable significació. D'una banda, sembla que pot representar alguna heretgia o desviació moral o religiosa, que havia de restar a la porta del convent, sense poder entrar-hi mai. D'altra banda, segueix la tradició europea dels homes selvàtics que moltes vegades figuraven en els escuts heràldics com a *tenants*, o sigui, com a portadors de les insígnies personals d'algun alt personatge. En aquest cas, seria una interpretació, un xic fantàsica, dels homes salvatges, coneguts tan sols per descripcions escrites, i representaria el poder del propietari de l'escut, en aquest cas un bisbe o un altre poderós jerarca de l'Església, sobre les forces inferiors. En tot cas, la seva figura de mida inhabitual i al mateix nivell que els que entraven al convent, el varen convertir en

L'home de sant Domingo, el salvatge nu que, a la porta del convent dels dominics, feia por als nens de la ciutat.

una espècie d'home del sac gironí. Quan algú destacava per la seva lletjor, alguns poc compassius gironins li deien que era més lleig que l'home de Sant Domingo. Ara, lluny del brogit d'estudiants de la plaça de Sant Domènec, reposa en una de les sales del Museu d'Art, tot mirant, qui sap amb quines intencions, el cul de la lleona.

La tercera escultura insòlita

en què val la pena fixar-se és el cap que presideix la porta que dona al saló de sessions de l'Ajuntament. Té la circumstància remarcable que es mossega la llengua de forma ostentosa. I per aquest detall, els gironins sempre l'han relacionat amb el secret professional dels regidors que no poden xafardejar sobre els tripijocs municipals. Però el cap té una altra característica que mai no s'ha remarcat: de la seva closca, en surt un arbre! I aquí es presenta la possibilitat d'una altra interpretació. Un arbre que surt d'un cap és, simbòlicament, l'Arbre del Coneixement, el signe d'estar en possessió d'altres veritats, d'una saviesa per sobre del normal. Però en tota la literatura esotèrica, aquí i arreu, des de les èpoques més immemorials, hi ha una màxima sagrada: "El qui sap, calla". I seria ben curiós que en un pragmàtic Ajuntament que recapta impostos, que neteja carrers, o que dona permís per a construir cases o per a obrir una botiga de vetes-i-fils, hi hagués representat un posseïdor d'alts secrets, d'un il·luminat coneixedor de la Tradició Primordial. No se sap qui era l'anònim picapedrer que, en rebre l'encàrrec de decorar una porta, va esculpir aquell estrany i misteriós cap.

ENIGMES A LES PARETS

33

76

Tot passejant pels carrers i carrerons de la part antiga de Girona, si es miren atentament les parets de les velles cases, algunes vegades sorgeixen estranys enigmes en forma de petits detalls en els quals gairebé ningú no ha posat atenció. Un d'ells és el que podríem anomenar el vampir dels Agullana. A l'esquerra de l'inici de la Pujada de sant Domènec s'aixeca el noble i complex edifici del Palau dels Agullana, conegut erròniament com el Palau del Vescomtat. Les dues parts de l'edifici estan separades per les costerudes escales que pugen cap a la placeta de l'Escola Pia, abans d'iniciar l'últim tram que porta a la

Sense que ningú se n'adoni, un vampir amb barba està a l'aguait dels vianants que passen sota les voltes de la Rambla.

plaça de sant Domènec. Per a unir les dues parts, les habitacions del palau s'estenen per sobre el carrer, construïdes sobre arcs. A dalt del primer dels arcs, que és el que dona un caire tan particular a l'indret, hi ha, a una banda, l'escut dels Agullana, però a l'altra banda, hi figura un escut no identificable perquè en temps passats va ser curiosament repicat. L'únic element que resta intacte és una rata-pinyada. L'explicació històrica seria força lògica: la rata-pinyada formava part de l'escut d'un noble aragonès que es va casar amb una pubilla dels Agullana, i sembla que la resta es va repicar perquè sobresortia massa en un moment en què es va voler tapar l'escut amb una paret. Però el cas és que, ara, tan sols la rata-pinyada apareix a l'escut. I es dona la circumstància que, en vendre els darrers Agullana l'edifici a les monges del Servei Domèstic, varen posar com a condició que no es podien traslladar els cossos que reposen a les dues sepultures familiars que hi havia en una cripta, sota la capella del

palau. Encara que sense cap fonament lògic, amb un mínim d'imaginació, és inevitable relacionar els cadàvers que no es poden moure d'un lloc concret, amb el fet que aquest lloc és presidit per una rata-pinyada sobre un escut conscienciosament esborrat. La cosa realment estranya és que encara no hi hagi a Girona alguna llegenda sobre els vampirs del palau Agullana...

En un racó de les Voltes d'en Rosés, s'obre un carreró que porta a la plaça més petita del món: la Plaça dels Raïms. Un cul-de-sac que no arriba als dos metres d'amplada. Per sobre l'arc on comença el carreró, hi ha una curiosa finestra en forma d'ull. Trencant tots els motlles habituals, i fugint del clàssic rectangle, un forat rodó és envoltat per uns ornaments

A l'esquerra, la mirada fascinant de la senyora maca que contemplava, des del bell mig d'una paret, la plaça dels Lledoners. A la dreta, la inquietant rata-pinyada que resta visible en un escut esborrat d'un mur del palau dels Agullana.

que converteixen la finestra en un immens ull que vigila atentament tothom que passa per aquell lloc.

Sota les voltes de la Rambla, davant d'una botiga on venen mantes, estovalles i tovalloles, hi ha tres mènsules de pedra esculpides que segurament havien aguantat abans l'inici dels nervis d'una volta. La quarta ha desaparegut. Una d'elles és ben normal: figura un home que toca el sac de gemecs, la gaita gallega. Però les altres dues són més inquietants: l'una representa un home-cargol, és a dir, un cap d'home amb un voluminós barret, que surt de la recargolada closca d'un cargol. L'altra, un estrany ancià amb llarga barba, amb dues vampiresques ales de rata-pinyada. Segurament no tractaven de representar res

concret sinó que, seguint la moda de l'art gòtic, copiaven les estranyes figures que se solien pintar als marges dels manuscrits medievals, els fantasiosos *marginalia* on l'il·luminador en lloc de dibuixar les pietoses imatges religioses de les figures centrals, deixava anar la seva fantasia inventant impossibles combinacions anatòmiques.

Un altre enigma a les parets gironines és el de la *senyora maca* que hi havia en una casa de la plaça dels Lledoners. Enmig d'una paret, sense cap justificació lògica, durant molts anys hi va haver un cap de dona, tallat en pedra, de belles faccions, amb uns ulls oblics, quasi orientals, amb un sumptuós barret fet de tires de roba entrelligades. Era clar que, tècnicament, es tractava d'una cartel·la que servia de

suport a algun element arquitectònic. Però, què hi feia al bell mig de la paret, sense sostenir res? Els ulls inquietants de la *senyora maca* miraven tothom que entrava al carrer de Bell-mirall o passejava per la plaça dels Lledoners, fins que un bon dia va desaparèixer sobtadament.

Finalment, s'ha de recordar un minúscul cap, que sembla d'un dimoni, a la cantonada de la plaça del Vi amb el carrer de Ciutadans. Els gironins l'havien batejat amb el sobrenom d'en Banyeta. Si es té en compte que aquell edifici va ser, en altres temps, el centre de l'orde del Temple a la nostra ciutat, i que sempre s'ha relacionat els templers amb el culte a un estrany ídol, d'aspecte diabòlic, anomenat Baphomet, ¿podria ser el nostre Banyeta un dissimulat Baphomet?

LA GIRONA ENTERRADA

34

Per dessota de la Girona que tothom coneix, hi ha una altra Girona subterrània molt poc coneguda. No es parla aquí de clavegueres ni de excavacions arqueològiques fetes o per fer, sinó d'una Girona que, o ha quedat soterrada per canvis urbanístics o que s'estén per laberíntics passadissos sota el nivell del sòl. D'una banda, el nivell d'alguns carrers de la ciutat ha hagut de ser elevat, sigui per perill d'aiguats, sigui per canvis de la complicada topografia urbana. El ja mencionat carrer del Llop (o del rei Martí) ha estat aixecat en el seu nivell fins a convertir les finestres dels balcons del primer pis en entrada principal, tot deixant que els llindars de les antigues portes sobresurtin tímidament a nivell de vorera. També altres carrers han tingut el mateix destí, i tota una part del barri vell ha quedat enterrada i coberta per tones de terra. Alguns d'aquests carrers han quedat tancats dintre cases construïdes posteriorment, i

així, durant la reconstrucció d'un edifici pels voltants del carrer de Cúndaro, en treure la terra i la runa que emplenaven el que semblava un soterrani, es va trobar, al fons de tot, un empedrat de carrer que fins i tot tenia marcades les roderes gravades pel pas dels vehicles durant anys i anys.

Però la part més interessant de la Girona invisible és formada pels innumerables passadissos subterranis que recorrien el nucli antic o sortien de les muralles. Alguns tenien fins militars, com els que portaven des de la Torre Gironella fins al llit del Galligants o els que arribaven fins al castell de Montjuïc. Altres comunicaven entre ells cases particulars o convents i esglésies. Encara hi ha antigues alumnes del Col·legi del Cor de Maria a la plaça de la Catedral que recorden que, quan feia molta fred o plovia, anaven a la veïna església de Sant Lluç per un passadís que comunicava els dos edificis per sota el nivell del carrer. Molts d'aquests passos subterranis han desaparegut en construir nous edificis, altres estan enrunats en tot o eri part, i altres han estat transformats en clavegueres pels serveis municipals. En tot cas, a més de la realitat indiscutible dels

Per sota la Girona visible hi ha tot un misteriós món enterrat de passadissos, criptes i soterranis.

L'escala que porta al fons de la cisterna del convent de sant Domènec és coberta amb antigues làpides sepulcral.

passadissos que no se sap on menen.

passadissos, hi ha també la imaginació popular, alimentada per comentaris amb poc fonament o per parcials descobertes dels estudiants de l'Institut quan feien campana i furgaven pels rostos de Sant Daniel. Hi ha, per exemple, una tradició, no confirmada documentalment, que diu que tota una xarxa de passadissos convergeix al pou del claustre de la catedral, que era el punt neuràlgic de tota classe de comunicacions secretes. La mateixa escala interior que comunicava l'antic Institut de Batxillerat amb la carboneria de la pujada de Sant Feliu era motiu d'excitants fantasies pels estudiants que aconseguien penetrar-hi i encara algú recorda, sense precisar el lloc, haver trobat un esquelet en un dels passadissos del castell de Montjuïc.

Algunes cases de la part vella tenen sota seu una mena de doble casa, totalment plena de runa. Però no sempre: una casa amb entrada pel carrer de la Força i amb el darrere formant part d'una antiga torre romana que dona a les Ballesteries, té un indret subterrani ple d'ossos i restes d'antics enterraments. Tot un cementiri particular.

A més dels soterranis reals hi ha els possibles però no descoberts. El més important seria la mítica cripta de l'antiga catedral romànica, possible però no provada documentalment i de molt difícil comprovació. L'altra, les famoses catacumbes de Sant Feliu, de les quals sí que es parla en documents, però que mai no s'han localitzat, encara que algun escolà atrevit hagi baixat per un pou sota l'església, i hi hagi trobat

Però, llegendes i desitjos a part, el cas és que hi ha a Girona un estrany lloc subterrani poc conegut i enormement interessant. El convent de Sant Domènec té, en un dels seus patis, una gran cisterna d'on es treia l'aigua per a la comunitat. Per a anar fins al nivell més baix de la cisterna, on hi ha una aixeta per a regular el contingut de l'aigua, es va construir una escala que baixa fent un angle voltant el dipòsit. El sorprenent del cas és que el sostre d'aquesta escala, format per lloses seguides que segueixen la inclinació de l'escala, no és fet amb pedres llises, sinó amb làpides provinents de l'antic cementiri dels Dominics. I així, tot baixant i mirant cap al sostre, es poden anar llegint les inscripcions funeràries. Un món al revés, com si els frares morts, en comptes d'estar enterrats a terra, ho estiguessin al sostre.

MONSTRES POPULARS

35

Quan la fantasia es converteix en costum, gairebé perd el seu caràcter imaginatiu. Així, estem tan acostumats que els gegants o els capgrossos surtin al carrer (abans, per Corpus; ara, per Fires) que la gent ja no s'adona de la seva condició de monstres, encara que siguin monstres simpàtics. Des de fa molts anys, una llarga sèrie de figures monstruoses de fusta, cartró, roba o altres elements passen tranquil·lament pels carrers de la ciutat, sense fer cap por.

Entre els que encara ho fan, tenen la primacia, tant per la seva importància i simbolisme, com per la seva

L'esquivamosques

Nanos antics

Els baturros

mida, els coneguts gegants. A Girona, els gegants han estat tradicionalment un Rei i una Reina, de filiació desconeguda, sense nom i sense regne, però portant orgullosos i encarcerats les seves lluent corones per demostrar la seva alta condició. Durant molt de temps han estat construïts amb cap i mans de fusta tallada, bastits sobre una carcassa de pals i amb el tors modelat amb vímets trenats, com un cistell. Han sofert tota mena d'accidents traumàtics i han hagut de ser reparats tant en la seva anatomia com en el seu vestuari i ornaments. El gegant que representa el Rei ha estat sotmès a diferents operacions de cirurgia plàstica en el seu reial cap per les trompades rebudes en les seves espectaculars caigudes. En canvi, la Reina, mai no ha hagut de ser reparada en la seva cara per una curiosa i femenina circumstància: el seu tors de vimets és dotat

d'uns immensos pits i cada vegada que queia de cara al bell mig del carrer, les seves opulentes protuberàncies mamàries paraven el cop i mai el seu nas va arribar a topar amb l'empedrat.

Darrerament els gegants de fusta, ja molt deteriorats, però dignes de ser guardats tant pel seu valor artèsà com per la seva vinculació ciutadana, han estat jubilats i endreçats al Museu d'Història, junt amb el Tarlà original.

Com a seguici dels gegants, hi ha la comparsa de Nans, que, si són denominats d'aquesta manera és tan sols

Aquestes imatges de l'Aguila, els gegants i els capgrossos, gravades per Joaquim Pla, ens recorden els monstres populars que abans corrien pels carrers de Girona.

El Gegant

L'Àliga

El negre i en Verruga

La Geganta

en relació amb els altíssims gegants. En realitat són persones d'estatura normal amb un gran cap de cartró. I és per això que, a Girona, no se'ls ha anomenat mai nans, com en altres llocs, sinó capgrossos o, en lleguatge col·loquial, *cabessuts*. A part alguns personatges més o menys estereotipats, com els senyors amb tricorni, la vella, la pagesa o el negre, la figura més popular era la d'en Berruga, figura amb un gran nas que lluia una berruga molt visible.

També l'Esquivamosques tenia una personalitat pròpia: amb el cap més petit que els

altres, anava amb un bastonet que portava lligat amb un cordill un budell inflat, com un globus, mitjançant el qual clavava amistosos cops als nens, tot dient que esquivava les mosques.

Durant molts anys, i fins fa poc, la processó de Corpus era precedida per una altra figura: L'Àliga de l'Ajuntament, coneguda en versió gironina com l'Àliga. Era una gran figura amb carcassa de filferro i lluent plomes metàl·liques que portava una corona reial al cap, manejada per un home que es ficava dintre el cos, deixant veure tan sols les

seves cames, amb calçons i mitges de color groc. Quan sortia al carrer, l'àliga portava lligat al bec un colom viu amb cintes de colors. La versió del poble gironí sempre ha identificat l'àliga com l'Ajuntament, i el colomet com el contribuent. D'altra banda, abans hi havia el gastronòmic costum que, després de la processó, els portadors de l'àguila es menjaven el pobre colom amb arròs.

Aquestes són les figures de monstres populars que encara existeixen, però en els documents consta que també sortien al carrer altres falsos animals, en les festes que els corresponia. Va existir un Drac, fet de cartró i roba, un drac més petit, anomenat el Dragolí, una mulassa i un lleó de cartró, amb corona reial.

Tot aquest bestiar fantàstic, drac, dragolí, mulassa i lleó, van desaparèixer de manera espectacular quan es va ensorrar la capella consistorial de Sant Miquel, on es guardaven. Quedaven destrossats de forma irreparable, salvant-se únicament l'Àliga, que no va sofrir desperfectes. Segurament ara deuen córrer pel cel dels animals fantàstics, jugant amb unicornis, grifons i cuca-feres.

GEGANTS AL CEMENTIRI

36

82

Encara que, en el fons, tots els cementiris s'assemblen, s'ha de dir que en el de Girona es presenten alguns aspectes realment insòlits. Naturalment hi ha xiprers i camins de sorra, monumentals tombes d'un mal gust exquisit, i milers de nínxols amb les habituals inscripcions, arrencats sistemàticament, tots amb el seu número d'ordre, com un immens arxiu de cadàvers. Però hi ha també alguns detalls especials i únics. Per exemple, abans d'entrar, si es mira la paret de tanca, es poden observar uns estranys relleus. A cada costat de la porta i arran de terra, unes

decoratives serps de pedra es recargolen lluint les seves ben dissenyades escates. No se sap què hi pinten aquells ofidis, però molt probablement siguin una exageració, embellida i magnificada, dels cucs que se suposa s'atipen a l'interior de les tombes. En la mateixa paret, un dels relleus ens mostra un lleó devorant un nen, que es una reproducció, un xic estilitzada, del que abans hi havia al carrer del Llop i ara s'exposa al Museu d'Art.

Ja dintre, i mirant atentament els nínxols, se'n poden veure alguns amb característiques especials. Per exemple, n'hi ha un en el qual, en l'espai que queda entre la llosa que el tapa i el vidre emmarcat que el protegeix, ha florit una ufanosa mata d'herbei que ho invadeix tot i impedeix llegir el nom del que allà és enterrat. Podria ben bé ser la tomba de l'Ecologista Desconegut. Entre els nínxols més antics, se'n poden veure alguns que tenen la llosa o l'envanet que els tanca totalment inflats i rebufats, com si el mort, amb els seus peus els hagués pitjat cap a fora. Tampoc no es poden pas passar per alt les inscripcions, algunes deliciosament sentimentals, però que, a vegades insisteixen més en aspectes

polítics, com ara una que diu: "A Fulano de Tal, consciente republicano, sus correligionarios".

Entre els panteons monumentals que s'aixequen al mig o als costats dels camins del cementiri, en destaca un que, tot sol, podria originar una apassionant novel·la. Es tracta de la tomba d'una senyora, d'una família carregada de títols nobiliaris que, en quedar vídua del seu primer marit, es va tornar a casar i es quedà, més tard, vídua per segona vegada. La bona senyora va voler ser enterrada entre els seus marits i així les lloses corresponents als dos desventurats estan col·locades una a cada costat de la doble vídua. Però, això sí, com que els títols de la gran senyora eren més importants que els possibles mereixements personals dels dos esposos, la tomba central és molt més alta que les altres, que estan arran de terra, com es mereixen els pobres plebeus.

Però, probablement, el fet més insòlit ocorregut al cementiri de Girona és totalment desconegut i es relata ara i aquí per primera vegada. Fa ja força anys, el poeta Josep Tarrés va tenir cura dels Gegants i els

Capgrossos, quan havien de sortir al carrer per Corpus o per les Fires. I un bon dia, després dels actes protocol·laris, va decidir que seria bo que els Gegants anessin a retre homenatge als difunts gironins. Tal dit, tal fet. Els Gegants varen ser carregats en un camió que es va dirigir cap al cementiri. A la porta, els varen posar

Insòlit reportatge fotogràfic de la visita dels gegants de la ciutat al cementiri municipal per retre homenatge als gironins difunts.

drets, i, amb els corresponents portadors dintre les immenses faldilles, el Gegant i la Gegantessa varen avançar lentament pel passeig central. Sota un lleu plugim, les majestuoses i encarcarades figures varen passar, impàvides, davant de xiprers, mausoleus i nínxols, fins que, en arribar a la creu de pedra que presideix el lloc, varen parar, varen fer una respectuosa reverència i es va deixar al peu de la columna un petit ram de flors. Després, els gegants varen girar cua cap a la sortida i, altra vegada, van tornar amb el camió per a ser endreçats fins una altra sortida.

Aquest poètic fet no va tenir en el seu temps cap ressò i cap mitjà d'informació no en va parlar. Per pura casualitat, l'autor d'aquestes ratlles hi va assistir i en va prendre unes fotografies, que es publiquen ara per primera vegada. A Girona, i arreu, determinats actes es fan únicament en funció del ressò publicitari que puguin tenir. Però aquest acte, íntim i sentit, es va fer sense coneixement de gairebé ningú. I ara, molts anys després, lluny del possible impacte ciutadà o dels comentaris de tota mena que es poguessin haver fet, creiem oportuna la seva divulgació.

LA IMPREMTA IMAGINATIVA

37

84

Hi ha a Girona un tresor poc conegut, constituït pel fons de xilografies (gravats en fusta) procedents de l'antiga impremta Carreras i custodiat actualment al Museu d'Art de la ciutat. El fons és format per més de 1.800 gravats, gairebé tots tallats durant el segle XVIII i que va anar a parar als impressors Carreras per adquisició dels gravats procedents de les dues més importants dinasties d'impressors de Girona: els Oliva i els Bro. Aquesta rica col·lecció de gravats per imprimir estampes, auques, goigs o llibres té un contingut bàsicament de tema religiós, atès el caire que solien tenir les edicions. Però entre sants

i marededús, o formant part d'altres llibres de caràcter més profà, hi ha una extraordinària floració d'elements fantàstics, que revelen la fèrtil imaginació dels gravadors del XVIII i que mereixen ser remarcats.

D'una banda, hi ha, com és natural, un variat i nombros mostrari d'àngels de tota mena. Angelets petits i rodanxons, àngels adults i solemnes, àngels amb canelobres o amb garlandes, o arcàngels esclafant dragons. Tots ells amb aquelles grans ales a les quals estem ja tan acostumats, però que no deixen de ser un element fantàstic estranyament empeltat a

l'anatomia humana. Però encara que tots els sers angèlics llueixin dues magnífiques ales, hi ha una excepció: en el gravat que representa sant Francesc d'Assís, l'àngel que se li apareix no és pas un àngel qualsevol, sinó un querubí amb vuit ales que envolten el seu cos radiant.

I, al costat dels àngels, els dimonis, lletjos i peluts; la major part amb les

Un dels monstres que il·lustra un romanço on s'explica l'aparició d'estranyes bèsties per les contrades gironines i a la plana següent, dos gravats amb els dimonis fent de les seves.

tradicionals banyes, urpes i cua, fugint d'angèliques persecucions, turmentant condemnats o temptant els bons cristians. Fins i tot hi ha una sàdica escena en la qual sis dimonis s'entretenen a esquarterar una pobra dona sobre una taula. Però al bell mig de tant de mascle diabòlic, hi ha també dues dimònies. Una d'elles, vestida ricament, però amb banyes i uns sospitosos peus amb grans urpes, tracta de temptar sant Antoni Abad. I en una altra estampa, una dimònia nua, peluda, amb dues grans mamelles pengim-penjam, mostra un llibre, segurament de contingut pernicios, a un home que s'aixopluga sota les ales de sant Miquel.

Però segurament on hi ha un contingut imaginatiu més notable és en els gravats referits a la zoologia fantàstica. Alguns estranys animals acompanyaven com a

comparses diferents sants: sant Antoni i sant Miquel aixafen dragons, alguns amb molts caps; sant Narcís està envoltat per les inevitables mosques; i el Nen Jesús lluita contra una serp-drac que s'entortolliga al globus terraqüi.

D'altra banda, i fora del contingut religiós, hi ha molts gravats que tracten de representar determinats monstres dels quals s'ha sentit parlar com a veritables o totalment mitològics: grifons amb cos felí i cap i ales d'àguila; bèsties esgarrifoses amb cap de lleó, ales de rata-pinyada i cua de serp; àguiles i lleons gegants amb corona d'or; o, com a casos veritablement curiosos, un immens elefant que porta sobre el lloç tota una església, amb campanar i tot, i un mico amb barret i bastó caminant com un homenet amb dues potes.

S'ha de mencionar també la

constant presència de la Mort com a esquelet que va pel món aterrint pecadors o, en una deliciosa imatge, com un mort mig descompost, amb dalla, i amb un corb sobre l'esquena, de la boca del qual, com si fos un còmic actual, surten unes lletres que diuen "cras, cras", pronunciades amb la seva ronca veu.

Deixant els animals, també els humans són representats per tot un galdós mostrari de monstres: un nen amb dos caps; un cap amb dos cossos; una dona-llop, peluda, amb ullals, però ricament vestida, o una pobra microcèfala amb braços gegantins. I, a l'altre extrem, tota mena de representacions del Carnestoltes amb estranyes disfresses, amb una parella de nans geperuts guarnits de forma estrofolària. És molt curiós un joc en el qual dues figures, un rei i una formosa dama, es converteixen, plegant el paper, en un pobre mendicant i un esquelet, respectivament. I encara que no sigui exactament un monstre sinó una figura popular, hi ha un deliciós gravat amb la senyora Quaresma, amb set peus, representant les set setmanes de penitència. El costum era anar-les tallant en avançar el temps quaresmal.

ELS GRAVATS SÀDICS

38

86

En estudiar el contingut dels gravats en fusta de l'antiga impremta Carreras, s'ha parlat, en el capítol anterior, dels aspectes fantàstics que hi apareixen. Ara es tracta d'estudiar un altre tema, el dels aspectes sado-masoquistes, tan reiteradament presents en la col·lecció. Junt amb Jesucrist i la Verge Maria, centenars de sants s'arreglen en els calaixos que guarden els blocs de fusta gravats, com a testimoni de les devocions més populars, i que s'utilitzen, sobretot, per a editar estampes, goigs o llibres pietosos. Doncs, entre aquesta munió de sants i santes, destaca la presència obsessionant de determinats

aspectes de sadisme, per part de botxins i dimonis; i de masoquisme, per part de màrtirs i ànimes condemnades.

Els martirologis i les vides de sants escrits durant una determinada època es distingien per la minuciosa descripció de turments de tota mena, turments que revelaven la sàdica imaginació dels redactors, que segurament sobrepassava amb escreix la dels mateixos botxins. De tots aquests

llibres destaca la *Llegenda Àuria* o *Llegenda Daurada*, de Iacopo da Varazze, que recull històries de martiris escrites anteriorment, però enriquida amb detalls esborronadors. Aquests llibres fornien als artistes gravadors tot un repertori de suplicis, que se solien representar de la forma més explícita possible.

Deixant de banda, per respecte, les innumbrables versions de la Passió i mort de Jesucrist, amb corones d'espines, assots i

Heus aquí una obra mestra de sadisme dels gravadors gironins: el pobre màrtir sant Serapi, el crucifiquen, el fereixen amb espases i li cargolen els budells en un corró.

L'ambigüitat de la imatge de sant Sebastià queda reflectida en aquest gravat on el sant sembla content amb les fletxes que penetren el seu cos.

crucifixions i les també nombroses representacions de la Mare de Déu dels Dolors, amb el cor traspassat per set espases, i tractant únicament dels sants màrtirs, la llista completa seria inacabable. Alguns d'ells es limiten a exhibir tranquil·lament els instruments dels seu martiri, com sant Feliu amb la rodona pedra de molí penjada del coll, santa Caterina amb la roda eriçada de punxes esmolades, o sant Llorenç amb la gran graella amb què el varen rostir.

Però el veritable sadisme dels gravats gironins està en els sants que es representen en el moment de sofrir el martiri. A alguns tan sols els tallen el coll o els claven una espasa. Un bisbe escapçat vestit amb capa cerimonial i amb bàcul, porta, tot cofoi, el seu propi cap entre les mans, amb mitra i tot. Alguns, però, sofreixen turments més refinats. Hi ha quatre o cinc imatges de santa Apol·lònia amb unes grans tenalles que sostenen un gros queixal, ja que es diu que el seu suplici

va ser precisament l'arrencament, de viu en viu, de tota la dentadura. S'ha de dir que és la patrona dels dentistes. Alguns estan dintre una caldera que se suposa plena d'aigua bullent, o entre les flames d'una foguera. Entre els primers, sant Joan "ante portam latinam" resa pietosament amb mig cos sortint d'una gran olla posada al foc. Alguns dels sants són crucificats en una creu aspada (en forma de lletra X), com sant Andreu. A sant Serapi, no tan sols el tenen crucificat en una creu semblant, sinó que, a més, i per fer-ho rodó, al mateix temps li van traient els budells, que es van cargolant curiosament en una mena de corró. Aquest darrer suplici, el desventrellament, el sofreix sant Erasme que està

estès en una taula, amb aspecte de total tranquil·litat, mentre els botxins fan rodar un cilindre de fusta amb maneta, on es cargolen els intestins del pobre sant.

Sant Sebastià, que devia ser força venerat, ja que hi ha més de cinc representacions, està gairebé nu, lligat a un arbre, amb postura un xic afectada, amb els cos ple de fletxes. L'exhibició del seu cos i el simbolisme fàl·lic de les fletxes han convertit el sant, amb el temps, en una mena de patró dels homosexuals. De tota manera, l'obra mestra del sadisme està en el gran gravat, de pàgina sencera, que representa santa Cristina. Voltant la santa, que porta a la mà la palma del martiri, hi surten representats successivament tots els turments que li varen infligir, segons la mencionada "Llegenda Daurada": li tallen la llengua amb un ganivet, l'assoten, la couen dintre una caldera, li arranquen els pits amb unes gran tenalles i, finalment, la cremen en una foguera.

Si els escrits i les il·lustracions servien per a desfogar els instints sado-masoquistes dels seus autors, els anònims gravadors gironins es varen quedar ben desfogats...

GIRONA EN LA LITERATURA FANTÀSTICA

39

88

La vella imatge de Girona com a ciutat tranquil·la, habitada per capellans, botiguers o funcionaris, on mai no passa res d'extraordinari, és una imatge totalment falsa, com s'ha pogut veure en la descripció de llegendes, misteris o fets enigmàtics que s'ha fet fins ara. I també alguns escriptors han vist Girona com un lloc on poden succeir fets que rebenten la capa de quotidianitat avorrida i que són com explosions de fantasia dintre la grisor. Probablement el text més antic sobre aquest aspecte és el ja esmentat llibre, editat a Girona el 1760, d'autor anònim, i que porta el títol de *Vida, milagros i martirio de*

San Narciso, hijo, obispo y patrono de la ciudad de Gerona, que conté un afegitó que parla "de la Conquista que hizo el Magnàximo Emperador Carlo Magno de la Ciudad y su Diócesi contra los moros". Els fets extraordinaris, les aparicions i els miracles ja s'han narrat en capítols anteriors en parlar de sant Narcís i de Carlemany. Segons es desprèn del llibre, en aquells remots temps els prodigis eren tan habituals que la cosa anormal devia ser la normalitat.

Però la narració més coneguda sobre Girona des del punt de vista fantasiós és, sens dubte, *La fi del món a Girona*, de Joaquim Ruyra, que forma part d'un llibre més extens anomenat *La Parada*. L'autor, després de situar el lector en un context en el qual les suposades visions d'una beata van escalfar les imaginacions dels gironins amb la proximitat de la fi del món, narra un somni del protagonista. I en el somni, uns cels roents anticipen el principi de la fi, mentre el protagonista, esverat, corre pels carrers de Girona tot seguint una processó de penitents, la processó del Sant Confort d'Agonia, que tot entonant el Miserere, va pujant cap a la catedral. Pel camí, entre escenes d'esglai,

La fi del món a Girona

"I, mentrestant, els carrers de Girona queien a rastelleres, com aquelles cartes corbades que els infants posen una darrera l'altra i les fan caure d'un buf. Tot s'esgavellava amb sorda remor: cases, torres, muralles... Al peu de la nostra escalinata ja no hi havia més que un estimball d'enderrocs, per entre els quals cascadejaven afollades les aigües del Ter i de l'Onyar. Tot cruixia, tot s'enfonsava...".
RUYRA, JOAQUIM: *La fi del món a Girona*.

es van trobant amb els entenebrats, els pobres condemnats a qui esperen les eternes flames de l'infern, que, conscients del seu tràgic destí, deambulen desesperats pels carrers. En un espectacular final, després de la prèdica de l'últim bisbe de Girona des de dalt de l'escalinata de la catedral, comença l'últim Combregar mentre les cases i les esglésies es van esfondrant a poc a poc.

També Lluís Racionero, en el seu llibre *Raimon, o el seny fantàstic*, sobre la vida i aventures de Ramon Llull, fa trobar el místic mallorquí amb l'alquimista gironí Bonastruc

Esfereïdora escena, procedent d'un romanço del segle XIX, que podria molt bé representar una de les terribles imatges de la fi del món a Girona.

de Porta. Després d'unes escenes en les quals parlen sobre Càbala i Alquímia dintre un imaginari saló amb una palmada columna central, Racionero narra una macabra versió del miracle de les mosques. Bonastruc, dintre un soterrani de la Torre Gironella, usa un cadàver descompost per a introduir un virus mortal entre els francesos assetjadors, després de vacunar els seus amics i companys mitjançant una tètrica abraçada amb el repel·lent cadàver.

El mateix autor d'aquestes línies ha publicat a la premsa local alguns contes en els quals apareixen la lluita, dintre la catedral, de sant Jordi

contra un drac prèviament seduït per la Cocollona; la lluita sobre la Torre Gironella entre les mosques de sant Narcís i les rates-pinyades d'un vampir que ha mossegat santa Afra; o els nummulits, o cargolets fòssils, que formen les pedres amb què està construïda la catedral, quan prenen vida i se'n van cap a Montjuïc a bastir un altre temple, deixant de l'antiga seu tan sols una esplanada on resten dempeus els altars de fusta daurada.

Dintre la literatura actual, s'ha de mencionar breument la narració de Miquel Fañanàs, *Susqueda*, en la qual Girona queda submergida per les

aigües després de la trencada de la presa de Susqueda, i, molt especialment, la narració finalista d'un Premi de novel·la Prudenci Bertrana, de l'autor Xavier Coromina, anomenada *Per qui es baten els ous*. En ella, després de tot un procés d'investigació per part del protagonista sobre uns fets misteriosos ocorreguts al cementiri municipal de Girona, es produeix una repulsiu invasió de cucs mutants que omplen tot el nucli antic de la ciutat. Una minuciosa descripció dels milions de blanques larves que cobreixen els carrers, s'enfilen pels pisos i acaben entrant a la catedral, últim refugi dels gironins, està acompanyada per la narració del setge del barri antic per part de l'Exèrcit per tal d'impedir la propagació de la plaga. Barreres de foc, ponts esfondrats, escenes d'histèria col·lectiva, salvaments frustrats i xocs entre helicòpters que exploten sobre la ciutat originant un incendi definitivament destructor.

CALAIX DE SASTRE

40

Una estranya barca de pedra apareix emprisonada entre les parets d'un petit i tancat pati del carrer de la Força.

90

Com a cloenda d'aquest llibre, s'han de mencionar alguns detalls que escapen a qualsevol classificació i que, per tant, s'han de barrejar forçosament en una mena de "calaix de sastre". Entre els molts aspectes insòlits i quasi desconeguts de la Girona tancada, de la Girona que no es pot veure passejant pels carrers, s'ha d'esmentar la misteriosa barca de pedra del carrer de la Força. En el pati interior d'una de les cases de la banda esquerra, tot pujant cap a la Catedral, hi ha una immensa barca feta de pedres tallades i perfectament encaixades. Descansa sobre un gran pedestal, també de pedra, i en altres temps

segurament estava col·locada al bell mig del pati d'una mansió senyorial, com un estrany ornament barroc i superrealista. Però, amb el temps, s'ha anat edificant al seu voltant i ara la barca pètria està mig engolida per les parets. Tant pels costats com per sobre, queda emprisonada pels murs que han anat creixent posteriorment fins a fer-ne visible tan sols un costat de l'embarcació. I ara, aquella barca sense riu ni mar es troba encallada a perpetuïtat en un ombrós i petit pati del barri antic de Girona, agafada per pesades mans de totxos i calç, somniant en mariners petrificats que la puguin portar algun dia cap a les

sòlides aigües on voldria navegar.

Un cas ben estrany és també el dels carrers diurètics de Girona. Perquè resulta que a Girona hi ha un parell de carrers que inciten imperiosament a orinar al que passi per aquell lloc. Un d'ells és el carrer de les Ferreries Velles prop de la Plaça del Vi. Tot i que aquella banda de la ciutat és plena de discrets carrerons on es podrien satisfer les necessitats més urgents, tant els veïns com la mateixa Policia Municipal

insisteixen que és precisament aquell el carrer preferit de tots els encontorns. Però el bo del cas és que, tot cercant dades a l'Arxiu Municipal, un erudit historiador gironí va trobar una ordenança de l'Exèrcit napoleònic en la qual, citant la mateixa preferència dels soldats francesos que ocupaven Girona després dels Setges per alleujar la bufeta a l'esmentat carrer, es manava la col·locació d'orinals en aquell lloc.

I no és pas l'únic cas. Actualment, durant l'estiu, una munió de desvagats es dedica a seure a les escales del Seminari tot bevint aquelles gran botelles de cervesa que anomenen *litrone*s. Després de l'abundant ingestió de la daurada beguda es presenta una apressant urgència de treure els líquids sobrants del cos, cosa que acostumen a fer sota l'arc del Palau Agullana, al costat mateix de l'escala. Doncs bé, a pocs escalons més amunt, a la paret hi ha les restes d'un

Abans, els uixers de la Diputació sortien amb bicorni i mitges negres, fins que un bon dia un sastre despistat va confondre uns colors...

antic plafó amb una inscripció, ara quasi esborrada, que molts gironins recorden que deia "*Prohibido ensuciarse bajo multa de cinco pesetas*". Per què, al llarg dels segles hi ha llocs de Girona que inciten a la pixera? Quina és l'estranya força que els converteix en carrers diurètics?

Finalment, i per acabar el llibre de forma divertida, sense esoterismes ni misteris, s'ha de parlar de l'estrany cas dels uniformes esvanits. Resulta que els uixers de la Diputació Provincial, quan la corporació anava a processons o actes oficials, sortien des de temps molt llunyans, guarnits amb bicorni, casaca i pantalons ajustats, fins a sota genoll, amb mitges negres i sabates amb sivella d'argent. Els bons uixers

tenien un cert sentit del ridícul i no volien sortir al carrer amb mitges. I varen demanar al President de la Diputació que els encarregués uns uniformes nous més dignes de la seva edat i condició. Comprendent els motius, el President va encarregar el disseny a un conegut especialista en indumentària militar i institucional que, després de serioses meditacions es va concretar en un nou uniforme, aquesta vegada amb pantalons llargs. Però el cas és que, després de fer el dibuix amb tots els detalls, el dissenyador va indicar que s'havia de fer amb roba de color turquí, que, en termes militars, és un blau marí molt fosc, tirant a negre. Però el sastre de Barcelona que els va confeccionar no entenia gaire de subtileses, i va creure que es referia al color blau turquesa. Els uniformes es varen confeccionar i els uixers, no gaire convençuts, varen sortir al carrer com prínceps d'opereta. El dissenyador, es va posar les mans al cap i va fer mans i mànigues per tal d'aconseguir que es tornessin a fer segons el projecte inicial, cosa que finalment es va fer. I ara, en algun amagat i desconegut armari de la Diputació Provincial de Girona s'amaguen un parell d'uniformes blau turquesa...

Absis: Construcció semicircular al fons de la nau d'un temple.

Alquímia: Conjunt de teories i procediments per a aconseguir la "Pedra Filosofal", que té la virtut de transmutar qualsevol metall en or. En sentit simbòlic, procés de transformació de l'home vulgar en home espiritualment superior.

Alquimista: Practicant de l'Alquímia. Els que recercaven únicament l'obtenció material d'or, eren anomenats despectivament "souffleurs" (bufadors). Els que tenien fites de tipus espiritual eren els "adeptes".

Arcà: Nom que es dona a cada una de les cartes del Tarot. Hi ha 22 arcans majors, cada un amb un símbol especial; i 56 arcans menors, equivalents al joc de cartes normal.

Athanor: Forn utilitzat pels alquimistes per a les operacions materials relacionades amb la recerca de la "Pedra Filosofal". Simbòlicament, l'home és un "athanor" vivent on es poden produir transformacions espirituals.

Bàcul: Una de les insígnies dels bisbes, consistent en un llarg bastó, recorbat per dalt, semblant al "gaiato" dels pastors, però fet amb materials nobles, que representa la seva qualitat de pastor dels fidels.

Càbala: Conjunt de teories d'origen jueu que estudia les possibles interpretacions dels textos sagrats segons normes i procediments secrets, tan sols coneguts per uns pocs iniciats. En part, es basa en el significat numèric de paraules i lletres hebrees.

Capitell: Bloc de pedra, generalment esculpit que, al capdamunt d'una columna, sosté els arcs de les construccions medievals.

Clau de volta: Bloc de pedra on s'uneixen els nervis o arcs d'una construcció gòtica i que, per la part de baix, visible als fidels, sol estar esculpida.

Còdex: Llibre compost de fulls de pergami, (pell de xai adobada), escrit a mà i il·luminat amb miniatures.

Corporal: Tros de roba blanca que protegeix les hosties consagrades o per consagrar, a la Missa.

Esotèric: Secret, reservat per als iniciats. Contraposat a "exotèric": clar per a tothom.

Fornícula: Petit forat excavat en una paret que serveix de capella a algunes imatges. Generalment, als carrers (per als sants patrons) o sobre la porta de les esglésies.

Girola: Conjunt de capelles situades a l'absis d'una església.

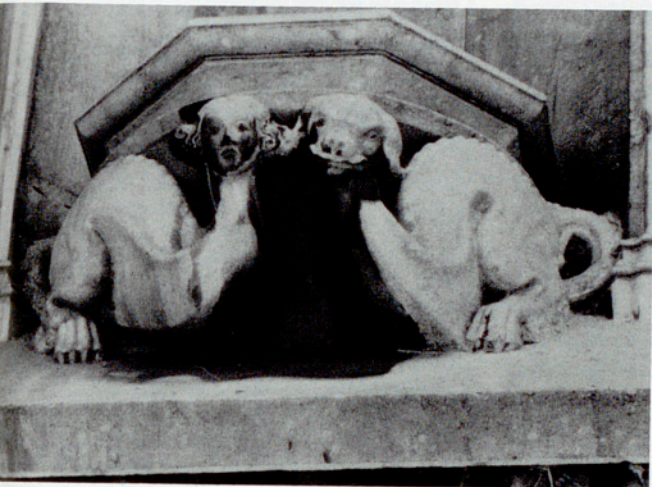
Griu o Grifó: Animal fabulós amb cos de lleó i cap i ales d'àguila.

Hermètic: Tancat, no accessible als profans. La paraula es deriva del nom del déu grec Hermes, patró dels ocultistes.

Iconogràfic: Relatiu a les imatges o representacions visuals de símbols o personatges sagrats.

Iniciat: Persona que, a través d'un procés d'iniciació, amb cerimònies simbòliques, té accés a un grup o a una religió.

Macrocosmos: Tot el cosmos, l'univers amb tot el seu contingut.

*Ménsula de la porta
dels Apòstols, de la
catedral.*

Ménsula: Peça de pedra, generalment esculpida, que sobresurt de la paret i sosté arcs, columnes o sepultures.

Microcosmos: L'univers reduït a un sol punt. Per extensió, l'home és un microcosmos.

Mitra: Insígnia dels bisbes consistent en un barret format per dues peces de roba, acabades en punxa, generalment recobert de brodats o joies.

Nau: En els temples, la nau és l'interior de l'edifici, on hi ha els fidels. Els temples poden tenir una nau única o algunes naus. En aquest cas, la principal és la central i les altres són laterals o, fins i tot, perpendiculars a la central.

Nervi: Arc de pedra molt prim que, ajudant els arcs principals, sosté les interseccions de les voltes d'una església. Especialment usat en els edificis gòtics.

Ocultisme: Tot el referent a temes ocults, tals com Astrologia, Màgia, Alquímia, Càbala, o als diferents procediments endevinatoris, amb cartes, boles de cristall, lectura de les mans, etc.

Rosassa: Gran vitrall de forma rodona obert en la paret d'un extrem de la nau d'un temple.

Seu: Equivalent a catedral.

Scriptorium: Lloc on s'executaven els còdexs o llibres escrits i pintats a mà, generalment en les dependències d'un monestir o d'una catedral, per part de monjos o clergues especialitzats en cal·ligrafia, miniatura o enquadernació.

Tarot: Conjunt de cartes de joc, d'origen remot, amb figures tradicionals que s'han usat tant per a veure el passat o l'esdevenidor de la persona consultant, com per a processos de meditació o rituals.

Tel·lúric: Referent a la terra, com a planeta.

Trifori: Passadís que circumda la nau d'una església, per sobre de les capelles laterals, amb finestretes que el converteixen en un llarg balcó.

Vitrall: Bastiment feta amb vidres de colors, units mitjançant filets de plom, fent dibuixos geomètrics o representant figures religioses, per a tancar una obertura.

Bibliografia

ALBERCH, Ramon, i ARAGÓ, Narcís-Jordi: *Els jueus a les terres gironines*. Quaderns de la Revista de Girona, Girona, 1985.

AMADES, Joan: *Gegants, nans i altres entremesos*. Ed. José J. de Olañeta, Barcelona, 1983.

AMADES, Joan: *Xilografies gironines*. Ed. Josep M. Gironella, Girona, 19.

AMADES, Joan: *Costumari català*. Salvat editors/Edicions 62, Barcelona, 1982.

ANÒNIM: *Vida, milagros y martirio de San Narciso*. Impremta Nicolau, Girona, 1760.

Museu d'Art. Catàleg. Diputació Provincial de Girona, Girona, 1981.

CALZADA, Josep: *Las claves de bóveda de la Catedral de Gerona*. Ed. Escudo de Oro, Barcelona, 1975.

CALZADA, Josep: *Catedral de Girona*. Ed. Escudo de Oro, Barcelona, 1979.

DALMAU, Jordi: *La catedral resseguida*. Ajuntament de Girona, Girona, 1985.

FABRE, Jaume: *Guia d'escultures als carrers de Girona*. Ajuntament de Girona, Girona, 1985.

GIBERT, J.: *Girona, petita*

història de la ciutat, i les seves tradicions i folklore. Impremta Gibert, Barcelona, 1946.

PLA CARGOL, Joaquín: *Gerona, historia, monumentos, tradiciones y costumbres*. Ed. Dalmau Carles Pla, Girona, 1966.

SCHNEIDER, Màrius: *Le chant des pierres*. Ed. Archè, Milà, 197.

SCHNEIDER, Màrius: *El origen musical de los animales símbolos en la mitología y la escultura antiguas*. Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Barcelona, 1946.

Libres consultats sobre simbolisme i esoterisme

ATIENZA, Juan G.: *Santorals diabólicos*. Ed. Martínez Roca, Barcelona, 1988.

BALTRUSAITIS, Jurgis: *La Edad Media fantástica*. Ediciones Cátedra, Madrid, 1983.

BURKHARDT, Titus: *Alquimia*. Plaza y Janés, Madrid, 1971.

CHARPENTIER, Louis: *El enigma de la Catedral de Chartres*. Plaza y Janés, Barcelona, 1976.

CIRLOT, J. E.: *Diccionario de los símbolos*. Ed. Labor, Barcelona, 1969.

FULCANELLI: *El misterio de las catedrales*. Plaza y Janés, Barcelona, 1967.

KLOSSOWSKI DE ROLA, Stanislas: *Alchimie*. Editions du Seuil, Paris, 1974.

KLOSSOWSKI DE ROLA, Stanislas: *El juego áureo*. Ediciones Siruela, Madrid, 1988.

TONDRIAU, Julien: *L'Occultisme*. Ed. Marabout Université, Paris, 1964.

VORÀGINE, Santiago de la: *La Leyenda dorada*. Alianza Editorial, Madrid, 1982.

Z'EV BEN SHIMON HALEVI: *La Cabale*. Editions du Seuil, Paris, 1980.

Procedència de les fotografies i il·lustracions

Són de Carles Mitjà la foto de la portada i les de les planes 31, 32, 34, 38, 40, 42 i 69. Són de A. Verdaguer les fotos de les planes 69, 72, 78 i 79. És de J. Oliveres la foto de la plana 12 i de Rosemarie Trostel la de la plana 38. Les fotos de les planes 23, 33, 59, 62, 65, 71, 74, 75, 76, 77, 83 i 93, són de l'autor d'aquest Quadern.

Procedeixen de la col·lecció de la Impremta Carreras, actualment propietat del Museu d'Art de Girona, els gravats de les planes 9, 16, 17, 20, 22, 30, 84, 85, 86 i 87. Són de la col·lecció de Joan Amades els gravats de les planes 27, 35, 36, 37, 41, 50 (composició), 73 i 89. Són gravats originals de Joaquim Pla els de les planes 29, 80, 81 i 91. Són gravats dels segles XVIII i XIX els de les planes 8, 10, 13, 24, 44 (composició) i 52. Les il·lustracions de les planes 11 i 49 procedeixen de miniatures i vitralls medievals. El dibuix de la plana 61 és de Josep Vinyals. Són dibuixos o gravats de l'autor d'aquest Quadern els de les planes 6, 15, 25 i 43.

La resta de les il·lustracions pertanyen a l'arxiu de la Diputació de Girona.

Els plànols de les planes 4, 47 i 67 els ha delineat Marta Ministral i Masgrau.

Agraïments

L'especial contingut d'aquest Quadern ha obligat l'autor a utilitzar una gran quantitat de col·laboracions, des de les més valuoses a les més incidentals, per part de molts gironins particulars i de responsables de museus, arxius i institucions. I això tant durant la redacció del text com en infinitat de converses en temps passats, algunes molt endarrerides en el temps. Això fa totalment impossible fer una relació de col·laboradors, tant per la llargada com per l'inevitable oblit de molts noms. Per aquest motiu i únicament per singularitzar el meu agraïment, s'ha de mencionar la valuosa informació proporcionada pel poeta gironí Josep Tarrés, inventor de la majordoma de sant Narcís i protagonista dels fets descrits en el capítol "Gegants al cementiri".

Guies

Títols publicats

Els jueus a les terres gironines
Per Ramon Alberch i Narcís-Jordi Aragó

Rutes d'art sacre (1939-1985)
Per Josep Maria Marquès

Les havaneres, el cant d'un mar
Per Xavier Febrés

Els estanys eixuts
Per Josep Matas

El món del suro
Per Santiago Hernández i Bagué

El Ter
Per J. Boadas, J. M. Oliveras i X. Sunyer

Trens i carrilets
Per Josep Clara

Canvistes i banquers
Per Narcís Castells

Les pors
Per Carme Vinyoles

Els volcans
Per Josep Maria Mallarach

Els indians
Per Rosa M. Gil

Propers títols

El Pirineu, del puig Pedrós al puig Neulós
Per Josep Clara

Els pirates
Per Núria Pujol

Quaderns de la Revista de Girona

és una publicació de periodicitat bimestral dedicada exclusivament a temes de les comarques gironines. S'estructura en dues sèries, que es distingeixen pel color de la portada i per les planes interiors: Guies, en vermell, i Monografies locals, en verd. La primera és dedicada al tractament de qüestions d'abast general relatives a la història, l'economia, la cultura i les tradicions. La segona vol anar oferint una panoràmica sobre el passat i el present de les ciutats i dels pobles gironins, amb especial atenció a l'època contemporània.

Monografies locals

Títols publicats

Cornellà de Terri
Per Jaume Portella

La processó de Verges
Per Jordi Roca

Anglès
Per Pau Lanao

Sant Feliu de Guíxols
Per Àngel Jiménez

Llagostera
Per Dolors Grau

Castelló d'Empúries
Per Miquel Planas

Tossa
Per Jaume Lleonart i Maria del Pilar Mundet

Palamós
Per Rosa Maria Medir i Carles Sapena

Besalú
Per Joan López

Les Planes d'Hostoles
Per J. Campistol, J. Canal i M. Soler

Agullana
Per Enric Tubert

Olot
Per Jordi Canal i Morell

Legendes i misteris de Girona
Per Carles Vivó

Propers títols

Palafrugell
Per Xavier Febrés

La Jonquera
Per Albert Compte

Cassà de la Selva
Per Enric Bagué i Obdúlia Gutiérrez

Hostalric
Per M. Duran, J. Juanhuix i R. Reyero

La Celler de Ter
Per D. Pujol i Ll. Llagostera

Santa Coloma de Farners
Per Jesús Mestre i Pep Cases

Les llegendes i tradicions d'un poble, i en aquest cas de la ciutat de Girona, formen part del seu patrimoni. Un patrimoni que s'ha anat traspasant de pares a fills, de vells a joves, per transmissió oral, i a vegades, per escrit. Les circumstàncies i condicionaments dels temps actuals fan córrer un greu perill que aquest tresor intangible es vagi perdent, i és per això que s'ha escrit aquest Quadern, amb la intenció que quedi constància de les llegendes, les tradicions i els aspectes estranys o misteriosos de Girona.

Charles Vivó i Siqués, nascut a Salt l'any 1930, a més d'un llarg historial com a artista, ha mantingut una intensa activitat com a divulgador cultural a través d'articles a la premsa, conferències i cursets, presentacions d'exposicions, presència en juntes de diverses entitats i altres actuacions.

ISBN 848637760-9

9 788486 377601 >

MONOGRAFIES LOCALS

Diputació
de Girona

Caixa de Girona